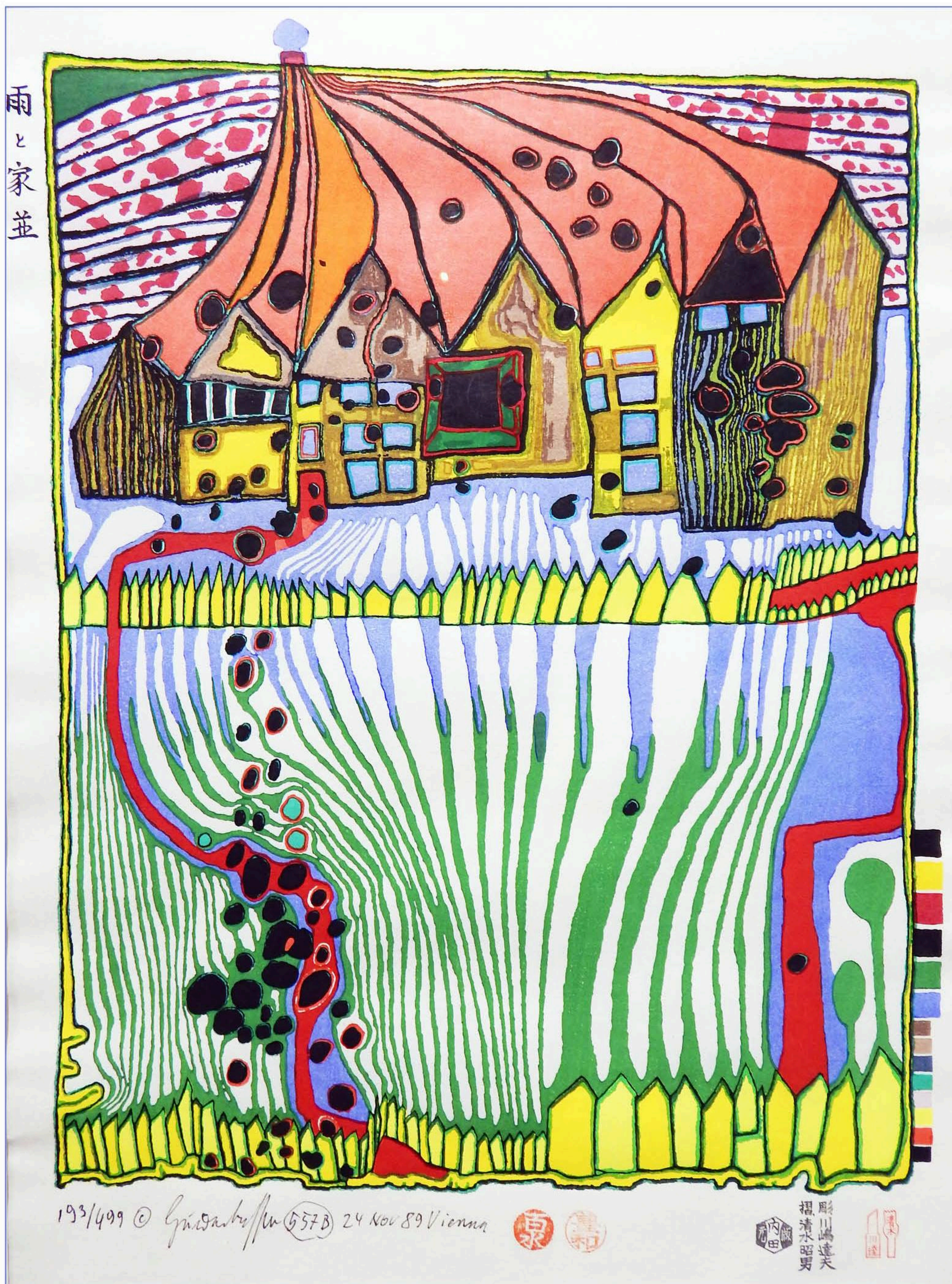

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

2019 | 4

www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

PÁL FERENC: Május	3
FEHÉR RENÁTÓ: Június	7

MŰFORDÍTÁS

FERNANDO VALVERDE: Celia; Prágai képeslap; A tó – <i>Skobrák</i> Máté fordításai	12
ZLATKO KRALJIĆ: tekerd ki a nyakát; mi androidos faj vagyunk; az ágak közt ülök – <i>Halász Albert</i> fordításai	16

SZÉPIRODALOM

SZÁLINGER BALÁZS: Kanizsa	18
IZER JANKA: Kelet, Nyugat és Dél	20
NAGY GÁBOR: Történet; Piacnap; A művészetről; Film	22
OLÁH ANDRÁS: Nincs idő	24
MIZSUR DÁNIEL: M.M. éneke; Wu, a fotós; Változások	27
BÖDŐCS TIBOR: Muflon Laci	30
KAISER LÁSZLÓ: Esti söröm	32
NYERGES GÁBOR ÁDÁM: Vége a dalnak – részlet a Mire ez a nap véget ér című regényből	33
CSIKÓS SZILVIA: Idő-jóslás; axiómák	36
KARÁTH ANITA: Impromptu	38
ZAKÁLY VIKTÓRIA: Lift	39
Ábrahám Erika: Babel; nagytás; minden éjjel	41
PAP ÉVA: Édes nyár, keserű tél	43
BÁNKÖVI DOROTTYA: Napóra; Az út követése	49
SZILASI LÁSZLÓ: [Kései házasság] – regényrészlet	51
VÖRÖS ISTVÁN: Mondom neked – Janáky Marianna verses riportja	57

DEBÜT

PAP KRISTÓF: telik	61
ERDŐS KRISTÓF: madarak	62
DRÁVUCZ ZSOLT: Cor Fig. 4.	63

LENDVAI SOROK

PÁL PÉTER: Aldebaran; Indiánok; Nocturne II.	64
BENCE LAJOS: Van egy Traktor; Phillips rádióval a Táskarádiót hallgatva; Gyilkosra várva	67
GÖNCZ LÁSZLÓ: Omiš	70
KISS GÁBOR: A határ átka – Göncz László: Emberek a pannon végeken c. könyvéről	74

TANULMÁNY, KRITIKA

Kolozsi Orsolya: Cinizmus és ártatlanság – Mucha Dorka: Puncs	78
Lukáts János: Életút – jelzőkarók közt – Kaiser László: Vándorok, véredek, angyalok	80
Nagygyéci Kovács József: Száraz muskotály – Péterfy Gergely: Kitömött barbár	82
Móré Tünde: Időcsapda – Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint	85
Haklik Norbert: Rendszert csinálni a provokációból – Spiró György Egyéni javaslatáról	88

HELYTÖRTÉNET

Tóth János - Szép András: 50 éve nyílt meg a „legek” múzeuma – a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeum Zalaegerszegen	91
---	----

TÁRSMŰVÉSZETEK

Kostyál László: Hundertwasser & Hasegawa	96
Kostyál László: Tisztelet a szülőföldnek – Csizsar Elek kiállítása a Balatoni Múzeumban	100
Turbuly Lilla: Call Girl – A ZA-KO fesztivál Call Girl előadásáról	104
Péter Zsombor: Velvet buzzsaw – Dan Gilroy és Jake Gyllenhaal filmjéről	106

KANIZSAI LEVELESLÁDA

Kardos Ferenc rovata	
Pintér Lajos József levele Pék Pálnak	108

Hírek	109
Szerzőink	110

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Gál Soma – vers
Bene Zoltán – próza
Kaj Ádám – dráma
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Nagygyéci Kovács József – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölggye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika

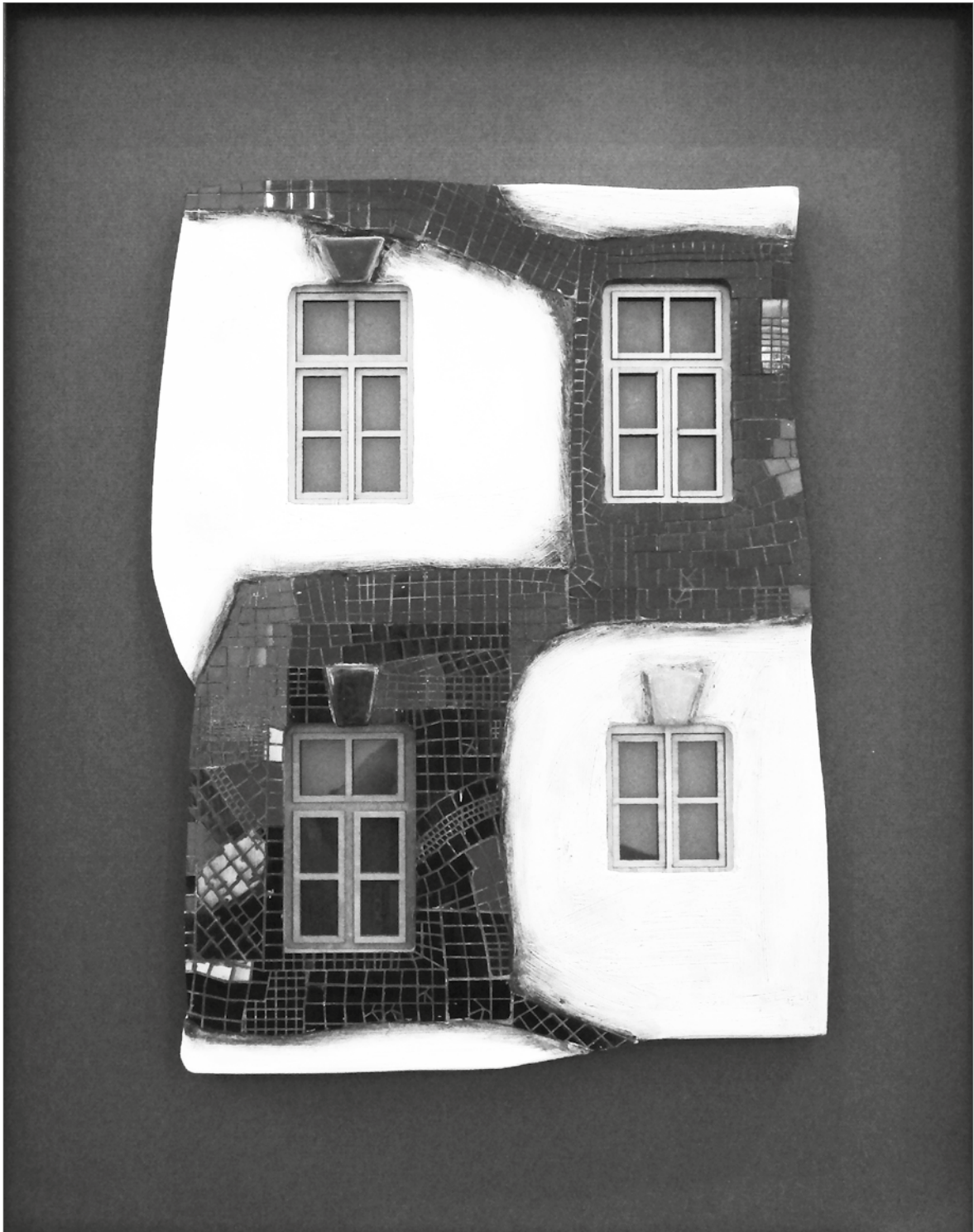
Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Hundertwasser: A város szemei – 1993

Dr. Pál Ferenc

Május

Május 1.

Munkás Szent József napja, Május Elseje csöndesen, fátyolfelhősen virradt fel. Hol vannak azok az régi május elsejék, amelyek emléke az ingyensőr és ingyenvirslis miatt annyira belevésődött az emlékeinkbe: meghát fiatalok voltunk ...

Május 2.

Portugál regényt fordítok immár egy hónapja: egykori lektorunk budapesti visszaemlékezéseit álomszerű, igencsak szürrealisztikus műbe sűríti, amelyben régi szerelmét keresve eljut egészen Mozambikig; sztkkatós, kísérletező próza: nemcsak a kora májusi nyár izzaszt meg.

Május 3.

Csendes nap, fordítással telik az idő, közben kikapcsolódásként – az egészségemre gondolva – nagyokat sétálok, és látom, hogy a környéken a meggy- és cseresznyefák gyümölcsei egyre duzzadnak és piroslanak, hamarosan kóstolót veszek róluk, mint egykor a szegény vándorlegénynek az út menti szilvafákról.

Május 4.

Ha a munkába és az olvasásba belefáradva, itthoni lazítást keresek, hiába böngészem végig a nagy filmmegosztó portálokat (*si licitus est*: TVGO és HBOGO), már a filmek ismertetése elijeszt közhelyességével és laposságával, ezért azután „visszakalandozok” a netre föltett régi filmek közé, ahol olykor igazi gyöngyszemekre bukkanok... megöregedtem volna? elővett volna a portugál *saudade*? már-már elviselhetetlen a mindent elárasztó amerikai filmek technikai tökéletessége, egyik-másiknál még a Pirx kalandjai is jobb, mert emberibb...

Május 5.

Ma Arany János jár az eszemben:

„Híves, borongó őszi nap;/ Beült hozzám az únalom...”

Május van, és a Bakonyban esik a hó. Tavaly ilyenkor nem is hét, de nyolc ágra sütött a nap.

Május 6.

Lassan olyan véleményt kell formálnom a mai irodalmat tanuló nemzedékről, mint a romantikus költőkről írták: csak írnak, de nem olvasnak; a latin-amerikai elbeszélésről tartott szemináriumomon egyik hétről a másokra nem tudnak egy novellát elolvasni – vagy nem is akarják.

Május 7.

Az ELTE BTK-n rendezendő Portugál Nyelv Napjának ötlete, amelyet csaknem egy évtizede az egykori portugál és brazil lektorral gondoltunk ki, szépen beérett: több mint félszáz érdeklődő hallgatta az előadásokat, a könyvbemutatót, és nézte meg az afrikai (angolai) ruhabemutatót valamint az utána következő batuque- és szamba-táncosok műsorát.

Május 8.

Szilágyi András barátommal ebédeltünk a belváros legjobb éttermében, a Mészársteakben: a kvantummechanikáról beszélgettünk.

Május 9.

Számomra és Brazília barátai számára örömteli hírral érkezett Magyarországra Ernesto Araújo, a brazil kormány külügyminisztere, mert a Külügyi és Külgazdasági Intézetben tartott előadásán bejelentette, hogy a brazil kormány létrehozta Guimarães Rosa Intézetek hálózatát.

Május 10.

Pázmány nap az egyemen, meglepő, hogy a fiatal és fiatalabb kollégák közül szinte senki nincs jelen, ez is az általános atomizálódást mutatja, este az ELTE zenekarának és tánckarának kellemes koncertje.

Május 11. szombat

A szokásos szombati bevásárlás, nagy séta utána. Spárta és eper napokat keresve találtunk egy csodálatos éttermet a közelünkben, ahol olyan epres rétest ettünk, mint még soha.

Május 12. vasárnap

Jó évtizede egy kis orr-fül-gégészeti beavatkozásra volt szükségem, közben derült ki, hogy az orvosom szabadidejében festő, és nagyon jó nonfiguratív képeket fest, meg karikatúrisztikus arcképeket: az egyik ilyen képet meg is vettük, ízes értelmiségi beszélgetés után.

Május 13. hétfő.

Valamikor portugál lektorunk, Ernesto Rodrigues magyar vonatkozásokban gazdag regényét befejeztem: összeállítottam egy támogatási kérelmet a lisszaboni Camões Intézethez; remélem nem dolgoztam hiába, sikerrel járok, bár idén főleg az orosz és kínai fordításokat támogatják.

Május 14.

Portugália: lassan félszázada, hogy először jártam Lisszabonban, az egykori provinciális fővárosból igazi világváros lett.

Május 15.

Fernando Pessoa magyarországi fogadtatásáról beszéltem a Lisszaboni Egyetem Bölcsészettudományi Karának népes közönsége előtt: nemcsak egyetemi kollégáim, hallgatók voltak jelen, hanem a megelőző kormányzati ciklus kulturális minisztere, valamikor budapesti nagykövet is.

Május 16.

Hosszú séta Lisszabonban: egész idő alatt úgy éreztem, a portugálok sokat profitáltak az

európai csatlakozásból, jól használták fel az EU-s támogatást, az utcákat, az embereket és a boltok kínálatát látva, úgy éreztem, bekerültek a kifinomult nyugat-európai belső körökbe (a Benfica-stadionhoz nem látogattam el).

Május 17.

Háromnegyed hétkor, portugáliai hajnalok hajnalok-hajnalán mentem ki a repülőtérre: Lisszabonban az első metró fél hétkor indul, az utolsó hajnali egy után.

Május 18.

Újabb tanulmányt kértek tőlem Pessoa magyarországi fogadtatásáról, ihletőül elővettem Bogdán László könyvét, a *Ricardo Reis Tahitin-t*; a sepsiszentgyörgyi író már jó ideje „átéli” Pessoa kötetét, és ebben a regényében megírja, hogy *heteronim* alakja elsüllyedt hajók roncsait fosztogatja Borgessel együtt, és ebből mesés vagyonna tesz szert, és vendégül látja költőtársait.

Május 19.

Csendes vasárnap, az esőtől való félelem bent tart a szobában, pedig jó lenne már kimozdulni, hogy feltöltsük a D-vitamin készletünket.

Május 20.

2011-től működik a kreatív írás minor a BTK-n; kezdeti áradásszerű roham csökkent ugyan, de egy-két csoportnyi hallgató mindig akad, akiket érdekelnek az írás rejtelmek: őket most, nyugdíjba menve rábízom kedves kollégám, Déri tanár úr gondjaira, aki mindig lelkes híve volt a képzésnek.

Május 21.

Augusztusban végre megszületik az első unokánk, még éppen időben, bizonytal megérem, hogy gimnáziumba megy, és ha a sors meg a Jóisten akarja, talán azt is, hogy érettségizik.

Május 22.

Megvalósulni látszik másik nagy tervem: 2013 óta dédelgetem az ELTE Brazil Központjának a tervét, most hallottam a hírt, hogy a nagy brazil íróról, Guimarães Rosa-ról elnevezett intézeti hálózatban talán szerepet szánnak a magyarországi központnak is.

Május 23.

Bensőséges megemlékezést rendezett a Portugál Nagykövetség abból az alkalomból, hogy hetven éves lettem: Maria José Morais Pires nagykövet asszony és Joaquim Pimpão, az AICEP igazgatója megemlékezett arról, milyen szerepet játszottam a portugál és a portugál nyelvű irodalom magyarországi terjesztésében.

Május 24.

Eseménytelen, csendes nap. Vásárlás, olvasgatás.

Május 25.

A születendő unoka jegyében: ellátogattunk a jövődő boldog szülőkhöz, és megnéztük a majd tíz perces ultrahangos felvételt, ahogy a jövődő kis hercegnő, Annabori produkálja magát: tempózik a lábacskaival, profilba, majd felénk fordul kis fejcskájával, hogy láthassuk szépvonalú száját, már előre készülünk arra, hogy milyen boldog nagyszülők leszünk.

Május 26.

Látogatás a család „őshazájában”, Gyömrőn, az ott maradt művészrokonoknál: az udvaron nagy felfordulás, gulyást főz a nagycsalád apraja-nagyja, ezért inkább bevonulunk a kissé tavasziasan hűvös szobába, és filozofálgatunk meg az ősökről beszélgetünk.

Május 27.

Utolsó aktív hetem az egyetemen: még vizsgáztatok, és végiglátogatom azokat, akikkel jóban voltam, mert remélhetőleg lesznek még óráim, ha nem is szűkebb tudományterületen.

Május 28.

Aktív készülődés arra a nyugdíjas korra, amikor az embernek semmire sincs ideje, egy 15 perces rutinvizsgálat miatt majdnem hat órát üldögélek különböző kórházi folyosókon, hogy azután derűsen távozzam: nincs túl nagy bajom, és a többiek – akik nálam romosabb állapotban vannak – sem fertőztek meg a gondjaikkal: tehát ép testtel és lélekkel érek haza.

Május 29.

Év- és évtized-forduló számomra, mert átlépek a hetvenesek közé, ahogy a portugál mondaná, *a casa dos setenta*, a hetvenes házba, a bensőséges reggeli családi megemlékezés után a jókívánságok tömege a facebookon meg e-mailben; különös, hogy az első gratulációkat (már hajnalok hajnalán) a bankoktól és azoktól a könyvesboltoktól kapom, ahonnan vásárolok, ajándékkuponokkal kedveskednek.

Május 30.

Megkezdődtek és június első napjaiig tartanak a búcsúzkodások a munkahelytől és az egészségben, erőben eltelt első hetven évtől; ha optimista vagyok, akkor is ennek csak a negyede, talán szűk harmada van hátra, ha nagyon nem rontok a sok búcsúzkodás közepette megivott áldomásokkal az egészségi állapotomon.

Május 31.

A sors finom ajándéka, 52. osztálytalálkozómon összevethettem állapotomat a jelen és a nem jelen lévőekkel: pozitív a szaldó.

Fehér Renátó

Június

Június 1.

A nyom: ideiglenes. A dúdolás: gyászének.
Minden / **mond**at szívverés / utolsó.

Június 2.

„Jól vagyok. Hát ilyen beteg vagyok. Hát ööö elájulok, nem baj. Fekszem az ágyon. Sétálok aaa kutyámmal. Pontosan, a Janina, kedves volt, felhívott. Minden szerdán, persze. Meleg van. Stroke-osok megérik, nagyon. Ööö. Életveszélyes voltam, lebegtem. Gőgös vagyok. Lassan, lassan, fejlődöm. Nyugodt vagyok, tényleg. Hogy történt velem. Egyfolytában gondolkodom. Idegen vagyok. Szégyellem magam, mert gőgös vagyok, két év. Tízezer kapja, hogy lehet? Te tudod az afáziát? Hát ez az. Lang Györgyi, Falusi, csodálatos. Barátom van. Felhívom, majd, majd. Kiabáltam, tízszer, három hónap. Fél a, jobb kezem. Szeretem nagyon, nővérem. Öt napot forgattam. Megkönnyebbültem, nem tudom. Készültem, és akkor a háromszor a Károly felhívott, két órát. Sok pénz, szegények, emberek. Hallgatnak, nem baj.”

Egy telefonfülke. Be, mert eső. / Tízparancsolat az oldalán. / Bent egy öreg, reggel, este. / Fúj parfümöt, belép, / mintha a vonal. Végén bárki. / Elképzelem, lányát hívja: / nem jött nyugdíj. Számlákkal mi? / Megoldás kell, vagy el innen. / Ma helyén én, / lapozgatok, telefonkönyvet, / keresem számot, gyakorit. / Reggel ő néz, nem érti: / lányom? / De módszer övé, örül.

Június 3.

„A 80-asok Pestje volt a hógömb, / Melyben a köztársaság tükröződött: / Szilvesztert ígért és jókedvet őrzött / Néhány sóváran körbejárt lakótömb; / Ki terveket szőtt – ifjú Rastignac – / Füttyszóra várt, aztán pörögni készen / Alámerült a fűszagú Citében, És gyermekként örült a partinak.” (Térey János: *Tizenöt éve Zugló*)

Június 4.

Veszteséget felmérni rögtön, sőt, jól: árulás, infláció. Veszteség vagyunk. Skétharmadunkszóda. Ilyesmí jár a fejemben (szegezem magamnak) az ébren töltött éjszaka után napfelkeltekor, miközben a következő mondatokat formálom meg a Mércse kérésére: „Térey lírai kíméletlensége mindvégig önazonos, ám van evolúciója az életművön belül: természetes arroganciából nemes indulat lesz, suhancos gúnyból pedig felelősségteljes fanyarság. A huszonéves Térey(-költész) nem volt komolykodó koravén, a negyvenéves pedig nem lett infantilis jópofa. Pontosan látta a feladatát és önmagát, szüntelenül munkálta meg ezt a kétféle anyagot, undorodott a kényelmes középszertől, egyrészt hivatástudatból, másrészt műveltségéből, harmadrészt becsvágyból. Hibázni lehet néha, alibizni nem. (...) S hiába a rastignaci vágyak: azoknak immár kétszer tizenöt éve oda. Ami még maradt: hogy most és megint mirajtunk a sor. Térey János elvesztésével, legalább két végleg elsüllyedt világgal, melyeket az utolsó egyikeként ő még őrzött, és minden hátralévővel, ami következik, a tőle tanult kíméletlen éleslátással leszünk kénytelenek szembenézni. Nem nyugodni békében.”

Június 5.

Fatime-nap. Elena Ferrante. Trieszti fekete kagyló.

Június 6.

#szlováksörözőizmus

Június 7.

Akármilyen meglepő, mégiscsak ülünk a parlamenti rakparton Budapesten, 2019-ben, sörrel és paprikás tökmaggal, előttünk a Clark Ádám úszódaru, készen áll a bevetésre, a Duna fenekén dél-koreai és magyar búvárok egy hajóroncs körül. „Ti hogy vagytok?”

Június 8.

Három meg nem írt vers hiányzik a *Holtidény*ből, mert csak a címük készült el: *Pénélopé*, *Prométheusz*, *Pripjaty*.

Június 9.

Köderdei orchidea a Fűvészkertben. Hazaérve felütöm a *Protokollt* a vonatkozó jelenetnél. És a zárlatnál, pro domo.

Június 10.

Ahogy megünnözzük összehúzza még

a kabátot az Iskola utcán.

Aztán Szalag és Ponty.

Kora tavasz a Vízivárosban.

Most kapaszkodás újra a Ponty-lépcsőn, Karig Sára emléktáblájáig és tovább. Lefele pedig, mint a montmartre-i Rue du Mont-Cenis.

Június 11.

Felszabadító. A séta elől nem sietek el. Ez a hegyoldal elnémitja bennem az urbánust. Innen már csak a szolmizáló Julie Andrews hiányzik, meg a Trapp-orgonasípok.

Június 12.

Könyvhét, o. nap.

A hétvége előzetesen is legégetőbb kérdése: Duna-korzó, vagy jövőre mégis inkább újra Vörösmarty tér?

Június 13.

Könyvhét-start. Duna-korzó. Csirimojó stand.

Alibi. ◊ Fuga. ◊ „Acapulco”.

Egy hajnali úszás ígérete.

Június 14.

Timothy Garton Ash, Adam Michnik és Kende Péter az ún. Magyar Tudományos Akadémián. Apropos: az ún. mártír ún. miniszterelnök ún. újratemetésének 30. évfordulója.

Június 15.

Könyvhét, szombat. A Könyvtár Klub éjszakába nyúló sörpadjain a viceházmester fölött sokadszor hangzik el a kérdés, hogy minden idők legnagyobb magyar költője. A kiadó kilenc

helyből (három válaszadó, fejenkénti dobogó, összesen tehát 3×3) kétszer hangzik el József Attila és kétszer Weöres Sándor neve.

Június 16.

Újratemetés, aka Szabadságkoncert. Stop. Bloomsday. Stop. Három Holló. Stop. Hévíz-be-mutató. Stop. Teltház. Stop. Beckett-címlap. Stop. Ír gulyás. Stop. Biró Zsombor. Stop. Csutak Gabi. Stop. Orcsik Roland. Stop. Rory Gilmore IV. pasija. Stop.
„Tíz falu építsen egy atombunkert.” (népi bölcsesség, Kelet-Európa, 1970-es évek.)

Június 17.

A könyvhétfői ebéd ezennel hagyomány.

Június 18.

„>>Gyász munkás, hasznos hang a fülemben! / Költözz el, mielőtt szétforgácsol a hűség.<< / >>Ez a föld gondolkodtat, levegője táplál, / A Csárdáskirálynő a mítoszom.<<” (Térey János: *Gyász munkás*)

Június 19.

Ebben a huszonnégy órában nem szólaltam meg. A szelektív mutizmus poétikája.

Június 20.

Miután a hónap elején megtelt a Vencel tér, a cseh miniszterelnök lemondását követelők újabb tüntetést hirdetnek június 23-ra a prágai Letná Parkba, ahova több százezer tiltakozót várnak. (Update: bejött). A Václavák mellett a bársonyos forradalomnak is a Letná volt a másik központi helyszíne. 1989. november 25-én és 26-án hétszázötvenezeren jöttek össze. Akkor még hiányoztak a drónok az égről.

Június 21.

Friday, I'm in love.

Június 22.

TGV (Train à Grande Vitesse)
Samedi 22 juin 2019
07h01 Paris Montparnasse Hall 2
09h07 Rennes
Train N°7601

Június 23.

Csak azt ne hidd, hogy létezel,
míg a rennes-i Parc du Thaborban nincs rólad elnevezve egy nemesített rózsató.

Június 24.

Germaine Tillion hatalmas portréja borítja a rue de Tourtille és a rue Ramponeau sarkán álló könyvkereskedés biztonsági rolóját Belleville-ben. Ezen a környéken a tűz- és házfalak világnézeti fórumok, agitációs agórák, emlékezetpolitikai parafatáblák. Bibó-graffitit a Tűzoltó, Angyal Istvánt a Péterfy Sándor utcába!
Tilliont a francia ellenállásban játszott szerepéért a nácik letartóztatták és 1943-ban Ravensbrückbe deportálták. Itt írta *Lágeroperett* című darabját (lásd: Jelenkor, 2009/6.).

Ahogy Terezínnek vagy Łódźnak, úgy Ravensbrücknek is megvan a maga füttyörészni valója. Ezt írtam róla a Literán másfél éve: Tillion és rabtársai (mert kollaboratív múról van szó) ravensbrücki fogságuk idején írták meg a *Le Verfüqbar aux Enfers*-t, feldolgozva benne a legkegyetlenebb részletekig mindent, ami ott velük történt. Az alászállást. Csak éppen nem dantei, hanem offenbachi modorban. És kedélyeskedés nélkül. Nem prózában, hanem újraírt szövegű ismert sanzónokban és kuplékban (Lackfi János korabeli magyar slágereken végezte el a bemetszést: „Hajmási Péter,/ Hajmási Pál/ Kemence füstje az égbe száll,/ Elvernek agyba-főbe, jut itt kápó minden nőre!/ Hajmási Péter-Pityke Pál“). Ezeket a dalokat aztán a görlok kara énekelte, hiszen Ravensbrück női láger volt. Tüll helyett rabruha, de halálfüga helyett halálrevü. Haláltánc, de halálkánkán. Tanúságtétel és esztrádműsor. Halálgroteszk. Aki elolvassa Germaine Tillion *Lágeroperettjét*, az zavarba jön, mert könnyed dallam hasít a ravensbrücki fák közt az eddig ismert kockacsendbe. Kuplék dallama. Kínzásokupléléké és mézszárlásmelódiáké.

Június 25.

„Tegnap este Szomory haláláról olvastam. Rajongó hangulat fogott el; Tabéry Hédi megrázó beszámolóját hangosan felolvastam (rekedt hangon, rossz lélegzetvétellel), M. elaludt közben. Milyen nevetséges lehetek lelkesedésemmel, mint egy javíthatatlan gyermek a hóbotos játékaival.”, olvasom fel ezt a részletet nevetséges lelkesedéssel, hangosan (rekedt hangon, rossz lélegzetvétellel) *A végső kocsmából*, a párizsi Parc Monceau-ban, kétszer egymás után, mert ahogy sejtettem: M. elaludt közben. Erről aztán egy Rimbaud-szakasz jut az eszembe: „Ha megmagyarázná bánatait, azokat jobban megérteném, mint csúfolódásait? Rám támad, órákat tölt azzal, hogy megszegyenítsen mindazzal, ami engem a világon megindíthat, és aztán méltatlankodik, ha sírok.” (*Egy évad a pokolban*, ford. Kardos László; idézi P. L., 2012 decemberének elején, éjszaka, egy žižkovi kocsmában, fejből).

Június 26.

Abraxast nézték már Kijevnek és az NDK-nak is. Vizuális félúton a sztálinbarokk és Disneyland között. (Tényleg a Disneyland felé tartó párizsi RER (értsd: HÉV) Noisy-Le-Grand nevű megállójánál kell leszállni.) Forgott itt a Terry Gilliam-féle *Brazil*, legutóbb pedig a *Hunger Games*ben borította el a CGI-kátrány. Nekem leginkább a madáchi Falanszter jut róla eszembe. S az egyik tömb kifejezetten olyan is, mint a beLSDzett Wälder Gyula Madách téri bérháza. Abraxast 1978 és 1983 között húzták fel Richardo Bofill tervei alapján, kifejezetten szociális lakótelepként, helyi szegények és külföldről érkező menekültek számára. Utópia. Puisse le sort vous être favorable! / May the odds be ever in your favor! / Sose hagyjon el benneteket a remény!

Június 27.

A Trocaderon álló, az E-toronyra és a Mars-mezőre néző Musée de L'Homme-ban van valami a posztkolonialista mea culpa toporgásából és giccseből. Ezt az elkerülhetetlen adottságot (is) hozta a hat évig tartó felújítást követő (2015-ös) újrainvitás, ami összességében mégis sokkal jobb alapállás, mint rémségek kicsiny boltjának, vagyis rasszista látványosságok vitrinjének lenni. De mindez szőrszálhasogatás. Az emeletig futó hajógerincre (bárka-gerincre?) illesztett rasszbüszttök sora: a tisztánlátásnak, a vallomásnak és a (muzeológiai) szakértelemnek egyszerre (eleven) (emlék)műve.

Június 28.

Úton az Orsay-ba még mindig nem döntötte el, hogy ki a három kedvenc franciája. Hátha ott: *Le Modèle Noir de Géricault à Matisse*.

Június 29.

Legyen nálad vászontáska! Tényleg ne vedd a sok szart! Plastic Free July! Tudatos ember, öntudatos ember. Hasznos hype. Kis lépés neked. És persze kis lépés az emberiségnek is. Kis ökológiai lábnyom. Mert biztos van arról egy grafikon, hogy hány ezrelékkal javítana a túlélési esélyeinken, ha eltűnne minden hipszterszívószál, és kézben vinnéd haza az avokádót, nem zacskóban. Ha fából lenne minden fogkefe, vaskarika. Az Amazon meg közben nem nagyon fizet adót (vigyázó szemek, tegnapelőtt, Lille, Párizs, Toulouse), az ökológiai lábnyoma pedig akkora, mint Westeros. Summer is coming. Mert valójában politikai akaratképzés, törvényi szabályozás nélkül, hiába a tiszteletreméltó individuális zero waste, gatyarohasztás lesz itt, nem jégsapka. A változás veled kezdődik – lapogat a megbízhatóan hazug coach-Coelho valamelyik nagyvállalat marketingosztályán, rád tolja a felelősséget és tökéletesen depolitizál. Ne vegyél palackozott vizet, igyál a csapból, mert te ihatsz a csapból. A Magrebben ez kevésbé evidens. Szóval, ha esetleg zslugorszám is vennék arrafelé az ásványvizet, az nem azért van, mert erkölcsi hullák, még ha a nyugati középosztálybeli Insta-filteren át így is látszik. Centrum-(fél)periféria, duruzsold a kedvenc buzzwordöt a szójatejes-sütőtökös lattéd fölött. Úgyhogy talán túlzás virtuálisan keresztre feszíteni, lefotózni és (fö)jelenteni a Facebookon azokat, akiknél szívószálat látsz a 15 fokra klímázott multiplexben. Idelent morális pánik, odafent extraprofit.

De legyen nálad vászontáska! Tényleg ne vedd a sok szart! Plastic Free July!

Június 30.

Pótlóbusz, Nagyváradi tér.

Balra: Újpest – Városcsözpont felé.

Jobbra: Újpest – Városcsözpont felé.

Haza-féle: Hazafelé,

Csiszár Elek: Kiállítási enteriőr

Fernando Valverde

Celia

A ma született Celianak

Nem ismered az esőt, se a fákat,
de már egy erdő vagy.

Ma van, hogy kezdődik neked a világ,
hogya szemed a tengerrel megtelik,
hogya mindenki úgy fogad, mint egy állomáson,
ahol az ember folyton várakozik,
hogya minden születés és csoda,
térképek, amiken nincs egyetlen úticél sem.

Ma, hogya világ elkezdődik,
a szomorúság észrevétlen,
te vagy a tiszta idő,
a fa és a csönd illata,
kérdések árnyékok nélkül,
és feltétlen szeretete
annak, aki mindent elveszített.

Ez az én bizonyosságom,
a hullámok, az óceán,
madárdal nevetésed.

Magaddal hoztad egy emlék morajlását,
azok a picike lábak, olyan picik,
mint a nyomok a hóban, amiket magad után hagytál
azokban a januári pillanatokban.

Milyen lesz az élet, amikor növekszik a kezdedben
az örömhírek törekenységével,
mint egy hal, ami kisiklik, hogya visszatérjen a folyóba.

Egy tetszőleges délutánon,
mint egy szerelmet, olyan meglepődve
érezed majd a szellőt, ami a fákat is megérintette
ősi elcsigázottsággal.

Vannak idők, amikor nehéz, és éget, mint a foszfor,
mikor felfénylik egy emlék...

A kezded ragyog,
nincsenek árnyékok, se török,
látom az üstökösöket,

ahogy karistolják az éjszakát,
mint egy hajó, ami elindul és belevész a ködbe.

Az élet egy ház, amiben egy idegen él,
egy kert a múltból, ahová nem fogsz visszatérni,
egy partszakasz, amit keresel félve kísérteteitől.
De az élet
fény is egy ablak mögött,
mikor a sötétség
megszáll minden rést és minden kontinenst.

Ez az éjszaka sötét,
a vonat kezek után kutat,
amik az idő túloldalán vannak.

Közben azon gondolkodom, hogyan mondjam el,
hogy az álmok a részeink,
ahogyan egy kikötő is utazás.

Merthogy már egy erdő vagy,
és vannak delfinek és tavak és hegyek
és lehetetlen szerelmek,
miket majd Celianak neveznek.

Valaki mondja a nevedet a jövőben,
és egy üres ház megtelik emberekkel,
mindenki asztalhoz ül.
Már biztos elfelejtetted,
a boldogság volt, ami elültette ezt a bánatot,
a boldogság nem volt más, mint vihar
egy üres pohár fölött.

Mikor a félelem és kilátástalanság megjelennek,
és már az összes cseresznye lehullott a sárba,
és sirályok sikítják
egy megsebzett nő elviselhetetlen elfeledettségét,
aki úgy érzi, fejlődni annyi, mint magányosabbá válni...

Ha mindez megtörténik,
emlékezz rá, hogy az eső miként
változik át fává,
és a hullámok hogyan
jelentik a víz végét és a tenger kezdetét.
Még nem ismered a tengert, se a sarat, se a fákat,
de már egy erdő vagy, amin egy folyó fut keresztül.

Prágai képeslap

El akarlak vinni a világba, amit ismerek,
a világomba, zajok és kísértetek közé,
városokba, amikben van egy szeglet,
ahol a halált találod.

Az én világom olyan sötét a tied nélkül...

Nézem most a Moldvát,
a víz minden szélen öngyilkos lesz,
a város lecsendesedve,
egy fájdalom istenek és remények nélkül,
sok háborúval ezután
innen az emberek menekülnek
bármiféle bejósolható reménység elől,
és a testre átragad
valami páraszerű reszketés.

A falak szürkék, mint a füst,
a szavak után van a vége,
ami leomlani látszik.

És Vysehradban pusztulnak a galambok,
olyan hideg a tél, hogy
sebekkel jár a kézen és a lábon.

Pedig itt senki sem reszket, mindenki tudja,
hogyan ez szerencse és egyensúly kérdése.

Mindenki hisz a várakozásban.
És a fájdalom hozzászokik,
az idő hozzászokik,
a félelem és a szomorúság hozzászoknak
neheztelés nélkül élni.
Semmi sem akar leomlani, minden marad
elázottan egy vihar után,
egy törékeny vihar után,
ami csodálatos hangot ad,
egy fájdalomét, ami keserű, mint a fagy.

A tó

Ez a hó, amit taposol, lassan sárrá változik,
és a tóban a tied nélkül látom majd az arcom.

Végig a part mentén haladtam,
anélkül akartam átkelni, hogy vizes legyen a lábam,
és akkorát estem, hogy a tenyerem belefájdult.

A fű alatt kövek várakoznak,
megkapják a bőröm, mint egy útelágazás.

De magukéva nem teszik,
azok a testek olyan szépek, mikor az idő megérinti őket,
hogy semmi közünk hozzájuk,
ők egy tiltott erdő.

Örökre ottmarad nyoma egy visszaverődésnek,
mert a kezek mindezt nem felejtik el,
még ha a mi kétségeink nagyobbak is.

A dalok, amiket elfelejtesz, lábnyomok a hóban,
és a bőrén a tavaknak felenged a jövő.

Skobrák Máté fordításai

Fernando Valverde (1980) granadai születésű költő, a filológia doktora, szociálintropológus. Tíz éven keresztül az El País című napilap újságírójaként dolgozott, és megalapítása óta a Granadai Nemzetközi Költészeti Fesztivál szervezője. Több mint 100 egyetem (többek között a Harvard, Oxford, Columbia, Princeton) közel 200 kritikusa az 1970 után született spanyol nyelvű költők közül a legmeghatározóbbnak választotta. Fontosabb kötetei: Viento favorable, Madrugadas, Razones para huir de una ciudad con frío. A Los ojos del pelícano című kötetével, amely Argentínában, Kolumbiában, Mexikóban és az Egyesült Államokban is megjelent, elnyerte az Emilio Alárcos Költészeti Díjat. Legutóbbi könyvét, a La insistencia del daño-t a Latin-Amerikai Írók Intézete (University of New York) az év könyvének választotta. Jelenleg az atlantai Emory University professzora.

Zlatko Kraljić

tekerd ki a nyakát

verem a fejem a falba de a fal nem adja meg magát.
a repceföldek gyűröttek a túltrágyázástól.
PAPUSZA fi tizenhatos csövön bömböli a dalait – fuss, fuss el messzire,
ne tekints vissza..., ó én Atyám, én Fekete Atyám...
a spáros feketeingesek, SS jelzéssel a vállukon, új szállítmány
megkopasztott, tisztavérű szlovén csirkét szállítottak a bejárat elé.
a bejárat elé, ősz volt, nem tudom pontosan melyik évben,
odahajtott a kamion, a háromtonnás, SS jelzéssel, reggel kilenckor.
a fekete munkatársakkal megraktuk a ládákat a hullákkal.
a spáros feketeingesek elkezdtek lerakni a csirkehullákkal megrakott ládákat.
abban a pillanatban gyereksírást hallottunk.
abban a pillanatban csirkesírást hallottunk
öszönösen félreugrottunk.
mi is öszönösen félreugrottunk.
felemeltük a fedelet.
mi is felemeltük a fedelet.
kiesett egy kicsi roma gyermek.
kiesett egy kicsi szlovén csirke
görcsrohama volt.
és a csirkének is görcsrohama volt.
bicskámmal elvégtam a madzagot, mely még mindig lógott a nyaka körül.
a csirkének mesterséges légzést adtunk.
jött SZTAJNBERG, temetkezési elöljáró.
jött a spár munkavezetője, FRANCI...
azt mondta, tekerd ki a nyakát.
azt mondta, tekerd ki a nyakát.

mi androidos faj vagyunk

nevetünk, a szemétdombok, az utcák, a cigányok királyai vagyunk
(kicsi élősködők is vagyunk).
a moslékot lassan emésztjük meg, transzparenzen.
a rongyok KARITÁSZ dizájn, tavaly tavasszal kimosva.
ha valaki valamit ad nekünk, az ad, UKRÁN NŐKRE nincs pénzünk.
vedelünk a szociális sörökkel teli üzletek előtt,
a lépcsők a mi szószékünk, pulpitusunk
(a lépcsők néha a menyországig vezetnek).
a mi sportunk üres flakonok gyűjtése,
a mi mannánk az eldobott pizza.
nevetünk, KIRÁLYOK vagyunk, serdülők.
az én házam a C6-os kvadránsban van, csiszolt
pad a szomorúfüzek fasorán.

önállóan nevelő anyánk öngyilkos lett.
kígyószelídítő apánk a mocsarak mélyén fekvő szörny.
szimbiózisunk sikerült, forgunk a szélben,
nem vagyunk az éterben, szemétdombok királyai
a győztesek diadalíve alatt görnyedten megyünk.
(arbeit macht frei)
gyom e földön, a sötétbe bámulunk.
a mi sportunk flakonok gyűjtése,
a mi rongyaink karitás dizájn,
beteg fejünk
a C6-os kvadránsban alszik
a csillagokban megfürdetve,
szabadon
a murába
mered elbűvölve.

az ágak közt ülök

a sötétben, a vén fűzfa ágai közt ülök
a földtől három méter húsz centiméterre vágyódom a murába.
koronám a hollósereg, meg a mura hullámainak a zaja.
fiam, gyere üdvözölni, megölelni.
egy derűfényes napon, amikor megnő a MURA,
bevon a köd, ölébe ölel, HINTÁZTAT,
feladom, a zavaros víznek futok.
fiam, hol vagy? mássz fel a fűz erein!
egy üres hely már rég vár,
a zöldesben barátira vágyok.
egy év hallgatás elég volt,
a megduzzadt murában játékok maradványai úsznak.
AUSZTRIÁBAN nagy eső volt,
széttúrta a szemétdombokat, hozzám sodorta őket.
fiam, hol vagy? az élő kígyózó ágak várnak!
üvöltök bánatomban, FARKASKÉNT vonyítok.
remélem, hogy a kiáltásom
messzire eljut, messzire
a te
mélységeidig

Halász Albert fordításai

Zlatko Kraljić 1962-ben született Sveti Martin na Muri (Muraszentmárton) településen, a horvátországi Muraközben. Iskoláit Csáktornyan, Varasdon és Mariborban végezte. Szlovéniában, Velenjeben él. Írással és képzőművészettel középiskolás éveitől foglalkozik. Főleg Szlovéniában és Horvátországban publikál és állít ki, könyveket illusztrál, több egyesület tagja. Irodalmi és képzőművészeti munkásságáért számos elismeréssel tüntették ki. Alapítója és szervezője a muraszentmartoni MURAKON c. kortárs nemzetközi költészeti fesztiválnak.

Szálinger Balázs

Kanizsa

*Ebből még főtér is lehetett volna,
Vásárvárosé, másik galaxisban.*

A történelem türelmesebb énje
Megáll itt, és tenyeréből szép lassan
Lecsúsztat egy félmilliós nagyvárost.
Modernségünk középső harmada,

Alig-alig porladó közösségek,
Isten helyén én meg a többiek.
Horvát, német és zsidó negyedek,
Sétahajók a Principálison.

Éjjel narancs burok hirdeti: itt
Villamosság van, itt erejét veszti
A Szent Istváni, dohos megerendszer.
Nem is olvad holmi ország zsebébe:

A kertek alá húzott államhatárt
Feljegyz, de komolyan venni ráér.
Vásárváros, egy másik galaxisban.
Ezen a tájon minden Kanizsáé.

*Becsukom az egyik szemem, ott kísért
Egy másik jelen. Jó – és most cserélek.*
A Principálison hangos vízi élet,
Úszó rendezvénytér, sétahajók.

◦

Főnök, van valami,
Amiről tudnunk kéne?

◦

Ismerjük mi saját városainkat?
Tudjuk róluk, melyik mire vihetné
Egy szabályos szerkezetű világban?
Ébredező olimpiai vágyak,

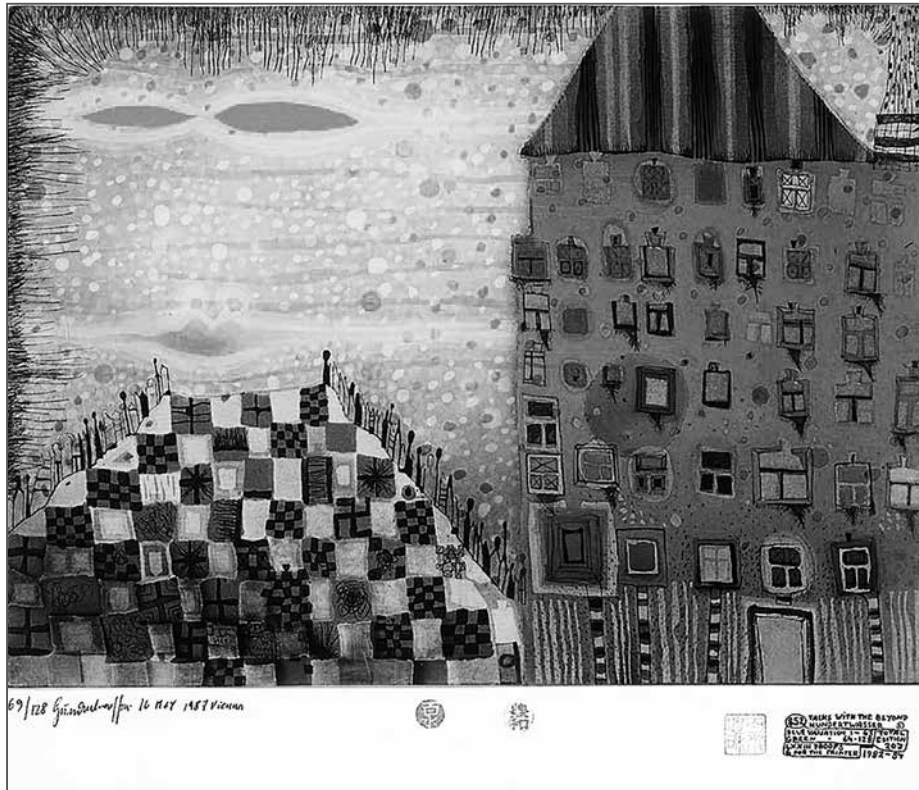
*S mellé gúnyolódó értelmiség.
Szitokszavak: Nyugat, Hunnia, Balkán,
Soknyelvű korzó fölött feszülő,
M megbízható nyilvánosság, selyemből.*

*A háborús időkben megtapadt,
Élénk emigráns irodalmi élet.
Késztyénhivatal,
Dunántúlminisztérium.*

Ismerjük mi a saját meg nem épült
Városainkat? S tudjuk, mi magunk
A melyik világba valók vagyunk?
Ezek közül melyik a földi élet?

*Tündöklőház, vakító térkövek,
Szobrok és ellenszobrok.
Becsukom az egyik szemem,
Ott kísért a másik jelen,*

És most cserélek.
Sétahajók a Principálison.

Hundertwasser:
Talks with the
beyond

Izer Janka

Kelet, Nyugat és Dél

Naplementét néztünk a Svábhegyen, ahol én fára másztam, vegán burgert ettünk a Kálvin térnél, táncházba jártunk, leveseztünk egy ismeretlen parkban a fűben ülve, a Dunába lógattuk a lábunkat a Margit-szigetről, vagy meditáltunk. Sokat mesélt a filozófiájáról, az érzéseiről, élettapasztalatairól. Néger vér folyik benne, hatalmas afro hajáról városszerte megismerik, híres a maga módján. A zenélés miatt sokat van kint, télen is csak egy vékony kabátban pengeti a gitárját. A szaxofonos haverja szintén göndör fekete hajú, a sámándobos lány raszta. A Moszkván keveset játszanak, pedig akkor többet látnám. Mindig jelen van a pillanatban, a flowt keresi, de nem drogozik és alkoholt sem iszik. Füstölői, gyógynövényei vannak, és körülengi valamiféle különös atmoszféra. Egyszer a Fővám téren ülve egy szőke kislányt néztünk, aki a szökőkútban játszott és fröcskölve kergette a galambokat, akkor mesélt arról, hogy tanítani szeretné majd az életét. És hogy minden egyszerre történik a világon.

Április egyik estéjén kiültünk a városmajori parkba. Palosantót gyűjtött, ami egy Peruból vagy Equadorból származó növény, energia tisztító, nyugtató hatású. A kis fadarab parázslott, a füst illata betöltötte körülöttünk a teret. Magával hozta a didzseriduját is, azon játszott, míg én a vállának dőlve néztem a fákat. Gyakran dzsinnek képzelem, Budapest szellemének. Nem egy lámpásban, hanem egy városban élő óriás varázsló.

Felmentünk hozzá, füstölőt gyűjtött, fürdőt készített nekem, a bőrömet olajjal kente be, én pedig nála töltöttem az éjszakát.

Egyszer két kislány meghallotta, hogy kolibri furulyázik. Olyan szépen játszott, hogy az egyik kisleány így szólt:

– A felesége akarok lenni – Fölkereste a kolibrit és vele aludt.

Mikor felébredtem, az ablak elé húzott függöny miatt csak félhomály volt, hiányzott a fény. A rendtlenség és a kosz így is feltűnt, legénylakás. Kedvem támadt takarítani, de nem örült volna neki, amilyen szabad szellem. Felöltöztem, és megpróbáltam kiosonni. Akkor ébredt fel, amikor épp az ajtót igyekeztem behúzni. A nevemet hallottam, hova mész. Haza, akartam válaszolni, évek óta menekülök az ilyen helyzetek elől, a bejáráshoz siettem, de a kulcsot már nem tudtam elfordítani, utolért. Kivette a táskát a kezemből, a földre rakta, megcsókolt. A szobában az ágyra ültetett, elhúzta a függönyt, a fehér lepedőre rásütött a nap, teát készített és hozott be. A teakeverék tizenvalahány gyógynövényből készült. A csalánt, cickafarkot, a málnalevelet, a mentát, a citromfűvet, a kakukkfűvet, a jázmin, a rózsát és a hársot kiéreztem, a többit nem.

– Menjünk az én házamba! – mondta a kolibri. Elindultak és odaértek a fészekhez: de az olyan kicsi volt, hogy a kisleány nem fért bele. Így aztán visszatért a falujába.

– Miért akartál elmenni? – kérdezte. A hátamat kezdte masszírozni, lehunytam a szemem, élveztem. Szeretkeztünk, nála maradtam aznap még. Zsályát égetett, az illattól különös, meditatív állapotban néztem, ahogy hangtájakat vesz elő. Hallgattam a zenét és valahol egészen máshol, alaktalanul lebegtem. Aztán megkordult a gyomrom. Vegán pizzát rendel-

tünk, vegán magyarost. Gabonakolbász, vegán sajt, lilahagyma volt a tésztán. Utána mégis elindultam tőle.

Este a kolibri a falu felé röppent és játszott furulyáján, hogy előcsalja szerelmesét. A kislány meghallotta:

– A kolibri az, ő muzsikál!

Másnap hívtam, hogy a Széll Kálmánon játszanak, nézzek oda, ha kedvem van. Nem értem rá. Meg akartam mondani neki, nem lehet közös jövőm egy utcazenésszel. Nem jöhetek többet, ez a mostani hiba volt. De csak később sikerült. Nem haragudott, szépen csináltuk a szakítást, együtt. Azóta, mint a szmog ő is benne van minden budapesti épületben, a villanyoszlopokban, a villamosban, a Dunában, a hidakon, mint dzsinn, egy régi lámpás szelleme.

De többé nem ment oda hozzá. A kolibri esténként elrepült a faluhoz s a legszebb dalokat játszotta hangszerén. A kisleány azonban nem akart vele menni, hiszen olyan kicsi a kunyhója.

Csiszár Elek: Zord tél - 1991

Nagy Gábor

Történet

Először a nyulakat adtuk el:
már nem győztük,
mikor apám megrogyant,
a disznóról mondtunk le,
s most, mire szenteste előtt
hazaérek a kórházból,
anyám betegágya mellől,
az összes tyúk széttépve,
aztán a két fehér macska közül
karácsonykor az egyik tűnt el,
két napra rá a másik,
ezek nem csavarognak el
hosszú időre, ismerem őket,
napok óta hűlt helyük,
fogták magukat és világgá mentek.

Piacnap

Piacnapon reggel hatkor nyitok,
be-betérnek az árusok egy fröccsre, rövide,
kapóra jön aztán a mellékhelyiség is,
Vince bácsiról azonban mindenki
tudta: pelenkás az öreg, árnyékként
kíséri a szaga; aznap hibádzhatott
valami az öltöztetésnél, hétrét
görnyedve pakoláztam épp, amikor
hallom: Zsoltikám, baj van, én beszartam,
gyorsan a vécére, Vince bácsi,
már késő, nyögi, bokáig letolt gatyában,
mögötte egy határ szar.

Felmosófát, vödröt kidobtam.
Délután háromig halogattam, így is
majdnem visszajött az ebéd. Óránként
törölgetem a pultot, ragyogjon akkor is,
ha bágyad a lámpafény.

A művészetről

Barátom, te tudod: hogy pincér
vagyok, vakvágány bár, a hivatásom;
mi végre a nyelv-nélkülieknek
játszani a Renegátot, a tus
csalóka optikája a vakoknak
mit mond? Ennél még abban is több
perspektíva van, hogy hallgatom, miként
rikácsol a pultnál a Pulykakakas,
kappanhangon konyhapolitizál,
Pofaszakáll pedig úgy felel
a lenémított Duna TV főzőműsorával,
mintha próféta volna, nem sültbolond.
Ha zárás után fél órával eloldalognak,
standolok, takarítok. A maga módján
alkotás ez is, mindenesetre ugyanúgy
fölgyújt, letör, megőröl.

Film

Elöttem billeg bő pizsamában apám,
reszketeg csoszogása olyan, mintha smirgli
horzsolná a falat. Demens anyám
beomlott arccal a hátán fekszik.
Ahogy az Öreg az ágyához ér, fölszakad belőle:
Pa-ppa.
Apám, aki évek óta süket,
leereszkedik a paplan mellé, s megnyúlt
múmia-kezeivel átkulcsolja anyámét.
Tűz és víz volt életük,
apám durvasága gyalulta le anyám rokokó
reményeit. Azóta minden délután órákig
hallgatnak egymás némaságán.

Oláh András

Nincs idő

A vacsoraasztalnál ültek. Anyukát várták türelmetlenül. De anyuka késett. Pedig rendszerint ő az első.

– Mi lehet vele? – kérdezte a felségét Zoli, aki most érkezett haza a munkából. Épp csak kezét mosni lépett be a fürdőszobába, de máris a konyhából előszüremplő illatok hozták izgalomba.

Anyuka valójában a Zoli édesanyja. Pár hónapja költözött hozzájuk. A család úgy gondolta, jobb, ha nem marad magára a faluvégi kis házban. Elmúlt nyolcvanéves. Sokat betegeskedik. Behozták hát a városba. Az egykori gyerekszobát alakították át neki.

– Amikor hazajöttem, benéztem hozzá. Rádiót hallgatott. Kérdeztem, hogy érzi magát, azt mondta, minden rendben – válaszolta Éva.

– Szólok neki – állt fel az asztal mellől Zoli, de ebben a pillanatban már hallatszott is az ajtó nyikordulása és a halk csoszogás a folyosón.

– Már azt hittem, el tetszett felejteni a vacsorát – mormogta Zoltán. – Farkaséhes vagyok... Anyuka betepegett a konyhába. Leült az asztalhoz, a fia melletti székre.

– Most nem is vagyok igazán éhes... – szabadkozott. – Nem kellett volna, hogy megvárjatok.

– Jaj, anyuka, mindig együtt szoktunk vacsorázni. – sóhajtott megkönnyebbülten Éva, és az asztalra tette az ételt. – Milánói. Úgy csináltam, ahogy anyuka szereti...

Tett az öregasszony tányérjára is egy adagot. Aztán a férjét biztatta:

– Ne várj ránk, egyél csak... Az anyukáét még előkészítem, összevagosom apróra...

Zoli jóízűen evett. Imádta az olaszos kajákat.

– Milyen volt a napod? – kérdezte Éva.

– Hagyján – legyintett Zoli. – Befejtük a német megrendelést... Pont határidőre.

Közben jóízűen tömte a szájába a falatokat. Az édesanyja kedvtelve nézte.

– A holnapi viszont keménynek ígérkezik. Egy teljesen új tervezéssel kell megbirkóznunk. Ilyet még sose csináltunk. Lejön a nagyfőnök is eligazítást tartani. Nem valószínű, hogy ilyen hamar szabadulok, mint ma...

– De hát holnap péntek lesz! Csak fél egyig kellene dolgoznotok... – fakadt ki Éva.

– Tudod, mikor érdekl ez a tulaj! Valószínűleg szombaton is be kell mennünk. Sürget a határidő, nagyon precízen kell leszállítanunk az anyagot. Sok pénz van benne, és nem mindegy, hogy a megrendelő legközelebb is minket akar-e majd...

– De ugye kiviszél Hodászra? – kérdezte aggodalmaskodva anyuka. – Megígérted... – tette hozzá félénken.

– Jaj, azt már el is felejtettem... – csapott a homlokára Zoli. Gondterhelten csóválta a fejét. – Ez most nemigen fog menni, anyuka. Pénteken biztosan nem. Szombaton pedig – ha a munkahelyen végzünk – elígérkeztem Janiékhöz. Érkezik a tetőcserép, segítenem kell a pakolásban.

– De megígérted... – motyogta reménykedve az öregasszony.

– Nincs semmi baj, anyuka... Majd a jövő héten kimegyünk.

Az öregasszony lehorgasztotta a fejét.

– Holnap lesz öt éve... – motyogta.

– Anyuka, ez most nem megy. Tessék elhinni, apu is megérti ott fenn. Ő is látja, hogy milyen zűrösek a napjaink – engesztelő puszit lehelt az édesanyja homlokára.

Az azonban vigasztalhatatlan volt.

– Ez az én keresztm. Az én szívemnek kell könnyűnek maradnia. Ti ezt nem értitek. Muszáj kimenem még utoljára... – és sírva fakadt.

– Mi az, hogy utoljára? Anyuka rémeket lát – próbálta csitítani Éva. – Nincs semmi baj! A doki is megmondta, remek erőben tetszik lenni! Csak enni kellene rendesen... De a milánóit még meg se kóstolta...

– Nem vagyok éhes – remegett a hangja.

– Jaj, anyuka, miért kell mindig makaeszkodni. Olyan tetszik lenni, mint a kisgyerek, amikor nem kapja meg a játékát... Semmi sem múlik ezen a pár napon. Holnapra egyébként is esőt jósolnak... – próbálkozott Zoli. De hiába.

– És ha most szaladnátok ki? – kérdezte Éva.

– Ne kezd már te is! – fakadt ki a férje. – Mire kiérnénk, besötétedik. A temetőben már az orrunkig se látnánk...

Anyukát Éva kísérte be a szobájába. A máskor verébkönnyűségű kis öregasszony most mintha mázsás súlyokkal lett volna teleaggatva.

Másnap reggel, munkába indulás előtt mindketten bekukkantottak hozzá. Békésen aludt az ágyában. Éva megnyugodva sóhajtott.

– Na, látod – jegyezte meg megkönnyebbülten Zoli. – Minden rendben... Csak ezt a gyerekes viselkedést sikerülne valahogy levetkőzni...

– Ha mégis hamarabb haza tudnál jönni, ugye kiviszed?

– Hát persze – bólintott megadón a férfi.

* * *

Az a péntek valóban mindkettőjük számára hosszúnak bizonyult. Ráadásul tényleg zuhogott az eső is. Egész késő estig.

Vacsorára betoppant Timi, a lányuk. Nem számítottak rá. Eredetileg szombatra jelezte az érkezését. Timi egy ideje már egyedül él. A férjétől elvált. Gyermeke nincs.

– Elmaradtak a délutáni óráim, így aztán arra gondoltam, meglepetést szerzek nektek! Épp elértem még a buszt... – mondta ölelés közben. A holmiját ledobta az előtérben, és a vacsoraasztalnál üldögélő nagymamához sietett.

– Miért vagy ilyen szomorú, nagy? – kérdezte tőle, miközben gyorsan megpuszilta. Választ azonban nem kapott.

– Szeretett volna kimenni Hodászra – súgta Éva –, de apád ma sokáig marad az üzemben. Megint valami határidős feladat...

És valóban, Zoli csak egészen későn érkezett meg. Már rég asztalt bontottak, amikor befutott. Nem volt jókedve.

– Ezt így nem lehet megcsinálni! – morogta. – Az egész tervet át kell dolgozni. Sokkalta nehezebb ezzel a bagázssal, mint a németekkel. A németek pragmatikusak. De ezek folyton ötletelnek! Ma már a harmadik variációt dobtuk sutba! Mert fogalmuk sincs, hogy mit is akarnak pontosan! Őrült népség... Na, hozok gyorsan egy kis pálinkát, hogy a vérnyomásomat rendbe tegyem... Isztok velem? Éva? Timi? Anyuka?

– Miért is ne – mondta Timi. Éva is csatlakozott. Csak anyuka ült magába roskadva a széken.

– Ne szomorkodj, nagy – próbálta felvidítani az unoka. – Igyál velünk egy kortyot!

– Még mindig Hodász miatt ennyire rosszkedvű, anyuka? – kérdezte Zoli, miközben töltött a poharakba az ágyas szilvából.

Timinek hirtelen ötlete támadt:

– És mi lenne, ha holnap ideadnád a kocsit? Kiviszlek a munkahelyedre, és aztán a nagyival leruccanunk Hodászra... Nekem úgyszincs semmi dolgom...

– Jaj, ez igazán remek ötlet! – lelkesedett Éva. – És te mit szólsz hozzá? – fordult a férjéhez.

- Nekem tökéletesen megfelel. Csak aztán ne felejtsetek el délután értem jönni – kedélyeskedett Zoli.
- Ugye, anyuka, jó lesz? – simogatta meg Éva az öregasszony kezét.
- Nincs idő – motyogta az alig hallhatóan. – Már nincs idő...
- Dehogy nincs, anyuka... És holnap már napsütés lesz, meg tetszik látni! – vigasztalta Éva.

* * *

Anyuka azon az éjszakán meghalt. A fotelben ülve, fotóalbummal az ölében találták rá. Az album annál a képnél volt nyitva, amelyik a vasútállomáson, a pőfékelő gőzmozdony mellett készült... Éva emlékezett rá – sokszor mesélték neki –, hogy a papát kísérték ki a vonathoz. Debrecenbe kellett volna utaznia. De Zolika nem akarta elengedni. Annyira sírt és úgy kapaszkodott az apja nyakába, hogy az öreg meggondolta magát, nem utazott el. Otthon maradt a fiával.

Hasegawa: A város – 2000

Mizsur Dániel

M. M. éneke

ha rajtam múlhatna az élet
és sokféle sorsom közül választhatnék csak ha egyet
biztosan a kairói nő lennék
előkelő kultúrbestia a sivatag pislákoló fényeiben
kopasz mint egy férfi
üres szívű mint egy rendes hercegné
érinthetetlen akár egy keménycsőrű papagáj
könyörtelen mint egy tevehajcsár
és szomorú mint egy göcsörtös fa
pedig szeretlek csak téged szerettelek
posztókabátos tisztek francia hercegek Vallóniából
kopogtatnának szobám ajtaján
mit akarnak éjfél után meg úgy egyáltalán
ha szomorú csak akkor vagyok ha nagyzenekar jelzi
hogy szomorúnak is lehet lenni
és csak akkor érzem hogy lehet élni
ha fűszeres ételek pezsdítik a vérem
vagy ha a ködlovagok
az ezerarcú nők akik megszöktek otthonukból
és a felszabadult asszonyok
a bábák vagy az anyák szellemei
mind idesereglenek a piramis lábaihoz
és a férfiak bocsánatot kérnek miattunk
mert nem elég feldúlni a Nyírséget
a kormányhoz engedni minket
diófa koporsóba feküdni
és lemondani a hatalomról
valami hamiskás bűnbocsánatért
mert más egyébként csak tologatom napjaimat
lomha sakkfigurák
úgy hiszem egy napon mégis tigrisek fognak szétmarcangolni
ha az oázis szélére merészkednék
hol az éltető víz szélén vándormadarak ágálnak majd
hozzák a hírt távolabbi földről hogy

meghalt egy fiatal nő Józsefvárosban

Wu, a fotós

Akárhányszor Wu szabadságon volt Hongkongban, ellátogatott a Choi Hung lakótelepre. A szivárványházak vonzották Sencsenből. Délben érkezett, hogy ne szállják meg árnyékok a képét. Legutóbb megmotozták a pályaudvaron, keresték a tiszta képeket. A napállás kifeszítette a tárgyakat. Wu-nak tetszett a pillanatnyi merevség, tudta, hogy csak pár perce lehet, és gyorsan borulnak a viszonyok. A tiltó feliratok valamennyit engedtek szigorukból, és ha elmúlik a pillanat, visszamászik a félelem vagy a büntudat. Wu-nak megtetszett a szabadság lehetősége. A száradó ruhasor is mintha tüntetett volna, a végtag nélküli emberek, a nadrágok báván, pulóverek kifeszített mellel. Szőnyegek, hímzett asztalterítők is csatlakoztak. Aztán a pálmafák, mint valami trópusi bölcsek, kik láttak már sok ilyet máshol, más égőben, sok test nélküli félelmet, sok szekrénybelsőt és üres bőröndöt tüntetni. Aztán Wu addig nézte a képet, míg megjelent az első árnyék egy pálmafa tövében. Csinált róla egy képet, összepakolt, és hazautazott Sencsenbe.

Változások

A bolygóideg sokáig nem válaszol.
A harmincas férfi először gondol
a hitre. Huszonhárom év után felkeresi
a helyszínt a nő.

A leghosszabb pálya
a testben, a nyúltvelőben ered, az érzelmek
mellett. Miután a hit lehetőségére gondol,
eszébe jut más is. A klinikai halál állapota
huszonhárom évnyi munkát ad számára.

A rendszer mások szenvedése által
léphet működésbe. Eszébe juttatják,
hogy a hallott mondatok nem feltétlenül
határoznak a sors felől, ezért először
gondol arra, amire nem gondolt volna soha.
A szén-monoxid a fürdőszobai elégtelen
szellőzés miatt halmozódhatott fel.

Nem csak a látvány számít, a beleérzés
képessége elvileg ott van minden emlős-
állatban. Megérti, hogy a bűntudat, a félelem
és a gyenge falak szükségszerűen állnak ott,
ahol állnak, kár lenne áthelyezésükre vagy
eltörlésükre hagyatkozni. Huszonhárom év
kell ahhoz, hogy leüljön egy padra, ahol
egykor számháborúzott, csúzlival verte
ki a pinceablakokat és úgy tűnt, nem lesz,
aki hasznára fordítsa a felhalmozódott mérget.

Ellazul, ha a rendszerek csereképpen működnek
együtt, voltaképpen igaz viszonyokat teremtve.
Ők is megéreztek már, hogy mi lehetne lehet-
séges. A hitből ez következne, ez következne
a hitből, amiért persze sokat élt. A nő
huszonhárom év múltán kileheli a mérget.

Bödöcs Tibor

Muflon Laci

(részlet egy készülő regényből)

És azt tudtad, hogy az emberi DNS ötven százalékban megegyezik a banánéval, Gyöngyöm? Bizony hát, nézd csak meg, hogy milyen figurák járnak ide! És reggelente majdnem egy centivel vagyunk magasabbak, mint este, gondolom, mert nyújtózunk az első rakétaért a kisboltban, estére meg összepöndörödünk, mint a beteg barackfalevél. Ezeket nekem a doki mesélte, a borász, mert festettem egyszer nála, a Muflon Lacinál. Na, az európai színvonal volt. Csörnyeföldön ő volt a körorvos, mellette meg borászkodott is, és ha szüret volt, kiírta a fél falut táppénzre, ott szedték mögötte a fűszeres traminit frissen, fitten a beteget.

A szovjetromantikus nyolcvanas években került Pécsről Zalába a Laci. Orvosnak jött, de már eleve, sejszinten benne volt a lábában a rizlingbugi is, és a tetejében látta, hogy a fügefafa háromszor érlel gyümölcsöt a hegytetőn, mire a levelek lehullnak. Több se kellett neki. Kivallatta a száraz diófalevél bőrrű, öreg, uradalmi vincelléretet, akik már akkor régi motorosok voltak, mikor a John Lennon még nem találkozott a Paul McCartney-val, a Pista bácsikat és a Jóska bácsikat, és azoktól kérdezte meg, hogy milyen fajták díszlettek itt, ezen a Toszkanát is simán valagba rúgó, festői tájon a szocialista pancsrémalom előtt. Szóval, hogy mit érdemes ültetni?

Bocs, hogy néha ökörhugyozás a fogalmazásom, de, tudod, taszigál a maligán.

A lényeg, hogy elkezdett szőlőt ültetni a Muflon. Először csak saját fogyasztásra csinált bort, aztán belebonyolódott, beszerzett, elolvasott mindent, amit a szőlőről írtak. Annyi szakkönyve volt, hogy két télen át lehetett volna azokkal a könyvekkel fűteni az általános iskolát. Aztán egyszer csak már többet tudott a tőkéről, mint a Marx, Engels, Lenin. Tudta, hogy minden évjárat külön receptúra, hogy a nagy dolgokat nem tonnában mérik, tudta, hogy nem sok bor kell, hanem jó. Tudta, hogy újholdkor kell metszeni, teliholdkor meg fát vágni, mert ha hízik a Hold, mozog a víz a fában is, nem csak a tengerben, és ezek a bölcsességek aszúszemekként potyogtak belőle. Megkérdeztem tőle, hogy mi a helyzet a röviditalokkal, mert, gondoltam, hogy kínáljon már meg, rossz a szám íze, igyunk valami konkrétumot, és negyven percig beszélt csak a skót viszkikről, hogy így főzik a hegyi patakok vizéből, meg úgy szárítják tőzegen.

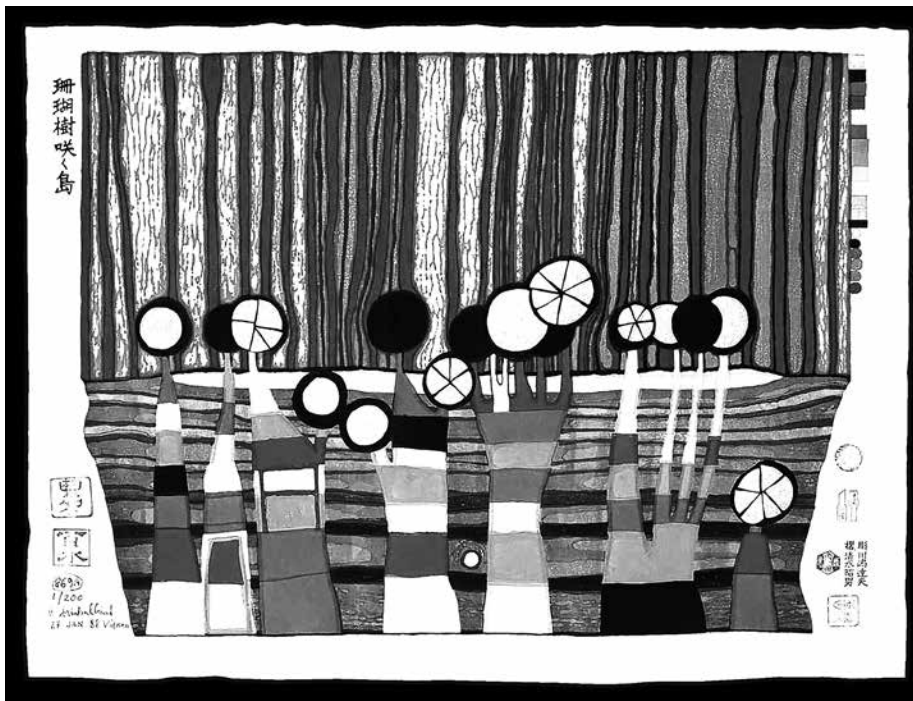
Nagydarab ember volt, fiatalon vízilabdázott is, két puttony elfért a hátán, tudott élni, meg dolgozni is. Azt mondta, égetni kell a gyertyát mindkét végén, arra van a gyertya, nem a fiókba való az, mert a világos úton jobban lát az ember, még hogyha rövidebb is lesz az az út. Meghalt szegény, már öt éve lassan, mert a jó kapások már mind a földben vannak, tudjuk ezt, pont tőle.

És nagy vadász is volt ez a reneszánsz Muflon doki, ez az egyszemélyes borvidék. Látja egyszer éjjel a hálószobájuk ablakából, hogy túrja a kertet egy zeter fejű vadkan. A dokiban meg már volt szakanyag, több se kellett neki, azt mondta, hogy alkoholista az, aki többet iszik, mint az orvosa, nálunk egy sincs, de ezt már meséltem, nem? Na, ott túr a Zrínyi szörnyű böllére, a Laci meg fogja a puskát, az ablakhoz oson, lábujjhegyen, hogy hadd aludjon még egy kicsit az asszony, aztán céloz, ló, bumm. Dől a szobában minden. Elferdül az esküvői kép, megemelkedik az asszony arcán az uborkapakolás, felháborodva kiugrik a

kakukk a faliórából, leveri a légnyomás a vakolatot, megreped az ablakkeret, és én ezt a vis majort mentem helyrehozni. Aztán míg mázolgattam, a disznó elkészült lassú tűzön. Így bosszultuk meg a Zrínyi Mikit, dödöllével, almapaprikával.

Aztán leereszkedtünk a pincébe. A lépcsőn megbotlottam, de a doki rüszttel levette a fejemet, ezért nem loccsant szét az agyam a betonon. Olyan volt az a pince, mint egy tengeralattjáró, mi meg akkor már jól éreztük magunkat, mint az olaszrizling a Balaton-felvidéken, és ömlött a szó a Muflonból. Mindent tud, úgy tűnt. Beszélte ő testről és lélekről, a bélrendszeréről, a szívről, a májról, a vesékről, az inkákról, a hunokról, az avarokról és az aradi vértanúkról, miszerint olyanok Damjanichék, mint a kadarka, nem az a fontos, hogy milyen volt a géntérképük, hogy itt születtek-e, hanem hogy vérüket adták ezért az orszá- gért, ahogy a kadarka is, és könnyezett és röhögött egyszerre, közben dobolt a hordókon, ahogy a kehes öregasszonyok hátán reggel, vagy mint az Indiana Jones, mikor keresi a kijá- ratot a pókhálós kriptából.

Azt is mondta a boros doki, hogy az agyunk annyi áramot termel, amennyi egy izzót megvilágítana. Az övé szerintem a templomi karácsonyfát is kivilágította volna Vízkeresztig. Meg azt is mondta, hogy a testünkben futó erek olyan hosszúak, hogy két és félszer tud- nánk velük körbetekerni a Földet, mondjuk, mi a fasznak körbetekerni. És közben szívta a bort hébérrrel, ami a lopótök, és már töltötte is azokat a barokksárga muskotályokat, meg a pompeji vörösöket. Olyan illatos borok voltak, mintha a beparfümözött Gabriella Sabatinivel csokolóztam volna. Azt se tudom, hogy hoztak haza, úgy meghömböldtem ott is. Legurultam a józanság térképéről, mert nem szoktam én hozzá a palackos borhoz. Ej, szegény Muflon, Pilinszky volt a kedvenc költője. Ő elpusztult, én pusztulok. Még élhetne, mondjuk, én meg lehetnék halott.

Hundertwasser:
Coral flowers

Kaiser László

Esti söröm

Dukay Nagy Ádám emlékére

Esti sörömet nem hagyom,
legyen bármilyen alkalom,
legyen ma fény vagy lejtmenet,
kocsmába úgy is elmegyek.

Esti sörömet nem hagyom,
bennem béke és vad vadon,
ahol vagyok, ott szeretet,
korsók, kortyok és sok nyelet.

Esti sörömet nem hagyom,
ott állok végképp sarkamon,
köröttem zsongás, emberek,
magánytól félő rettenet,

hogy esti söröm nem hagyom,
túl van utolsó ablakon.
Otthonom vár, de ajtaja
néma mindig, nincsen szava.

Esti söröm így nem hagyom,
amit eliszok, nem vagyom,
mondjuk azt, hogy befektetés,
esti holnapra keltetés.

Sörömet este nem hagyom,
cimborákkal egy az alom,
engem itt sose bántanak,
nem nyesnek, adnak szárnyakat.

Esti sörömet nem hagyom,
italom több, mint italom,
ettől is késik halálom,
életem, ha már nem álom.

Esti sörömet nem hagyom,
döntésem ez, akaratom,
értitek ugye, egyszerű:
kell a nedű, kell a nedű!

Nyerges Gábor Ádám

Vége a dalnak

(részlet a *Mire ez a nap véget ér* című regényből)

Kedves Tóni.

Naná. Most persze nem Csá, Fos, vagy ilyesmi, nem. Kedves Tóni. Olvasta tovább.

Kedves Tóni.

Ne áltassuk magunkat. Ez a barátság nem működik. Vagy hát... nevezhetem ezt egyáltalán barátságnak? És pont ez is a baj. Azt hiszem, te sem vagy hibás és én sem, egyszerűen másként gondolkodunk a barátságról, mást tekintünk annak.

Mint dugult csőben a víznyomás ereje, feszítette egyre csak nagyobb, elemi erővel belülről Tónit is valami egyre inkább.

Emlékszel, a legelső beszélgetésünkön én elmondtam, mi számomra a barátság. Biztos nem emlékszel, nem szoktál az ilyesmikre. Arra sem, hogyha megbeszélünk egy találkozózt, arra sem, ha valakinek (nemcsak nekem) születésnapja van... te egyszerűen ilyen vagy. Még azt sem gondolom, hogy önző.

Hova szarjon Tóni a meghatottságtól, hát hiszen még azt se.

Egyszerűen csak... valahogy így élsz, egy ilyen kis világot rendeztél be magadnak, egy belőled álló, és közben körülötted is forgó univerzumot, aminek én, bármennyire is fontos vagy nekem, bárhogy megszerettelek az eltelt évek alatt, nem vagyok része. Amennyire megismertelek, más sem lehet, legalábbis még egy jó ideig, de bízom benne, és remélem, hogy egyszer majd igen. Mindenkinek kijár legalább egy igazi jóbarát. Egy másik valaki, aki odafigyel rá, akire számíthat mindenben, aki megjegyzi, mi van ezzel az emberrel, akinek számít a másik élete. Sajnálom, hogy mi nem lettünk ilyen barátok-

Fostóni, ahogy haladt előre az olvasásban, már egyre kevésbé.

Talán ezért is veszünk össze annyiszor, mert mást-mást akartunk ettől a barátságtól. Én azt, amit leírtam, te meg, ha jól értettem, valami jó havert, aki mindig elérhető, ha neked szükséged van rá (de ahogy látom, nem nagyon van, neked nem nagyon van szükséged más emberekre magadon kívül), de tőled ne várjon semmit. Aki nem igényli, hogy mellette légy a bajban, és aki ezért, ha nem vagy ott, utólag nem is tesz szemrehányást. Akinek nincsenek túlzott érzelmi igényei veled szemben. Én nem ilyen ember vagyok.

Hát föltűnt, bazmeg. Tóni már-már úgy érezte, mintha a fogsora is ökölbe szorulna, ha mód volna rá.

Egy szó, mint száz, mindezeket szerettem volna tisztázni, mielőtt vége lesz a sulinak. A következő hónapok már úgyis a tanulásról meg az érettségiről fognak szólni, szerintem van rá esély, hogy békében élve legyünk meg egymás mellett, mint két korrekt régi ismerős, egykori barát. Mert részemről ez a barátság visszafordíthatatlanul és helyrehozhatatlanul véget ért. Nem most és nem két perce. Szép lassan korhadt és fonnyadt, míg teljesen magamra maradtam, mígnem még inkább egyedül voltam a te barátodként, mint nélküled lehettem volna – bármily furcsán hangozzék is ez. De én tényleg hiszek abban, hogy még ilyen már lefutott dolgok esetében is fontos az egyenesség. Tartozom neked, de magamnak is annyival, hogy

tudd, miért, mi bajom volt, mi fáj, miért nem tudok tovább a barátod lenni. Ha úgy gondolod, elmondanád te is a magad részét ebből, megtalálsz. Üdv, Szir.

És Tóni úgy gondolta. Elmondaná ő, el is fogja. Mi a retkes fasz ez?, rivallta egyszeriben olyan hangerővel, mint egy betonfűrő. Mi lenne, pislogott vissza rá Sziránó szótlan értetlensége. Mi a picca ez? He?! Mi a bajod neked egyáltalán? Miért kell állandóan hisztériázni valamin? Én..., eddig jutott Sziránó. Te, bazmeg, te. Te hisztérikus... segg! Fasz! Barom! Ez is, mi ez a kibaszott szerelmeslevél? Mert neked minden kibaszott, kurva napon szenvedned kell, csinálnod kell valami műsort, mi? Mert mindenből akkora ügyet kell csinálnod, mintha – *Látom, nem teljesen értetted...* – Hát nem. Nem értem, hogy mi az istenért dugdosol az orrom elé ilyen nyomoronc szerelmesleveleket, hogy én nem figyelek rád meg nem törődöm eleget. Mi a kurva, puttó gané vagy, a feleségem? Te nem tudod, mi az a barátság, vagy egyáltalán, bármiféle emberi kapcsolat, te feltűnési vi... szereplésmániákus... idióta, önző, hisztérikus... hisztérika.

Szerelmeslevelet. Nem hiszem el. Dugja az orrom alá a szakítólevelet. Szerelmeslevelet. Nem. Ilyen nincs. ... Bazmeg. Bazmeg, mormogja lényegében saját maga hitetlenkedő beszélgetőtársaként a mondatfoszlányokat Tóni, míg hangosan csapkodva, örvénylve összepakol az utolsó óra utáni szünetben, a levél olvasása utáni egy-két percben, és olyan erővel bassza be az ajtót, hogy még ő is meghallja, ahogy a másik oldalán lepereg a nyomában némi vakolat.

Váczi Orsi torkára fagy egy Úristen! felkiáltás, némán, egész testében reszketve figyeli a jelenetet. Cilke egy büfés melegszendvics nagyobb falatját igyekszik a szájába tömni úgy, hogy ne csöppenjen le a kecsap, már az előző szünetben megvette, de az a seggfej Csibók nem engedte, hogy órán megegye. Hát, de akkor kihűl, tanárúr?! Erre talán gondolhatott volna, amikor megvette, Molnár. De ne csinálja már! Nincs evés az órán, Bence. Erről nem nyitok vitát. Orsi torkából nagy nehezen előmászik az imént még bennrekedt úristen. Úristen, suttogja halálráváltan. Utána kell mennem, konstatálja reflexszerű lelki parancsát könnybe lábadt szemmel. Ne. Hagyd, mondja a szintén kissé sokkos állapotú Sziránó, olyan hangon, mintha maga lenne Toldi estéje. De mégis hogy történhetett mindez?, gördül le az első könny Orsi arcán.

Sziránó tudja is, meg nem is. Hogy globálisan mi vezethetett idáig, szinte megfejtethetlen, hiszen az az emberi lelkek finom kémijának, de talán inkább alkímijának örök titka marad. Hogy konkrétan, azt fel tudja idézni magának, naná.

Megy az iskolába aznap. But you're staring at me, like I, like I need to be saved, saved, like I need to be saved, saved, kukorékolja fülébe rekedt kappanhangján a discman. Persze, most már MP3-lejátszója kéne, hogy legyen, de ugye a pénz. Mire lesz, már biztos mást találnak föl Amerikában, amivel le lehet maradni a többiektől. Mire meglett a discmanje, már mindenki MP3-at hallgatott. Mikor még mindenki discmant, neki akkor lett walkmanje. És atyaéig, megnyit kellett várni a walkmanjére is. Thorns and shroud, like it's the coming of the lord, and I swear to you, that I would never feed you pain. Ezt is elmesélte múltkor Tóninak, a kálváriáját a mindig túl ósdi zenehallgató cuccaival, arra bezzeg figyelt, azt megértette, arra emlékezett. Amikor persze a Magdit mesélte, nagy eséllyel egyik fülén be, a másikon ki. Ezért, ilyenekért, az örök elkésésekért, egyáltalán, a nem eljövésekért, Sziránó felültetéséért, folytonos kiröhögéséért, leszarásáért, elfelejtéséért, iránta nem érdeklődésért lapul most ott az irodalomfüzetében, hogy ne gyűrődjön össze, a négyrét hajtott írólapra írt, kvázi búcsúlevél, barátságuk, Sziránó minden szándéka és képessége szerint méltó és elegáns, nagyvonalú záróakkordja. But your staring at me, like I, like I'm driving the nails, nails, like I'm driving the nails, nails, like I'm driving the nails, nails, nails, like I'm driving the nails, nails, rázza a fejét a zene ütemére. Tóni persze majd nagy eséllyel ezt sem érti meg vagy érzi át, de talán mégis sikerül valamit átadni Sziránó három és fél éve egyfolytában érzett, nagy fájdalomából, csalódottságából. Magányából.

Mert az is szörnyű, ha az embernek nincs legjobb barátja, persze. De annál szörnyűbbet, hogy van ugyan, de aközben mégisincs, na nem. Annál tényleg nincs nagyobb magány. Would it pain you more to walk on water, than to wear a crown of thorns? It wouldn't pain me more to bury you rich, than to bury you poor, üvölti a fejébe a Soundgarden, ahogy óvatosan, befelé hüppög, nehogy kívülről látszódjék belőle bármi is, legfeljebb, hogy úgy hüppög, hogy abból, mivel azért kemény férfi ő, nem hagy semmit kívülről látszódni, csak ez a kívülről látszódni nem hagyás, ennek a kemény, férfias erőlködése látszódnak meg rajta, sőt az azért lehetőleg látszódnak is. In the Jesus Christ pose. In the Jesus Christ pose. Vége a dalnak, szó szerint, de szimbolikusan is. Megérkezik, belép, Világlegjobb Edömér büsztjének biccentve, s tudja, hogy hat óra múlva már legalább nem lesz fenntartva ez a hazug megjátszás. Ha amúgy nincs, a látszat szintjén se legyen legjobb barátja.

Fostóni azért, hazaérve, mikor már egy fokkal kevésbé tombolt benne ez a kiapadhatatlan dührohamok sorát szülő, elemi töltés, igyekezett néminemű önvizsgálatot tartani. Valóban nem figyel-e ő oda Sziránóra, csak röhög vele, meg legalább annyiszor rajta? Hát akkor lássuk. Mi volt az utolsó komolyabb dolog, amit Sziránó elmondott neki? Hogy szeretne egy MP3-lejátszót, talán.

Meg volt valami csaj is. Valami faktos liba, akibe belezúgott törifakton. Egy cés. Margit. Cés Margit, ez volt talán a neve. Persze, mostanában amiatt megy a nyavalygás. Mióta is? Megvan vagy másfél éve ez az újabbkeletű, már posztlaurás nyavalygás. Fostóni mint pajszerrel egy rozsdás vasajtót, feszegette meglehetősen esélytelenül empatikus memóriáját. Nem is akarta volna, meg hülyeségnek tartotta az egészet amúgy is, de ne már, hogy a Sziránónak legyen igaza, emlékszik ő, figyel ő, mikor rábíznak érzékeny, ilyen lelkizős jellegű dolgokat. Szóval a Margit. Vagy Magdi. Márti.

Kaparta, egyre csak kaparta a memóriáját, mint egy szekrényre már legalább tízéve felragasztott matricát, egyre töredező, véresedő körömmel. Elementek, úgy rémlett, valami randira. És jó volt. Sziránó nagyon jól érezte magát. A lány nem annyira. Vagy valami olyasmit mondott a Sziránó, hogy azt mondta a lány, hogy olyan, mintha a Sziránó ott sem lett volna. A Sziránó meg valami olyat, hogy az volt élete legjobb, legmélyebb és legakármibb beszélgetése, hogy ilyen lehet a mennyország. Na, mikor is volt ez? Úgy egy-másfél éve. És akkor azóta nyavalyog a Sziránó. Na ugye. Emlékszik ő mindenre.

Meg különben is, nehogy már itt még ő ugráljon a Sziránó szabályai szerint, mikor az egy hülye, felszínes, hisztis barom, hát bazmeg. Bazmeg. Lezárta a dolgot a maga részéről. Vége a dalnak, fogalmazott magában eggyel fellengzősebben.

Két hét múlva aztán, persze, kibékültek. De (persze) ezek után már nem volt ugyanolyan a barátság. Sziránó legalábbis így érezte. Hogy már nem ugyanaz, már nem a régi. Igaz, persze, hogy már előtte sem volt az. Mert hogy sosem volt a régi. Tulajdonképp még régen se.

Csikós Szilvia

Idő-jóslás

Mint egy sugárhajtású
– hamar elhúz majd fölöttünk a nyár –
eltűnnek a bögréről a pöttyök, lenyúlja
egy kleptomán katicabogár.

Éjjel még az ég is töksötét lesz,
pedig a Hold épp akkor zabálja magát degeszre,
nem látni majd jambustól a ritmust,
holott ott volt, úgyszólván meglehetne.

Aztán belép a forgóajtón az ősz,
mégis rosszkedvünk tele jön ki elébb,
tűnődni fogok, most gazember legyek,
vagy csokit, vagy valami mást egyek

Ez lesz, kiskomám, minden össze-vissza jár,
a pöttyök, a jambusok, Harmadikrichárd,
a nyár el fog húzni, mint egy sugárhajtású, pont.
Asszem, én is elhúzok valahová.

axiómák

gúzsba kötött fantázia
kötelező beszédhiba
üvegfalú titokszoba

vén tükör - törött, vakotás
agyontapsolt, kínos blamázs
amit szégyellsz, akarja más

hűtlen, bájtalan kiskutya
rozsdamarta aranyóra
részezes szomorúfűzfa

barátságos elárulás
rövid életet akarás
élvvel – pocsolavíz-ivás

elhúzás a jó világból
egészségest beteg ápol
mindig tíz marad a százból

üres frigó élvezete
szürke semmik dicsérete
hét rovátka három débe'

az egy énben tömegszállás
sivatagban nyárfa-vágás
mély gödörbe' veremásás

botlós lépésekre vágyás
meddő földbe bő magszórás
nincsek közül bölcs választás

bűnért dics meg kitüntetés
torz eszmének éljenezés
lefokozós kinevezés

repülővel kutyagolás
nyár derekán kabátlopás
vasbakancsba' csárdás-ropás

verébhiány villanydróton
zárva tábla nyitott bolton
mély sóhajtás fönn a Holdon

- mit mondjak még, hogy elhiggyem,
a világba' rendben minden -

Karáth Anita

Impromptu

mostantól igazi
titkos nő vagyok
ha üzenek neki
azonnal törli azt
nem láthatnak meg
idegen autóban
rögtön tudná az egész város
hogy viszonyunk van
már messziről látszik rajtunk
illegálisan szakítunk ki teret és időt
egymás életében
a lábaimat nézte a kávézóban
a hasamon jobban látszik az idő
mindennek a gravitáció az oka
egyre lejjebb ereszkedik a kontúr
a hegek felé
ahonnan a gyerekeket
a világra segítik
az orvosi protokoll szerint
ha császármetszésre kerül sor
amikor nem vagyunk elég erősek
és éberek a születéshez
kell legyen valami más lehetőség
életet adni
jó hogy nem száz éve éltem
és mindannyian megmenekültünk
na nézheti tovább a lábam
bár se pedikűrre
se precíz borotválásra
nem jutott idő mostanában
nem tudom mit szólna
ha nézné a combjaim
megviselték a hízás-fogyás intervallumok
lettek rajta eltüntethetetlen
furcsa nyomok
csíkok és mélyedések
ki tudja tetszenék-e meztelenül

Lift

– Hányadikra? – kérdezted, és bár én a harmadikra készültem, mikor megnyomta a négyes gombot, csak annyit tudtam kinyögni, hogy igen. Mert az járt a fejemben, csak az, hogy igen, ez te vagy, igen, mi most tényleg beszállunk együtt a liftbe, és nem, te nem tudod már, hogy én ki is vagyok.

Ösztönösen lekaptam a sapkámat, mikor előreengedtél, mintha csak azt akarnám, hogy többet láss belőlem. Megfordultunk aztán mindketten, mintha csak a múltba akarnánk visszanézni, de az ajtó nyikorogva és lassan bezárult. Nem lehet.

Nem néztél felém, csak a fémajtót böngésztet mereven, várva a nyitásra, mintha bármi érdekes lenne ott, de csak a homályos körvonalaink bámultak vissza. A lekerekített, jobbik énünk. Sokkal élesebbek voltak az emlékeim rólad.

Óvatosan oldalra fordítottam a fejemet, ahol egy derékig érő tükör volt korláttal, ami a térerzetet próbálta növelni, de valójában csak az önbizalmunkat szorította még a fülkénél is kisebb skatulyába. Már meg is bántam, hogy a sapkát levettem. Te a régi voltál, magas, merev vállú és kos-nyakú. Az a pár ősz hajszál még jól is állt. Én pedig már nem az a nyári mosolyú, izgó-mozgó lány voltam melletted, akit ismertél. Ismertél? Mennyire szegény szó.

Négy év. Három ország. Öt albérlet. Egykor.

Első emelet.

Milyen jó illatod van! Régen nem használtál ennyi arcvizet.

És ha most szólnék? Hogy hello, én vagyok az, aki miatt részegen az utcán aludtál, mert összevesztünk? Akivel a falra festetted a nevedet a tapéta alá? Mit mondanál nekem? Hallani akarom, hogy elcsuklik a hangod. Hogy remegsz. Hogy miattam remeg még valaki.

Második emelet.

Talán jobb is, ha nem tudod, én vagyok. Akkor más voltam. Könnyebb én. Most hat kar húz le. De ebben a pillanatban egyedül állok itt veled, én vagyok csak. Talán, ha levetném minden ruhámat, megismernél. Nem állna közénk a külvilág. Bár kicsit kikerekedtem itt-ott. A második gyereknel még tartottam magam, de a harmadiknál már nem volt időm.

Elengedem magam, és hagyom, hogy néhány másodpercig elleljen az érzés, ahogy nézlek. Hogy egyszer az életben nekem is járt egy egész estés, szélesvásznú szerelem.

Végre nem tépi a ruhámat senki sem, hogy kifolyt a kakaó.

Harmadik emelet.

Most kellene kiszállnom. Itt van a fiam. Egy órája hívtak a sportközpontból, hogy eltörött a keze edzés közben. Mostanra tudtam ideérni a csúcsforgalomban. Múteni kell. Mindig mondtam neki, hogy nem az ő alkatahoz való a dzsúdó. Azokkal a vékony ujjakkal inkább zongorázni kellene. Azok a vékony kis ujjai! Milyen nehezen tanítottam meg megfogni a ceruzát velük. Pedig a születése után ő kapaszkodott a legjobban. Tudod, hogy anya vagyok? Látod rajtam, hogy már nem a magamé vagyok, hanem három életé?

Olyan üresek a kezeim nélkülük.

Negyedik emelet.

Megjöttünk. Ne szállj ki. Kérlek, nézz rám. Mondd, hogy tudod, ki vagyok. Mondd, hogy még mindig az vagyok!

De te csak kiszállsz, és vársz udvariasan az ajtót fogva, hogy én is kiszálljak. Most látom csak, milyen szép a kabátod. Az enyémen a gyűrődéseken csak a szöszök tesznek túl. De nemet intek a fejemmel és most nézünk először egymás szemébe.

– Enikő? Te vagy az?

Nem remeg a hangod, inkább csak meglepett. Kedvesen mosolyogsz, mintha a régi tanító néniddel találkoznál. Hát, ennyi volt.

Nemet intek a fejemmel és hagyom, hogy becsukódjon a liftajtó, amit meglepettségemben elengedsz. Nem hazudtam. Nem az vagyok. Az a nő vagyok, aki a harmadik emeletre megy. Megnyomom a gombot és visszaveszem a sapkát. Most már egyáltalán nem lopva nézek bele a tükörbe, és újra azt a kényelmes nőt látom, aki belépett ide.

Harmadik emelet.

Kinyílik az ajtó, és mielőtt még észbe kapnék, belép rajta a férjem.

– Enikő? – kicsit vár, mert nem reagálok azonnal. – Halló! Figyelsz?

– Tessék? – zavarodottan megrázom a fejem. – Csak meglepődtem. Nem a gyerekkel vagy, apukám?

– Átvitték már a kötözőbe, mégsem kell műteni.

Beáll mellém, nyugodtan megnyomja a kettes gombot. Hála az égnek, hogy nem kell műteni!

Második emelet.

Mindketten kiszállunk, beszélünk az orvossal. Minden rendben lesz, egy óra múlva kell visszajönni érte. Újra a lift. El kellene mondanom neki. De mit is mondhatnék? Már évek óta nem beszélünk úgy, hogy a második tűhegyesre csiszolt mondatban el ne hangozna legalább az egyik gyerek neve.

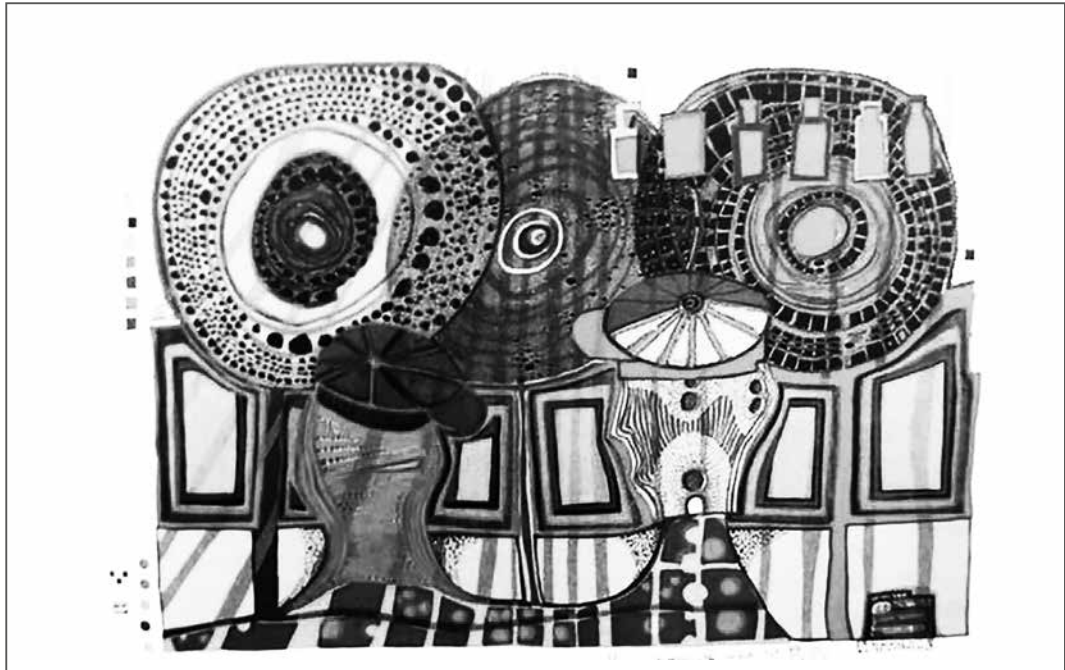
Első emelet.

Kinyílik az ajtó. Felkapom a fejem a kiabálásra.

– Anya – ugrik a nyakamba a legkisebb. A középső szégyellősen az iskolatáskája pántját markolássza. Büszkének és ijedtnek tűnik egyszerre, hogy egyedül idetalált a kisöccsével együtt.

– Igen. Igen – mondom, és visszaölelem remegve és elcsukló hangon. – Igen, én vagyok az. Anya itt van.

Hundertwasser: Autofahrer in der Nacht

Ábrahám Erika

Bábel

I.

ez itt a nő. ez itt a vonzás.
ez férfi. ez itt álló farok.
ez itt külön a hely és idő.
ez érzelem. ezek feromonok.

2.

három kandúr jár a macskám körül.
én a párductestűnek álltam volna meg
pucsítva fájni, rémült tekintettel
bebújni aztán minden zugba,
semmit sem értve magam alatt
vartyogó szőrcomókat találni.
kódolt parancs, túlnyomás egy mirigyben,
fogalmunk sincs, mi teljesül be.

3.

van egy hang, amit csak ritkán,
a legmélyebb gyönyörben hallatok,
afféle forró hurrogás, az ellazult
hangszálak önkéntelen zenéje,
sosem tudom, a másik hallja-e.
bárcsak lenne pontosabb indikátor.

nagyítás

képekről nézel.
mosolyod címzettje más.
kád szélén sampon,
a falon akvarell.

így vonlak el, téged,
egész kimaszkolható
hátteredből,
belenagyítok:
képpontok, árnyék,
folt a letolt gatyán.

minden éjjel

az üllői úton minden éjjel
elcsap egy macskát a villamos
kézzel szedtem le a sínről az enyémet
próbáltam lapáttal nem sikerült
úgy hozzáfórt a bőr a fémhez
praktikus fogás esett a lábon
mintha nyél lenne két darabban
könnyebb is volt a testet talicskába
rakni homokkal szórtam be a foltját
csak kevéssel épp hogy elfedjen
de ne fékezze le a villamost

az orvos jutott eszembe míg gödröt ástam
fotelban ült vasárnap este volt amikor
motorbalesethez hívták nem tudta még hogy
félőrülten saját fiát próbálja visszahozni
majd alig tudták a testről leszedni

Csiszár Elek: 1944 őszi vasárnap Keszthelyen, déltájt – 2018

Pap Éva

Édes nyár, keserű tél

Élesen emlékszem. November vége volt, és akkor kezdtek el szállingózni a hópelyhek, amikor a szabadkai vasútállomáson ő már fönről a fülkéből hajolt ki, én meg lent a peronon álltam, és elengedtük egymás kezét. Előtte hosszasan búcsúzkodtunk, és azzal vigasztaltuk egymást, hogy hamarosan újra találkozunk. Valójában akkor láttam Rudit utoljára. A mai vénülő szememmel nézve ez egy naiv történetnek tűnik csupán.

Ezerkilencszázhatvanat írtunk. Tavasszal lettem nagykorú, és amikor befejeztem az iskolát, elragadott a nyár a határtalan szabadság és önállóság érzésével kísérve. Apám egy szem lánya voltam, féltett is engem, de úgy csavartam őt az ujjam köré, ahogy akartam. El tudtam érni, hogy bárhova elmehessek, csak rosszat ne halljon felőlem.

Gyakran felpattantam a biciklimre, amit Bécsben egy hétvége alatt a hegedűjével összemuzsikált pénzéből vett. Nem kellett megjátszania, hogy cigány, látszott az rajta. Szikár férfi volt, akin igen jól állt az öltöny. Tőle örököltem a hullámos fekete hajamat és az apró barna szememet, anyámtól pedig a hófehér bőrömet. Így lettem apám szerint egy majdnem ízig-vérig cigány lány.

Anyám mesélte, hogy a nagynéném, a Gizella nem nézte jó szemmel, amikor hozzám ment apámhoz. Megmondta, hogy a bőrszíne miatt, mert szerinte nem jó ezekkel keveredni. Pedig kettejük szerelméből születtem, ez ellen én sem és ő sem tehetett. Úgy tűnt, hogy idővel megbékélt, de csak később jöttem rá, hogy a lelke mélyén soha.

Egy ideig a barátnőimmal kulturált társaságban, a tánciskolában töltöttem a péntek délutánokat, aminek az anyám, apám és a Gizella is örült. Tizenöt percnyire laktunk a belvárostól, és büszkén tekertem a biciklimet, hogy mindenki lássa. Látták is, mert megfordultak utánam, de lehet, nem is a biciklimet, hanem a mély dekoltázsomat bámulták, én meg úgy tettem, mintha nem is vettem volna észre, csak azért is, még jobban kihúztam magamat.

A tánciskolában fegyelem uralkodott. Az oktató egy töpörödött, kivénhedt táncosnő volt, de attól a csípőjét még úgy ki tudta tekerni, mint anyám a tyúknak a nyakát. Ütemesen a tenyeréhez ütögette a keményfa csattogatóját, és ha valaki eltévesztette a lépést, akkor a lábára suhintott. Meg se mertünk mukkanni. A fiúk udvariasak, intelligensek voltak, nem is értettem, hogy szorult beléjük annyi jó modor.

Amikor kiléptünk a tánciskola ajtaján, az olyan érzés volt, mintha a múltból egy felszabadító jövőbe ugrottunk volna át, és ízlelgethettük a valódi világ számunkra akkor még édes ízét. Izzott az aszfalt, bizsergett a levegő, mi pedig a tüdőnk mélyére szívtuk a nyár pezsdítő illatát.

Az utca túloldala bandák találkozóhelye volt. A Nap sokáig nem akarózott lemenni, és nekünk lányoknak sem volt sietős hazamenni. Ott álltam a Puch Luxus biciklim kormányára támaszkodva, és a többiekkel együtt a fél szemem az éppen ott csoportosuló bandán tartottam. Azoknak hosszú hajuk és szűk szárú nadrágjuk volt, nem olyan, mint odabent a jól fésült tánciskolás fiúknak. Láttam, hogy ők is észrevettek bennünket, stíróltak cigarettával a szájukban, de mi nevetgeltünk, és úgy tettünk, mintha nem érdekelnének.

Ennek a bandának láthatóan Rudi volt a vezére. A lányok vágyálma, a rossz fiú a fényes piros BMW motorjával, amilyen senki másnak nem volt. Alacsony és vékony termetére figyeltem fel a távolból, bizonyára azért, mert onnan nézve hasonlított apámra. És a bőrszíne is, mert az ő fajtájából való, csak Rudinak éles arccsontja és vékony bajusza volt, ami nekem rögtön megtetszett.

Azt láttam, hogy az egyik bandataggal kezét ráznak, és bizonytalan lépekkel, de aztán felbátorodva felénk tart. Megállt körülöttünk a levegő. Hozzám lépett, és vigyorogva azt mondta: „Fogadtunk, nem hagyod, hogy megcsókoljalak.” Hagytam. Nyert. De gyorsan meg is pofoztam. Így kezdődött a mi szerelmünk, és így végződött a tánciskolai karrierem. Mert onnantól fogva minden szabad időmet vele töltöttem az első hópelyhes téli napig.

Eleinte a Népszínház előtti téren találkoztunk, én a biciklimmal, ő meg a motorjával jött. Vagány fiú volt, és imponált nekem a belőle sugárzó féktelen életérzés, ami valahol mélyen bennem is megvolt. Gyorsan unalmassá vált nekünk a városközpont mindig egyforma nyüzsgése. Egyik alkalommal azt mondta, menjünk egy kört a motorral. Odavoltam az ötlettől, hogy a bandavezér testéhez simulva feszíthetek. Amilyen gyorsan csak bírtam, tekerem hazáig, ő meg mellettem a mindig csillogó motorjával kísért. Betoltam az udvarba a biciklimet, aztán felpattantam mögé, hogy felfedezzük a városon kívüli búzamezők kietlen varázsát. Amíg vezetett, egyik kezemmel a derekába kapaszkodtam, a tenyerem bizsergett, ahogy éreztem a bordáit, a másikkal addig a göndör hajából csigákat sodortam, meg a fülébe szuszogtam, mintha kódolt üzenetet súgtam volna neki. Megérthette, mert hirtelen megálltunk és tudtam, hogy menekülnöm kell: ha elkap, nem hagyja bármiféle viszonzás nélkül. Úgy is lett, futottam, amíg bírtam szusszal, de a derékig érő búzakaralások között már utolért. Én pedig tiltakoztam, míg végül gyorsabban megadtam magam, mint ahogy gondoltam.

Nem bírtuk sokáig egymás nélkül. Bármit tettem otthon, a gondolataim folyton körülötte jártak, ahogy felidéztem magamban az arcát egyik oldalán a zöld szemű csücske melletti anyajeggyel és a szabályos fogsorával, ami kivillant a vékony bajusza alól. Anyám gyakran meg is kérdezte, figyelek-e rá, én meg bólogattam, de fogalmam sem volt, miket mondott. A kakukkos órát néztem, mikor jön már értem Rudi. Amikor megérkezett, dudált a kapu előtt és én repültem. Aztán irány a palicsi strand vagy a város, egy kávézó vagy hónom alatt egy pléddel a búzaföldek, vagy mindez egymás után egyazon napon.

Életünk hihetetlen gyorsan összefonódott, és élveztük az együtt töltött órákat. Eleinte nem terveztük a holnapot, csak a jelen pillanatnak éltünk, és a szabadság ízét kóstolgattuk, talán néha túlzóan is.

Később derült ki, hogy nem csak a banda volt a vetélytársam, amit még miattam sem hanyagolt el, mert ahogy ő mondta: „Kell nekik egy vezér”. Egyszer Palicson az erdőben voltunk éppen, és összezőrdültünk azon, hogy miattuk nem tud eljönni velem moziba, mire ott hagytam és megindultam a földes úton gyalog. Ő a motorjával jött mellettem, és kérelt, hogy álljak meg és szálljak föl. Én csak mentem, büszkén kihúзва magamat, és inkább szívtam a porfelhőt, amit kavart. Aztán váratlanul gázt adott, és elment. Erre még jobban megsértődtem. Legfőképpen azért, mert gyalog kellett menjek a rekkenő hőségben a legközelebbi buszmegállóig, ami félórányi járásra volt. Másnap a szokott időben dudált a kapunk előtt, és amikor kimentem, a bűnbánó nézésével gyorsan levett a lábamról újra, bár mielőtt megbocsájtottam neki, hosszasan hagytam, hogy kérleljen. Ő pedig bevallotta, hogy búfelejtésképpen, a másik vetélytárssal töltötte az idejét. Kártyázott, ami akkoriban nem számított főben járó bűnnek. Mindenki csinálta, néha még az apám is.

Aztán eljött az idő, amikor be kellett őt mutatnom a szüleimnek. Apámmal azonnal szimpatikusak lettek egymásnak, bizonyára azért, mert sok közös volt bennük. Miután a konyhaasztalnál megittak öt-hat pohárka pálinkát, megveregette a Rudi hátát és azt mondta: „Járhatsz a Katival, de vigyáznod kell rá, mert ha legkisebb bántódása is esik, kiszagatom a tökeidet.”

Anyám tudomásul vette a dolgokat, mert ha valamire apám rábólintott, akkor az neki is jó volt, de valójában mindig egyensúlyozott közte, köztem, és még a Gizella között is. Ott, akkor apám intett, ő meg csak egymás után töltögette a poharakba az italt.

Várható volt, hogy előbb-utóbb Gizellával is összetalálkozunk. Ez sokkal hamarabb megtörtént, mint terveztem. Nem tudom, hogy volt: Gizellának játszottam-e nagyobb szerepet az életében, vagy ő az enyémben. Ha jobban belegondolok, kölcsönös volt. Mivel egy polgári házban laktunk, ami két lakrészből állt egy közös udvarral, egymásnak nyitott könyv volt az életünk. Gizella akkor már egyedül élt, pár évvel előtte özvegyült meg. Gyermekekük nem született, ezért elég korán engem szemelt ki, hogy rajtam gyakorolja anyai ösztöneit. Anyámnál is jobban tudta, hogy kell gyereket nevelni, és nyilvánvalóan a legjobbat akarta nekem. Így aztán állandó fókuszban voltam. Elnéztem neki a gyakran túlzó anyáskodását, mert ennek ellenére tetszett az ő világa. Egy dáma volt, aki kalap, parfüm, rúzs és a szipkája nélkül ki sem lépett az utcára. A lakása teli volt műkincsekkel, szobrokkal, amelyek nekem már olyan fiatalon is tetszettek, és az előszobája falán függött egy portré, amit egy híres belgrádi festő készített róla. Emlékszem, állandóan cigarettázott, és a lakás minden szegletébe beivódott a füstje. A bagót nála vettem először a kezembe. De azt mondta, elég, ha ő szívja, én jobb, ha nem teszem. Ő pedig bármit mondott, hatott rám.

Ami Rudit illeti, sokkal jobban tartottam Gizella véleményétől, mint a szüleimétől. Amikor Rudi a sokadik pohár pálinka után dülöngélve felállt az asztaltól és én kikísértem, a Gizella épp akkor lépett be a kapun.

Nálam jobban ő lepődhetett meg, mert a szeme nagyra nyílt, ahogy meglátott bennünket, de aztán kedves mosoly tűnt fel az arcán. A karomat gyorsan átvetettem a Rudi vállán és hanyagul ránehezedtem, minél kevésbé legyen feltűnő a dülöngélése, és mutató ujjamat az ajkára nyomtam, hogy meg ne szólaljon, a jó benyomás keltése végett.

Telt a nyár, és haladtunk az őszbe. Elválaszthatatlanok voltunk, engem nem érdekelt más, csak ő. Rudi járt hozzám és kártyázni, találkoztunk, szerelmeskedtünk a házában vagy a szabad ég alatt a szénaillatú mezőkön, és néha civakodtunk, aminek a végén mindig édes volt a kibékülés. Gizella egyre gyakrabban fordult meg nálunk, holott korábban mintha nagyobb távolságot tartott volna a szüleimmel. Ha nem is láttam, de mindig tudtam, hogy ott járt, mert nehéz parfümének illata órákig megmaradt a levegőben. Anyámat is furcsálltam, ő meg egyre többet érdeklődött Rudi felől, hogy miből él, és sűrűn mondogatta, úgy gondolja, a bandázásból nem lehet megélni. Pedig anyámnak nem volt szokása, hogy ítélkezzen, de mintha kifordult volna magából. Ennek következtében megváltozott a korábban szeretetteljesnek mondható kapcsolatunk.

Nem értettem az aggodalmait. Rudi tudott gondoskodni magáról. Szüleinek legkisebb gyermeke volt, a testvérei mind szétszéledtek Jugoszláviában. Az anyja rég meghalt, és az apja mielőtt elment volna, a házat és tetemes összeget hagyott rá, aminek gyorsan a végére vert. A házra vigyázott, hogy ne kótyavetyélje el. Hogy a pénzt a megélhetésére ezután miből szerezte, én sem tudtam, annyi azonban bizonyos, amikor volt neki, nem garaszkodott, gyakran meghívta a bandát is, azok pedig tisztelték annyira, hogy amikor üres volt a zsebe, gondoskodtak róla, ne maradjon szomjas. Aztán kezdődött minden előlről. Később már nem titkolta előttem a kártyázást, sőt büszke volt rá, hogy a szerencse mellé pártolt. Legtöbbször.

Magyarázkozhattam, de anyám egyre gyakrabban pedzegette, keresnem kéne már egy munkahelyet, és különben is attól tart, nem lesz ennek jó vége. Egyre szigorúbban fogott engem és szekált, apám egyszer ráhördült: „Hagyd, érezze magát jól a lány. Most fiatal. Te is ezt csináltad annak idején, hát nem emlékszel?” Anyám csak összeszorította a száját és hümmögött, én védtem a Rudit, és örültem, hogy legalább apám velem van. Anyámmal a végén már kerültem a találkozást, tartva az újabb számonkéréstől.

Gizellának öntöttem ki a lelkemet, mert éreztem, rossz irányba mennek a dolgok. Ahogy meséltem neki, feltolta az orrán a szemüvegét, és ugyanaz a fintor ült az arcára, mint a kapuban, amit én akkor kedves mosolynak láttam. Ő is furcsa volt, mert ugye, értett a gye-

rekneveléshez, most meg jóformán csak annyit mondott: „Fiatalság bolondság”, meg: „Majd elmúlik, meglátod.” És egyszer kérdezte: „Amúgy milyen legény ez a Rudi?” Váltig állítottam, hogy jó és tisztességes, neki pedig az arcán megdermedt a mosolya, és bólogatott, hogy beszéltessem. Megkönnyebbülve jöttem el tőle, hogy legalább meghallgatott. Távozóban közelebről megnéztem a portréját az előszobában, és egy ravasz mosolyú nő nézett vissza rám a kalapját félig a szemére húzva. Egy pillanatra elgondolkodtam, vajon melyik az igazi, az a mosoly, amit odabenn láttam, vagy az, amelyik az előszobában sandít rám, de erre is később jöttem rá.

Egy alkalommal amikor anyámmal ismét összezördültünk a Rudin, felcsattantam: „Azért mondod, mert nem akarod, hogy találkozzam vele.” Ő elkezdte mondani: „Nem, nem, csak...”, de végképp elegendő lett, hogy újra én vagyok a téma. Meg sem vártam, hogy befejezze, rácsaptam az ajtót és dühösen kirohantam Rudinhoz, aki akkor már dudált az utcán. Rettenetes dolgot követtem el, amit csak gyerek tehet a szülei ellen. Büntetni akartam őket, és aznap éjszaka nem mentem haza, csak reggel. Anyám kisírt szemekkel, apám gyűrött arccal fogadott. Soha nem láttam őket ilyenek. Egész biztos voltam benne, hogy veszekedtek, ami nem volt jellemző rájuk. Nem alhattak egy percet sem, mert nem tudhatták biztosan, hol vagyok, nem történt-e bajom. Igaz, én sem tudtam aludni a Rudinál. Összebújtunk, és az éjszaka álmatlanul telt, mert tudtam, a feszültség csak nő a családban körülöttem, és hogy amit akkor teszek, az tovább szítja.

Rudi ott feküdt mögöttem, mellkasával szorosan a hátamhoz simulva, tenyerem a derekamon átvettett kezén. A csöndben hallgattam az egyenletes szuszogását, és éreztem a vérének forró lüktetését, ami még mindig bizsergette a testem, és hogy ez az édes érzés el ne múljon, megmoccanni sem akartam. Az idilli képbe néha a szemhéjam mögé bekúszott egy lidérces álomfoszlány anyám aggódó arcával, míg végül a kimerültségtől szunnyadtam el hajnalban.

Reggel, amikor otthon beléptem az ajtón, iszonyú cirkusz lett. Anyám a Rudi miatt esett nekem, apám csak azért, mert nem mentem haza. Amikor elfogyott a mondókájuk, bezavartak a szobába, rám zárták az ajtót, de kiszöktem az ablakon. Nem tehettem mást, vele kellett lennem, azok után, hogy előző éjszaka megbeszéltük, köztünk kezdettől fogva szerelmi szövetség van. Értettem a szüleim aggodalmát, de már felnőttem és végső soron az én életemről volt szó. Olyan voltam, mint egy csikó, amelyiket be akarnak törni, és egyre csak vergődtem a zabla szorítása miatt. Ők minél jobban szorították a kantárszárat, én annál jobban húztam Rudinhoz.

Gizella inkább óvatosan kérdezgetett a terveimről. De nem tudtam rájönni, mi a célja vele, nekem akar-e segíteni. Az is megfordult a fejemben, hogy a válaszaimat anyám így akarja megtudni, de mindez nem befolyásolt. Továbbra is kitartóan ragaszkodtam Rudinhoz, és a bennem egyre növekvő dac még jobban erősített. Látták rajtam az ellenállást, és úgy vettem észre rájöttek, nem tudnak mit tenni. Ősz végére fordult a kocka.

Gizella segítőkész volt, ami jól esett, és egy ötlettel állt elő. Akkoriban indultak meg tömegével az emberek Németországba dolgozni, és mivel engem fűtött a szabadságvágy, tettszett az ötlet, hogy Rudival együtt lépünk le. Gizella azt ígérte, ráhatással lesz anyámra, és elintézi mindkettőnknek a munkát és a papírokat. A szövetségesem lett. Örültem, hogy győztesen kerültem ki a csatából, és a magam oldalára állítottam mindenkit. De messze nem így volt, mert a szerelem elvakított, és nem láttam tisztán a helyzetet.

Rudival a földeken egy fa tövében álmodoztunk, az őszi nap melengette az arcomat, ahogy a fejem az ölére hajtottam, és a jövőnket tervezgettük Németországban. Lelkesedtem, hogy a Gizella segíteni fog és vakon megbízhatunk benne. A Rudi sokat veszített, és egyre többet kártyázott, gyanítottam, komolyabban el is adósodott. Egy ideje pedzegettem neki, nézhetne tisztességes megélhetés után. Talán ez is hozzásegítette, hogy végül ráadta a fejét, de

csakis velem együtt. Az ötletet végül apám és anyám is támogatta, és úgy tűnt, végre lenyugodnak a kedélyek.

Egyik nap jó hírral fogadott bennünket a Gizella. Megvan a szállás és munkahely is, meghozza a BMW gyárban. A Rudinak csillogott a szeme, én már láttam magam München utcáin mögötte feszíteni a BMW motorján. Mindketten a szerencsés sorsunk egyengetőjeként tekintettünk Gizellára. Egy pillanatra valami megfeszült. Azt mondta, Rudit már várják, de nem mehetünk egyszerre, mert nekem még egyelőre nem jött össze a munka, kis idő és meglesz. Rudi nem akart elmenni nélkülem, de meggyőztem, hogy menjen, nemsokára utána megyek, mert ez a dolgok menete. Örültünk, és izgatottak voltunk. Én is megnyugodtam, mert úgy éreztem, Gizella anyám helyett anyám, mégis csak ért a gyerekeknél, vagyis tudja, mi a jó nekem.

Amikor élesedett a helyzet, anyám visszaváltozott, és olyan volt, mint régen. Nem értettem a páfördülés okát. Előbb támogatott, hogy menjek külföldre, aztán meg sokat sírt, hogy mi lesz velük, ha elmegyek. Már őszintén sajnáltam. Apám nem szomorkodott, de volt egy olyan érzésem, mintha nem örült volna a terveknek, mégis hagyta magát az árral sodródni, és annyit mondott: „Nem bánom, hogy elmész, ha az neked jó, csak rosszat ne halljak felőled”. Aztán pálinka után nyúlt.

Gizella volt az egyetlen, aki közülük virágozott, és feltűnően lelkesen egyengette az utunkat. Naiv voltam, lelkes, örültem, hogy életemben először mehetek külföldre, ráadásul a fiúval, akibe belebolondultam, és nem is akárhová. Egy pillanatra sem merült föl bennem a gyanú, mi van, ha az egész arra megy ki, hogy elválásznak bennünket. Gizella jótevő volt a szememben, és én feltétel nélkül bíztam benne.

Elérkezett november vége, az utazás napja. Rudi előző nap délután úgy köszönt el a bandától, hogy egy utolsó nagy kört tettek a motorjukkal a városban. Én Rudi házában voltam, közben összecsomagoltam a holmijait, és egy utolsó mámoros éjszakát töltöttünk együtt. Csak az maradt már nekünk, hogy szoros testközelségben legyünk. És valahogy úgy alakult, hogy testünk egy része mindig érintkezett, mintha egyik lettünk volna, amíg el nem jött a hajnal, és ki kellett kelniük az ágyból, hogy elinduljunk a pályaudvarra.

Elindulás előtt megbeszéltük, hogy vidámak leszünk, nem lesz szomorúság és sírás, mert csak egy-két hét, és újra találkozunk. A vonathoz hosszasan búcsúzkodtunk, ölelkeztünk, ő a nyakamat harapdálta szenvedélyesen, aztán én csókoltam vadul miközben szorítottuk egymás kezét, és nevetgélünk azzal a tudattal, hogy pár hét múlva Rudi vár engem a müncheni vasútállomáson.

Hideg volt, és amikor a szerelmem fönt a fülke leeresztett ablakából kihajolt, még megérintettük egymás kezét. Amikor elindult a vonat, akkor kezdett el havazni. Épp olyan sűrű, apró pelyhekben, mint most. Soha nem felejttem el azt a pillanatot. Még utána kiabáltam mosollyal az arcomon, de már elcsukló hangon: „Írjál, amint megérkeztél!” És láttam, ahogy integet nekem, amíg a vonat el nem kanyarodott a síneken. Aztán hazamentem, és napokig alig aludtam a várakozástól.

Gizellát napról napra kérdezgettem, mikor mehetek már utána, habár ahogy teltek a hetek, a lelkem mélyén azt éreztem, valami nagy akadály gördült közénk. Gizella a homlokát összeráncolva rám nézett és azt kérdezte: „Na, jött már levél Ruditól?” Ingattam a fejem, és mondtam, hogy pedig a Rudi biztos, hogy nagyon vár engemet. Talán a posta a hibás. Csönd volt, csak a parketta recsent egyet. Aztán távozóban az előszobában rám vigyorgott a kalapos Gizella a furcsa mosolyával.

Hetek teltek el, nem jött semmi hír. Több levelet írtam Rudinak, hogy mi történt, de egyikre sem érkezett válasz. Elveszttem a tudatlanság sötétjében, magamra maradtam a gondolataimmal a fejemben. Az étlenségtől és kialvatlanságtól sápadt voltam, és undorodtam a tükörben a saját magam látványától. Szenvedtem, mint a kutya, és ahogy először az aggoda-

lom, később a fájdalom rágta a belsőmet, hogy a Rudi nem jelentkezik.

Anyámnak nem mertem, így Gizellának panaszkodtam és sírtam. Nem jelentett volna vigaszt az sem, ha lett volna valamilyen eladói állás kilátásban, mert a lelkem mélyén ott bujkált, már nem akarok kimenni.

Aztán ahogy teltek a hetek és a hónapok, az aggodalmat és fájdalmat felváltotta a becsapottság érzése és a keserű gyűlöleté, mert bizonyos voltam, hogy Rudinak esze ágában sem volt engem várni. Én, aki kitartottam a becsületessége mellett, sokáig nem tudtam megérteni, hogy akkor miért játszotta meg a nagy szerelmet.

A Gizella is megerősített ebben, amikor Rudira terelődött a szó. Ő egyre hajtogatta: „Elejétől fogva sejtettem én, hogy komolytalan és hálátlan ez az ember”.

Ahogy elérkezett a tél, és elkezdtek hullani az első hópelyhek, még mindig gyakran eszembe jutott, vajon kivel és hol lehet. Összeszorult a szívem, a gyomrom, és a keserűség is előjött, visszagondolván, hogyan lett a történetünknek befejezetlenül vége. Akkor már megvoltak a papírjaim Svédországba, amit szintén Gizella segített megszerezni. Még férjet is talált nekem, amiért hálás voltam neki. Hogy kijuthassak, azért mentem hozzá egy nálam jóval idősebb férfihoz, akit egyszer láttam életemben. Persze utána elváltam, és évekig kerestem az igaz szerelmet, de ez egy másik történet.

Évekkel később, amikor már kint éltem, egyik karácsony előtt anyám telefonált, hogy hirtelen meghalt a nagynéném, és egyenesági örökös nélkül rám hagyott mindent. Idő előtt hazautaztam, hogy a hagyatékát intézzem.

A halálának nem örültem, de vigasz volt, hogy a dísz tárgyai, amik annyira tetszettek, végre az enyéim lehettek. Példaképem volt ő mindig, és végeredményben sokat köszönhetek neki. Ott álltam a lakásának dohányfüstös falai között, és félretettem egy mellszobrot, gyertyatartót, az ékszereit és néhány apróságot, amit magammal akartam vinni az emlékére. Hoszszasan néztem a kalapos portrét, amiről mindig ugyanazzal a furcsa vigyorral nézett rám. Leakasztottam a képet és nekitámasztottam az asztalon a falnak, és nézve őt azon gondolkodtam, hogyan értékelhette a saját életét, istenigazából mi volt a szívében, amit magával vitt. Vajon hogyan élte meg, hogy korán elveszítette a férjét, hogy soha nem született gyereke, és pótolta-e én valamelyest neki? Igazából szeretett-e engem attól, hogy apám véréből lettem? Erről soha nem beszélgettünk, ha együtt voltunk.

A szekrényekbe is benéztem, áthajtogattam az elegáns ruháit, amikből még áradt a nehéz parfümjének illata. A kabátja zsebéből egy zsineggel átkötözött csomagot húztam elő.

Egy köteg levél volt. Nekem címezve. A pecsét és dátum: 1960 novemberétől 1961 szeptemberéig, München. Rudi. A szívem úgy vert, majd kiesett a mellkasomból. Leültem az asztalhoz, szembe a kalapos Gizellával. Behunytam a szemem, és mély levegőt vettem, hogy lenyugodjak. A falnak támasztott képe előtt ott feküdt a szipkája, benne még egy meggyújtatlan cigarettával. A kezembe vettem, és bár azóta nem emeltem a számhoz ilyesmit, mióta megmutatta, hogyan kell azt csinálni, rágyújtottam. Beleszívtam, a füstöt lassan a képébe fújtam, és az ő sunyi mosolyával néztem vissza rá.

Bánkövi Dorottya

Napóra

A zárórát a naphoz hangolják.
Nyáron nyolcig lehet keringeni
a lombok alatt a palota kertjében.
Koratavasszal hatig, amíg fel nem
gyújtja az utolsó sugár
a csupasz ágakat.

Új a város. Hazafelé mindig
metrón, majd a kerítés mellett.
Előre berendezett lakás vár,
a legszükségesebbek mégis
a test üregei. (A szavakban kár
elveszni.) A szomszédban,
már a gyomorfájdalom
emléke nélkül újra kitér a száját,
és enni kér a csecsemőt.

„Benne időzített bombaként
ketyegnek a beépített emlékek.”
Elengedni túl könnyű.
Évről évre egyre könnyebb
nem kérdezni semmit, csak nézni,
ahogy a nap körbejár minden törzset,
egyre nagyobb ívben,
utoljára a fák hegyét,
(mintha valamit elérne),
színpadiasan elemelkedik.

Az átjárható kastélykert
besötétedik egy villanásnyi
nyugalomra, önmagába roskad
az évszakok homálya
(újabb tavaszra, újabb nyárra)
megtölt és kiürít egy anyaméhet.

Az Út követése

Megszokom mindenki testkép -és elmezavarát,
amíg engem a természet alakít –
öntőforma leszek egy lehetséges képmáshoz.

A szimultán szerelmek
annyira zilálják szét az elmét,
mint megannyi földi és égi, lét és nemlét.
Mozaiklapokon áll a szolgálat,
egyforma mind, csak az árat
tetoválja az idő a cselekvésre
és a mozdulatlanságra.

Ahol egy percre összeér
a fent és a lent akarata,
nyugalom köszönt be. Karikákat
ír a párhuzamos mozgás a patakpartra,
arcában ráismer a másik arcra,
és elneveti magát a magány.

Mindez már kívül esik téren,
és időpontokon.
Forog és formál az óriáskorong,
egy lehetséges de nem végleges célt.

Falból kilógó vezeték,
pasztellszínek a járólapokon –
átalakítható életbetétek.
De téged is nekem kell életre hívnom?

Régies tipográfiával vésték a burkolat alá:
A szeretetből fakadó terhelhetőség,
az Út követésének kiváltságos iskolája.

Szilasi László

[Kései házasság]

(regényrészlet)

„mert sose fogtalak, szilárdul tartalak”
Rainer-Maria Rilke: Webern két dalának szövege
Kosztolányi Dezső fordítása

31.

Kardamom

Juditka nagyon szerette, hogy anyám kardamom magot is tesz a lencselevesbe. Az ő anyja anyám testvére volt, és én nagyon szerettem Juditkát, a legszebb unokatestvéremet. Haja fekete volt, hatalmas hullámokban omlott a vállára, és ha odafordult feléd, sötéten csillogó, lassú hullámokat vetett, akár a tenger. Nagyon szegények voltak. Az apja kőműves volt, de a negyvenes évek végén már nem jutott neki elég munka, az anyja pedig egész nap az albérletben szomorkodott, szoba, konyha, WC a folyosón. Juditka egész nap nálunk volt, játszottunk, és minden étkezéskor jutott neki is egy-egy tányér leves vagy egy karéj cukros kenyér. Aztán ezt elunták, és elköltöztek a Mátrába. Juditkát hamar elvette egy állatorvos, és aztán olyan gazdagon jöttek haza nyaranta, hogy alig hittük. Használt gyerekruhákat hoztak, lejárt játékokat, és olyan bőkezűek voltak, mint egy amerikai nagybácsi meg a pereputtya. Nálunk szálltak meg, etettük, itattuk őket, és egy idő után elkezdtek fizetni a kosztért és kvártélyért. Tudták, hogy hogyan kell adni. Csupán meghálálták a gyermekkori támogatást. Gavenda mégis neheztelt a kialakult helyzetért.

1995-ben jártunk. Jeff L. Getty AIDS-es testébe az év végén beleépítették a páviánagyvelő sejtjeit. A beteg test azonban szétszedte azokat a sejteket, melyek immunisak az AIDS-fertőzésre. Részei voltunk ennek a szabad, kísérletező világnak, öt éve részei. De a társadalmi osztályok máris elkezdtek újra kialakulni. Gavendát ez idegesítette. Hajléktalanok, eddig azt se tudtuk, mi az. Rengeteg szegény ember. Vékonyka középosztály. És aztán a felső osztályok. Felettük pedig a mocsok gazdagok. Jaj, nehogy már. Idejön ez a bunkó Pétervásáráról, vagy honnan a pokolból, és szórja a pénzét a szegényeknek, azoknak, akik közé valaha maga is tartozott. Dobálja az ötezseseit. Ad a nőrokonainak is, hogy azok is dobálhassanak. A fiai meg fizetik az ikreimnek a dupla fagyit. Matricás pólóingek. Régi diavetítógép. TT elektromos kisvasút. Bőr rövidnadrág Ausztriából. Én meg ennek örüljek? Meg lennék lepve, magamat is meglepném bárminemű örömmel. Hazamegy. Gumicsizmát vesz föl. Beleül a szovjet terepjárójába, ha már egyszer Silov itt hagyta. Százával oltja a tyúkokat. A pénze rengeteg. De se a kardamomról, se a Fosbury-flopról, se az ótvaros Julien Sorelről nincsen abszolúte semmiféle fogalma.

Juditka családja apránként széthullott. Az apja korán meghalt. Az anyja nemsokára követte. A fiúk Pesten tanultak, kettesben maradtak a férjével az emeletes házban. Amikor a férjét villámgyorsan elvitte a hasnyálmirigy rák,

odaköltözött a kisebbik fiához a fővárosba. Rendőrnnyomozó lett gyerekből, a felesége nem jött ki a vidéki anyóssal. A másik fia atomfizikus lett, aztán váratlanul kiköltözött Amerikába, és soha többé nem jött haza. Juditka odaköltözött az öccséhez Debrecenbe, nemsokára ő is meghalt. A lánya alkoholista volt, gyötörték egymást egy ideig, aztán az öreg Juditka vett egy saját társasházi lakást a Nagyerdővel szemben, és a kulcsokat immár nem adta oda Pötyikének. Ott éldegélt magányosan és értelmetlenül, másfél óras telefonokkal zaklatott. A szíve vitte el. Mire rátörték az ajtót, a gyönyörű vénséget félig megették már a macskái, felfalt arcából kivilágított a hófehér műfogsor. Ha az Isten már a Földön is büntet, Juditka bizonyosan megkapta a maga jogos jutalmát. De Gavenda még ekkor is azon az ezer forinton hóbörgött, amit egyszer, gyengeségében, elfogadott tőlük. Nem kellett volna. És már nem tudom nekik visszaadni. Talán még sírt is, hosszan dühöngött.

Adni és kapni. Akkoriban azt gondoltam, ebben a tudásban állna a béke. Gerendában mégis imádtam, hogy soha, élete végéig nem tudta megtanulni, miben is állna az elfogadás. Talán még tanított is ezzel a nem-tudással a környezetének valamit.

32.

Kovalens kötés

Gavenda fiai tizennyolc évesek lettek, eljött az érettségi vizsgálat ideje. Derék, egyforma legények voltak, és szinte semelyik tárgyból nem rendelkeztek semmiféle tehetséggel: fix hármas, némi hajlammal a négyesre. Nálam kémiaiából voltak közepesek. A kovalens kötés lett a tételük. Nem vártam sokat tőlük. A következőket kellett volna mondaniuk: a kovalens kötés olyan elsődrendű kémiai kötésforma, amelyben az atomok közös vegyértékkel rendelkeznek (*ko*: közös, *valens*: vegyértékű), kémiai jellegükben azonos vagy különböző elemek atomjai között jön létre vegyértékelektronjaik közössé tételével. Sokat vártam, nem sikerült, de azért a kiegészítő kérdésekre megkapták a kegyelem-közepesüket. Nem tudtak rólunk semmit ők sem. Szerettük volna beavatni őket.

Beültünk Gavenda új autójába, egy jó állapotú, régi Audit hajtott mostanában, és négyesben áthajtottunk Ópusztaszerre, hogy megnézzük a frissen kiállított Feszty-körképet. Hatalmas félgömb-épület, abban áll a kép. Egy vékony függőállványon körbe lehet járni, 15 x 120 méteres az alkotás, ügyes térmegoldásokkal a festmény kifolyik a valóságba, ez, itt, most maga a magyarok bejövetele. Akkor már lehetett tudni, hogy maximum tízezer magyar érkezett akkor ide. Nem volt ez az érinthetetlen pátosz, az itteni etnikai katyvasz talán észre sem vette a híres honfoglalást. De mégis jó volt látni, hogy történetünk mégsem csak pitiáner eseményekből áll. Világos volt, hogy ez a körkép széles, és bárhogy is forgatod, bárhogy is manipulálsz, hiába teszed be háttérképnek, nem tudod ráírni értelmezésed mély iróniáját. Körbejártuk, rémülten kinevettük, aztán visszamentünk Szegedre, és a Somogyi Könyvtár melletti Fesztivál étteremben elmondtuk a legényeknek, hogyan is állunk. Ettük a menüt. A desszert után kezdtük el a vallomást. Talán én beszéltem, kivételesen én.

Nos, fiúk. Harminc éve történt. Itt, ezen a téren. Megismertem édesapátokat. Sétáltunk, beszélgettünk, vagy is hát inkább ő adott elő, már nem tudom miről, ártatlanok voltunk. De aztán mégiscsak megéreztem, hogy, ha fogalmazhatok így, mégiscsak meg fog majd jelenni a nyomorult Ephialtész, és akár a magas, pajzsos perzsa harcosok, jön majd az apátok, megáll, és végül, kőkemény vigyázzmenetben, mégiscsak átvonul majd rajtam. Harminc éve várom, hogy az enyém legyen. Lehet, hogy soha nem jön el az az idő. De én ragaszkodom hozzá, ő az életem.

Gerenda némán bólogatott. Hatottam rá, de az ilyen fokú érzelmkifejezés mégsem lett soha az övé. Igen, így van. Ez a nő meg itt az én Leonidám.

A fiúk zavartan ültek. Azt hiszem, nem a metaforáink ügyetlensége, hanem a váratlan tényhalmaz nyomasztotta őket. Gerenda mindenkinek rendelt egy fél unikumot. Megemeltük a poharakat, kiittuk őket. Ültünk tovább. Aztán az idősebbik gyerek felnézett a tányérjából. Hát, nem is tudom. Ránézett a testvéreire, aki vagy két perccel fiatalabb volt nála. Szerintem a mi számunkra mindig is rokonszenvesebb volt maga, mint az anyánk. Vagyis hát, hogy: te.

Lett nagy nevetés. Gerenda rendelt még négy unikumot. Meg egy üveg pezsgőt is utána, Szovjetszkoje Igrisztojét, természetesen. Volt pohárköszöntő, koccintottunk, a szerelmes apa elégedetten lapogatta fia egyenes hátát, aztán pedig újra elmesélte, hogyan és miért is robbantották fel 1965-ben a Nemzeti Színházat a Blaha Lujza téren. Jött a metró. Meg hát a múltat is véggépp el kellett söpörni, nemde.

Lassan este lett. A Royal Szállóban aludtunk, két, egymástól távol lévő, kétágyas szobában. Másnap reggel megreggeliztünk a földszinten. Ittunk egy kávé a Virágban. Odakint készült egy fénykép, megkértük az egyik utcai alakot, hogy nyomja meg a gombot. A fotó most is megvan, szépen bekeretezve áll a komódomon. Aztán elindultunk haza. Ez a nap megmaradt. A többről meg nem tudom, hogy hová lettek.

33.

Farkasok dala

A következő évre kifulladt a főiskolai kalokagathia programja. Gerenda ugyan sohasem volt katona, ő a versenyteljesítményével szolgálta a hazát, de úgy képzelte, ott lehet ilyen a testnevelés. Mindenki el akarja szabotálni. Annyira lassan futnak, amennyire csak lehet. Van egy pár, azok egymással versenyeznek, a többi élőhalott. Nem akarta őrmesternek érezni magát. Főiskolai docens. Megtehetette, hogy kéri nyugdíjaztatását. Hatvan éves volt. Úgy érezte, szép évek, évtizedek várnak rá. Csak azt nem tudta: hol. Nehéz idők jöttek. És már nem volt visszaút.

Gyerekkorában minden nyáron vendégszerepelt Gyulán egy-egy cirkusz. Gavenda Peti nem félt a bohóctól. Szeretett volna elmenni, de a szülei nem engedték, kevéske pénzükből erre nem jutott. A gyerek a strandon dolgozott, Várfürdő, ötezer négyzetméter vízfelület, tizenhat medence, abból a pénzből aztán elment az egyik cirkuszba nagy titokban. A farkas idomár érdekelte a legjobban, maguk a farkasok. Piros vérük a fehér hóra csepegett le. És valami miatt mégis odaadták az életüket a szelídítőnek. Gavenda nem értette ezt. Az előadás után odament a ketrecükhöz. Poros volt a szőre a hosszú lábú, nyomorult állatnak. Kicsi volt a drótketrec, amelyben a farkas fel-alá járkált megállás nélkül, és irányváltáskor mindig ugyanazzal a mancsával lökte el magát a ketrec alapzatának mindig ugyanazon helyétől, amely a sok érintéstől immár simára kopott, legömbölyödött és elsötétedett. Mondd, Magdám, én is csak egy simára koptatott, legömbölyödött és elsötétült helyet hagyok magam után? Vagy még annyit se? Saját szolgádomat?

Volt körülöttem éppen elég szolga. Verától szegény Boglia Gáborig csak úgy fröcsögött körülöttem a hozott és szerzett szervilizmus. A szolgálalkúság, az alázatosság, a felsőség kegyét kereső óvatosság, a hajbókolás, a beletörődés, a hízelkedés, a talpnyalás, a csúszó-mászó lét, a tányérnyaló jelleg, a potyázás, az élősködő mivolt. De abban biztos voltam, hogy közülük senki nem nehezelt volna magára saját szolgaságáért, szolgaként eltöltött életéért. Ráfogták volna az egészséget a származásukra, a történelemre, vagy észre sem vették volna. Mi is vette volna észre bennük a servus humillimust, az alázatos szolgát. Gavendában megmaradt egy józan mag, egy higgadt belső tükör. Nagyon szerettem benne ezt a titkos, belső, megvesztegethetetlen alakulatot. Csak magának mutatta meg. Más nem nézhetett bele. De a szávaival, nagy néha, talán csak nekem, közvetíteni tudta a látványt.

Gavenda Péter, főiskolai docens, a tanév végén ment nyugdíjba. Diana hercegnő halálának napjára letisztult előtte a jövő. Újra elővette a biciklijét, és elkezdte jární az általános iskolákat. Nézte a spontán focimeccseket. Kereste a labdaéheseket. Úgy vitte magával a gyerekeket, mint egy jó szándékú, de mégiscsak kifizetetlen hammelni patkányfogó. Az újítása az volt, hogy immár nem mondott le a gyerekekről tizennégy éves koruk után. Végig ő nevelte őket. Élsportolókat akart előállítani, úgy dolgozott rajtuk,

azzal a szeretettel, mint Michelangelo a carrarai márványdarabon. Kereskedő volt, megint csak kereskedő. A legnagyobb hasznot, bármi legyen is az, mindig az keresi, aki a maga által előállított holmit forgalmazza. Tanítványai, magasugrók és sprinterek, gyaloglók és távolugrók, középtávfutók és maratonisták, évente tízesével hozták haza a korosztályos országos bajnoki címeket. Embereit pedig csak úgy emlegették az atlétikai életben, hogy Gavenda Gárdája. *Guard of Peter Gavenda*. Kevés magyar embernek jutott ki akkoriban ez az európai megtiszteltetés. Senkinek sem, az az igazság. Gerenda azonban alig tűrte. Körberöhögte. Általában néhány Petőfi-idézettel válaszolt. *A konyha szöglete. Miénk a maradék*.

34.

A kém, aki bejött a hidegről

Gerendának állandó vicce lett, hogy sehogyan sem tudta eldönteni: a következő évben a zalai gázkitörés vagy az új kormány volt-e a nagyobb csapás. Csak a nevetést akarta: sem a gazdaság, sem a politika nem érdekelte igazán soha. A kém-tematika azonban nagyon érdekelt. Mindent elolvasott John Le Carrétől, és mindent meg is nézett, amihez csak hozzáfért, *A harmadik embertől* kezdődően mindvégig.

A városban akkor már csak egy mozi volt. A Terv mozit Jaminában átalakították, kocsma lett belőle. A Brigád mozit elbontották, pedig annak a tetejét nyári estéken ki lehetett nyitni, holdfényben mozogtak a nyugati képek. Csak a Szabadság maradt meg, az is volt a legszebb, szép homlokzat, hatalmas előtér, és a nézőtérről egyenesen ki lehetett lépni oldalt a Nagy Imre szoborhoz. Ott találkoztunk Gavendával. A *Rónin* című film megtekintése szükségszerű volt. Nem ismertem a szót, de ő elmagyarázta, hogy mi a helyzet.

Azt mondta, hogy a középkori Japánban a samuráj harcosok felesküdték, hogy urukat életük árán is megvédik. Óriási szégyen volt ezért rájuk nézve, ha gazdájukat mégis megölték. A gazdátlan samurájok kóboroltak az országban, zsoldosnak szegődtek, vagy útonállásból próbáltak tengődni. Az ilyen harcosokat többé nem hívták samurájoknak. Az lett a nevük, hogy rónin. Ezen minta alapján a nemzetközi helyzet enyhülésével munka nélkül maradt titkos-ügynököknek is ez lett az elnevezésük. Őket már nem a lojalitás hajtotta, hanem a pénz. Azt hiszem, ez a film róluk szól. Tetszett nekem ez a kiindulópont. A filmet végignéztem, és tökéletesen elfelejttem.

Egy hátsó sor jobb szélén ültünk, bal kezemmel fogtam az ő jobb kezét. Hatalmas volt a keze, tiszta és száraz. Azért ültem a sor legszélén, az ő jobb oldalán, az utcán fordítva jártunk, mert nem szerettem az idegen emberek közelségét. Undorodtam a szaguktól, meg a testük hőmérsékletétől. Az övét viszont imádtam. Fahéjas illata volt, nem valamiféle parfüm hatására, hanem mert ez volt bőrének alapillata, a hőmérséklete pedig kifejezetten hideg volt, mint egy szekerce nyele. És hát azért is ültem a legszélén, hogy hamar ki tudjak menni, ha szükségem lenne rá, mondanom se kellett neki, mindent kigondolt. Ő vette a jegyeket. Magától döntött. Szerettem ezt a mindenre kiterjedő gondosságot. Tudtam, hogy megbízhatok benne. Fogtam a kezét.

Sportolás közben talán igen, egyébként azonban soha, semmiféle körülmények között nem izzadt. Most azonban, néhány különösképpen izgalmas jelenet közben, mintha kiütött volna a víz a tenyerén, a marok felületén, a finom árkok között a bőrt beborította egy időre valamiféle vékony, illatos burkolat. Fölemeltem a kezét. Megfordítottam Beleszagoltam. Gyengéden megnyaltam a felületet. Bizonyos értelemben ezek voltak mozi látogatásaink fénypontjai. Ez a nyalintás, ez gyöngéd, csiklandós boci-motívum. Most sem vette észre.

Szinte teljesen elfelejttem azt a filmet. Az viszont megmaradt, hogy egy nagyon idős francia ember modellt épít, teljes tájat, precízen kifestett, harcoló vagy holt ólomkatonákkal, így

ábrázol egy fontos mítoszt a szamurájok ősidejéből. Éjszaka van. Picinyke ecset, apró fogók, nagyító, pontos fényű lámpák, épül a régi monda pontos mása. Nagyon ráérős az ábrázolás ideje. Míves akciófilm. De van idő az alkotásra is. Olyan volt az érzetem, mintha nem is a mese hozná létre a modellt, hanem éppen fordítva. A modell áll. Belőle születik a történet.

Amikor kiléptünk a térre, meg is pendítettem ezt az ötletemet Gerendának. Végighallgatta. Nem nagyon hitte. De azért bólogatott. Meg ingatta is a fejét. Amikor elváltunk egymástól, már alig járt ember a főutcán. Hallgatott, aztán váratlanul visszatért az ideámhoz. Hát, Magdám, én ezt nem hiszem. Nem hiszek az elsőbbségben. Az elsőbbség létében. Történet és modell, ami leképezi. Modell és történet, ami bejárja. Nem hiszem. Egyszerre vannak.

Nézett, nevetett, elszégyellte magát. Minek erőlködni. Adott egy pusztit, aztán szó nélkül elindult az övéihez.

35.

Teljes napfogyatkozás

Jöjjenek le onnan! Tessék azonnal lejönni! A rendőr nem kapott világos utasítást. Semmiféle utasítást nem kapott. Magára volt utalva, nem nagyon ment neki. A levegőt vagdosta a gumi-botjával, néhány éve még emberi testeken használta volna, nem lett volna kérdés vagy kérdés, ma már azonban nem merte. 1999 augusztus 11-e volt, a teljes napfogyatkozás napja. Aki nem jutott ki a szabadba, a városból szemlélte a ritka természeti eseményt. És akinek ott sem jutott hely, azok nagy nevetések közepette felmásztak az Ifjúsági Ház főtermének nyeregvetős betontetejére. Onnan nézték a nem is létező Napot. Ott voltunk mi is Gerendával. A rendőr tulajdonképpen nekünk kiabált. Hegesztőmaszk volt mindkettőnkön, mi voltunk a Vasálarcosok, röhögünk szegény rendőrörmesteren, háta mögött a Múzeummal, a rendőrség régi székházával. Figyeltük az égi csodát. Te meg csak kiabálj, szerencsétlen.

Az apámat a háború után azért vitték el, mert a hazatért zsidóemberek feljelentették a volt rendőrfőhadnagyot az oroszoknál. Irtották a zsidókat ők is, de azért nagyon haragudtak a többi zsidóirtóra. 1955-ben jött vissza. Soha nem beszélt régi tetteiről, de az emlékiratokból tudni lehetett, hogy nem csak a csendőrök vettek részt az üldözöttek vonatra tételében, hanem, legalább is nálunk, külön parancsra, rendőrök is, innen indultak, a későbbi Múzeumból. Bándi rendőrt sokan ismerték a városban meg a környékben. Ismerte az a néhány zsidó is, aki visszatért, hogy aztán újra elmeneküljön a városból. És ismerte az a valamelyik környékbeli faluban élő orvos is, akit zsidó felesége miatt szintén bevagoníroztak. Nem voltak barátok, de apám szerette azt az embert, lehet mondani. Tetszett neki a hősiessége is. De nem akarta, hogy meghaljon a férfi. Kihívta a vagonjából, adott neki két vödört, elküldte vízért – meg hát aztán a hosszú úton is jó szolgálatot tesz majd az a két edény. Visszajött a gerlai doktor, hozta a vizet. Apám adott neki még két vödört, visszaküldte, el is kísért a csapig. Közben becsukódott a vagon ajtaja. Belakatolták. Indulni készült a szerelvény. A kocsi zsidói azt hitték, apám bizonyos alakokat, nyilvánvalóan: rengeteg pénzért, kiszabadított. Bújtatta őket. Megmentette mindet. Az orvos azonban nem engedett. Volt nagy kiabálás, egy pofon is elcsattant. Nem hagyhatom őket magukra. Mellettük van a helyem. Mindegy, hogy hová mennek. Engedj vissza, édes öregem. Könyörgök, engedj vissza. Rohant vissza a vonathoz, csak úgy lobogott utána a ballonkabátja. Futott Auschwitzba. Elérte még az utolsó kocsit, bekéredzkedett a kísérőszakasz magyar katonái közé. Beengedték. Aztán ez első állomáson átküldték a szomszédos vagonba, ahol eleve csak állóhely volt. De ezt az eredeti marhavagon utasai már nem látták. Apám pedig közel tíz évet töltött el az orosz fogságban.

Amikor visszatért a Nap, és a korábban elnémult madarak újra csiviteltek, lassan ereszkedni kezdtünk, kezünkben a hegesztőmaszkokkal vonultunk lefelé a vasbeton nyeregvetőn.

A Munkácsy Mihályról elnevezett múzeumot néztem. Régi képekről ismertem bentről is az épületet, szüleim számtalan Karácsonyt töltöttek ott idősebb testvéreimmal, a hatalmas fenyőfa alatt. Csoportképek, rendőr családok kicsi gyerekekkel, a férfiakon csillogó gombos díszegyenruha, sapka nélkül integetnek a jövőnek. Azokat a rendőröket láttam. Nem ezt a tányérsapkásan ordító szerencsétlent. Nincs is összeköttetés közöttük. Ezek itt szolgálnak és védenek, azt állítják legalább is. A korábbiak lovagok voltak. Kései lovagok, akik – megfelelő viselkedés esetén – befogadták maguk közé a szarvasi parasztgyereket is. Gerenda, az én szememben, közéjük tartozott.

Csiszár Elek:
Viki néni
1996

Vörös István

Mondom neked

Verses beszélgetés Vörös Istvánnal.

Kérdések: Janáky Marianna (+ Shakespeare, Kosztolányi, Radnóti, József Attila, Pilinszky)

„A nő étel az isteneknek, amelyet az ördögök főztek.” Shakespeare. Te hogy gondolod?

A nő étel az isteneknek,
amelyet az ördögök főztek?
Mégis hol marad itt az ember?

Osszunk inkább lapot a nőknek,
amikor kávéfőznek reggel.
A nő étel az isteneknek?

Talán inkább ők főznek zömmel.
Az Istenek húst nem is esznek.
Mégis hol marad itt az ember?

És akik nem látszanak szépnek,
belőlük melyik isten rendel?
A nő étel az isteneknek,

Irágják lelkét türelemmel?
Az ördög új trükkjével henceg,
mégis hol marad itt az ember?

A férfi parázson sült herceg,
ki lángba néz, de udvarolni nem mer.
A nő étel? Az isteneknek?
Mégis hol? Marad itt az ember?^I

„Megkoszorúzva női karoktól vallok.” Kosztolányi Dezső. És Te? Kiké azok a női karok?

Ismerd föl, hogy szerelmes vagy a feleségedbe,
nem fásultál bele az életbe,
nincs más, aki így éltetne,
ki, ha egyedül vagy, elérhetne.
Tekints hát ebbe a kútba, a lélekbe,
és mondd neki is, lépjen be,

^I Ezt a verset, mint sejthető a kérdésben szereplő idézet alapján írtam, bár hozzá kellett csiszolni egy kicsit vers-szerszámom igényeihez. A címe: AZ ISTENEK HÚST NEM IS ESZNEK lett.

zuhanjon bele mélyedbe,
mint aki könyvbe belemélyedve
elválik a külvilágtól,
vagy előre szalad évekre,
gyertyát gyújt a jövő-lángról,
bár más hozzá se érhetne,
kezében a bizalom világol.
Elszakad, mint szó a szájtól,
és visszafelé téved be
kísértet járta sok-sok évedbe,
de te már ennyivel nem éred be,
itt az istálló, a jászol,
a megváltás most kezdődik igazából,
ha az angyal eltévedne,
mert nem látja a szárnyat magától,
és a repülés a járásban meggátol,
akár melléd is léphetne,
persze azért az égre ne,
most már egy csók is illene,
és kiléptek végre a homályból.²

„Nyüzsgő s áradó vagy bennem, mint a lét.” Radnóti Miklós. Hányszor és kik iránt éreztél hasonlót?

Hányszor és kik iránt
éreztél valami hasonlót?
Vesztettél szándékot, irányt,

amit épp érzelmed kívánt,
mikor a lét terád megorrolt?
Hányszor és kik iránt,

és kövéret vagy épp soványt
álmodtál ki a nem valóból?
Vesztettél szándékot, irányt,

tempót, mértéket és arányt?
Ittál Újévkor óbort?
Hányszor és kik iránt

érezted, bajodból kiránt?
Naivitásod megható volt.
Vesztettél szándékot, irányt,

² 2007. október 19.-én írt vers, címe: FÖLDI HARMÓNIAK

vesztettél nyugalmat, magányt.
A szerelem gyakran csak hóbort.
Hányszor és kik iránt
vesztettél szándékot, irányt?³

*„Bejárhatom a semmiség ködén / termékeny tested lankás tájait.” József Attila. Szerinted a sem-
miség köde a nő vagy a férfi számára semmibb?*

A nők összefogása – ellened vagy érted,
valahogy mindig győzelemre jut.
A végén úgyse érted,

ami itt sérti léted.
Becsukják a kaput.
A nők összefogása – ellened vagy érted,

bár magadat te is kimélted,
mégiscsak másik célba fut.
A végén úgyse érted,

mi az, amit egy ór tud?
Jöjjenek a tanuk!
A nők összefogása – ellened vagy érted –

jószándékú merénylet,
fejedre szórt hamu.
A végén úgyse érted,

miféle lelki véglet,
miféle mélabú
a nők összefogása. Ellened vagy érted?
A végén úgyse érted.⁴

„Lehúnyt szemmel sírok azon, hogy élsz.” Pilinszky János. Éreztél már ilyet?

Lehúnyt szemmel sírok azon,
hogy élsz. – Éreztél már ilyet?
Hogy a bánat a legnagyobb vagyon,

³ Ezt a verset, mint sejtethető a kérdés alapján írtam. A címe: A HASONLÍTHATATLAN SZERELEM. Ugyanakkor az is kiderül, hogy verssel nem annyira kérdésekre lehet felelni, hanem sokkal inkább kérdéseket lehet föltenni. Jó kérdéseket. Pontosítani a kérdéseket. A vers persze nem mellébeszélés, de a személyesség kikerülése. Természetesen nem beszélek a magánéletemről. Hiszen a versben sokkal személyesebben, egyenesebben lehet a titkokról is beszélni, beljebből, mint ahová a kíváncsiság eljuthat.

⁴ A verset Szigligeten írtam, 2018. augusztus 3.-án. Címe: A NŐK FÉNYE

a közöny eltart, ha akarom,
s a szomorúság élvezet –
lehúnyt szemmel sírok azon.

De ha a szemem kinyitom,
nem érdekel az életed.
Hogy a bánat a legnagyobb vagyon,

ne erősítgessed nagyon.
Az érzéseid nevetségesek.
Lehúnyt szemmel sírok azon,

min nem sírhat egy jó fazon,
Nem hitted, hogy ilyen leszek?
Hogy a bánat a legnagyobb vagyon,

ha mondd, rád hagyom,
veszek egy mély lélegzetet,
lehúnyt szemmel sírok azon,
hogy a bánat a legnagyobb vagyon.⁵

Hundertwasser:
Pellestrina wood

⁵ Ezt a verset, mint sejtethető, a kérdés és a benne szereplő idézet alapján írtam, az idézet és a kérdés dialógusa tovább vándorol a versben, de elmosódik, mikor ki beszél. A címe: MONDOM NEKED. A fordításomban megjelent Petr Hruška-kötet címét kölcsönöztem. Vagy épp Pilinszky egy másik, az enyémhez hasonló hangfekvésű versétől? És legyen ez a beszélgetés címe is!

Pap Kristóf

telik

végül a szemed adja meg a határaid
oda nézel, ahonnan várod, hogy nézzenek
szavaid kanyargó folyó
mégis a medrét te tartod
mozdulataid rabok
önmagadba ömlensz
napjaid kiteszítva ülnek ölének támasztva
semmit sem tesz velük
aztán
feláll és elmegy
eddig sem ült, továbbmegy
nézed hogy gurulnak szét a perceid
északról betör egy hidegfront
csöndben reszket a hajnal a fenyőfa tövében
éjjelente a konyhában laksz
bent dohányzol, kint az udvaron imádkozol
hogy lehessen valakihez imádkozni
csaholsz és szemeddel kaparod az eget
ezeket megszokod
mielőtt véglegesen lelassulna minden
előtte még
elhasználod a teret
a városra emeled a tekinteted
szemébe nézel az idődnek
ő pislog előbb
magabiztos vagy lassan
mögötted a hegy
beszórod mögé az imákra égő csikkeket
és lekapcsolod a konyhába
de megnézed hogy
égve hagytad-e a folyóson villanyt

1992-ben született Pécsen, jelenleg is itt él. 2019-ben végzett történelem-földrajz szakos tanárként. Egy 2014-es horvátországi nyaralás óta ír rendszeresen. Főleg verseket, de néha prózát: novellákat, rövidebb elbeszéléseket.

Erdős Kristóf
madarak

Étkezésük után a madarak
felakasztják magukat majd
egymást is elfogyasztják.
Az itteni madarak rajokban
repülnek mert félnek az
emberektől mert mi is
félünk egymástól.
Úgy tesznek mintha
éppen csak erre jártak
volna pedig pontosan tudják
mit keresnek. Saját fáikat
megjelzik és a szúrós
bokrokat tollukkal bélelik ki.
Általában a harmatot
nyalogatják egymás testéről
ennek során történnek a
balesetek. Érthetetlen miért
nem költöznek el egyes
madárfajok a becsomagolt
fenyvesek mellől.

Az elköltözött madarak
boldogok az itt maradtak
barázdálttá váltak és már
nem félnek az emberektől.
Sivító hangjuk járja át a
nádast bokrokat fenyvest.
Mint ősszel a szarvasbőgés
csak ez mindig. Az emberek
már rég nem hallgatják őket
megszokták hogy vannak
és habár feltűnne ha hirtelen
nem lennének igazából
senkit sem érdekelne.

Erdős Kristóf 2001-ben született, kecskeméti gimnazista. Verset ír, olvas, a Hírös Slam tagja. Szeretne egy kötetet. Versei eddig a FélOnline-on, a Műút portálon és a SZIF Online-on jelentek meg.

Drávucz Zsolt

Cor Fig. 4.

Érezted már mikroklímánk katasztrófáját,
mint hangyák a közelgő esőt.
Összeszedted a könyveket, belegyömöszölted
táskádba, gondosan, mintha költőznél.
Nincs célzás, csak a kínosan félretolt
fürtök mögött a tekintet. Ennyi van.
Utoljára láttam a mozdulatsort,
amivel eltakarítod árulkodó nyomaid.

Az aszfalt réseiben felszívódsz.
A hangyákat követed. A vizet követed.
A rendszertani kötet latin elnevezéseivé töredezel.

Corallus caninus, például. Vasárnapi ebéd.
A hátul képzett magánhangzód forgatom
a fogaim között. Testmelegedből ennyi maradt.

Cervus elaphus. Szétroncsolt test az éjjeli útszélen.
Frontális találkozás. Az árokba húzzuk a négy
mázsányi halott súlyt, de mi többé soha.

Balaenoptera musculus. Partra vetődött törődésed.
Az utolsó kilégzés súlyos moraját idáig hallani.
Pedig nélkülözhetetlen voltál, mint a páratlan szervek.

Drávucz Zsolt 1997-ben született Szolnokon. Középiskolai tanulmányait szülővárosában, a Verseghy Ferenc Gimnáziumban folytatta. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészkarának hallgatója. Általános iskolai tanulmányai felső tagozatában kezdett alkotni, és az alkotókedv – túlélve a tinédzserkor lázadásokkal teli éveit – a mai napig sem hagyott alább. Az irodalomhoz, ezzel együtt a művészethez való viszonyulását Kosztolányi Dezső, Kassák Lajos, Csorba Győző, valamint megannyi modern vagy kortárs költő és zenész alakította. A versek mellett aktívan foglalkozik zenével is. Az Előretolt Helyőrség irodalmi és kulturális melléklet erdélyi és központi kiadásában, az Irodalmi Jelen és a Székelyföld folyóiratokban publikálta verseit.

Pál Péter

Aldebaran

Elseper az úri kosz,
mint aggot a
magány, részecskéid
szanaszét lebegnek
a hangizolált, jövőtlen űr
sarkában,

tusakodik körötted a sok
árván maradt proton,
így gurulsz
az éj pereme felé

Mint sántelen bolond
a kert végében,

Talán már nem is vagy.

X csak
az
ipszilontalan
semmiségben.

Bírd,
hisz bírom
én is.

Indiánok

Totemes ősz, parázs,
a hágókon még száraz moha.
Torokizzás, gyehenna,
hasforgató ízek habzanak
ajkad alatt. Hunyorgó zenit,
félszemű sólyom sikít a
megtépett lombon.

*

Utak, szorosok, járdakő,
amin végigcsetlik
sarus talpad. Szesztelen
mámor, holtak uzsonnája,
termékeny lányok sóhajnyi
szerelme leng a poros légben.

*

Villózik mély szeme.
Balra- s visszarebben benne
a mezei láng. Megsejted őt,
s elrohan.
Így él az
akáclány.

*

Patakkő. Közé fulladsz,
mert nincs más kincs.
Mohó vörös kezéd ráncait
foltozzák az északi habok.

*

Fűválás. Kopogó keménykőszobor
a tisztás közepén,
utidal, anyák dala sejlik,
s utána gurul a falevél.

*

Kígyózó ég. Bokortűz, vész,
agyarak. Hess, mert itt már
vének padja áll, gurul a

végtelen felhő, s a szél is
körbejár.

*

Odu, szem és sötét,
pislogó fióka sejt a zivatart,
kimúltak fájlalják derekuk,
csomóvá feszül a gyász.

*

Itt kering a levélszellem,
sátrat ver a sok könny között
szekér sarkában ül egy fiú,
Messze jár,
de él még rezdüléseiben
a zöld határ.

Nocturne II.

Nyergek a felhők padlatán.
Ha nem adsz kaszát, öklömmel
dúlom szét szavaid.

Almafa vagy.
Beléd kukackodom,
s vegyszer a nyálam.

Ha magammal takarnálak,
párnád a riadás lenne,
s bizseregne homlokod a vállamon.

Bence Lajos

Van egy Traktor

(Fiatal íróknak, alkotóknak – ha nem is érti mindenki minden sorát)

Még senki sem látta, de bizonyára létezik. A virtuális valóság részeként. Írtak róla a lapok, a rádióban is elhangzott. A legutóbbi információ szerint nem kirakati a gyönyörű gép, hanem lerakati darab, valahol. Ott is lesz, amíg végső gazdára nem talál (legkésőbb a garancia lejártáig).

Van egy traktor, John Deer vagy más márka. Kinek is fontos már ez, lényeg, hogy megvan. S már el is érkeztünk az irodalom feladatának a boncolgatásáig. Miért is kell? Miért van rá szükség? A főnti példával: miért is kell, mire is jó egy „lerakatra” ítélt áru?!, esetleg véglegesen hanyagolásra ítélt tárgy, vagy gép? Senki sem tudja! S kinek kell az irodalom-úgyszintén?! Csak van, restségében és magányos óráiban is csak egzisztál. Tehát létezik, míg előbb-utóbb kiutat talál magának - kiadják. De megtörténhet, hogy soha sem kerül az olvasó elé. (Magántólke gyanánt, marad az írónak.)

De mégis van egy traktor! S itt – a plagizálás veszélyét is vállalva – a magában is fejlődést, a megmaradást szolgálja, ahogy az irodalom is! Vagy mégsem? Akkor óriásit tévedtem! Alkotni azonban kell! – mondta Dorina Keszthelyen, mikor neki szegeztem a kérdést. Sőt, szükséges! S bár nagy a csábítás minden oldalról, „közérdekű- közlendőket- közzé-kívánatos” tenni! Persze, ha arra érdemes!

Ifjúság és öregebbek – ne tegyétek le a tollat! Még van mondanivalótok a világnak, vagy, ahogy a költő írja: „amíg lesz egy tőke is, s lesz itt egy csepp víz is, mag és domb” (Halász A.), hazátlanként és kiteszítottként is hirdetni: „ez az én hazám”, magánterület, honnan azért – fegyverhasználatról szóló engedély ide, vagy oda . A szó, a vallomás lerakatra nem tehető – mert hírértéke folytán: törékeny és romlandó. Ítélni felette nem lehet! Gyenge hajtásait a fagytól, virágait és gyümölcsét a naptól is óvni kell! Ezt próbáltuk tenni mi is, s ezt tegyétek ti is, utánunk jövök! Ha nem lesz igazi valóság, hát virtuálisan – kitörölhetetlen kézjegyeitekkel!

Philips rádióval a Táskarádiót hallgatva

Történt, hogy a vendégmunkásként Nyugaton dolgozó Karcsi unokabátytól egyik hazalátogatása alkalmával, egy kisméretű Philips tranzistoros rádiót kaptam ajándékba. A hazai viszonyokra csak nehezen átváltható frekvencia-sáv azonban a Kossuth Rádiót tökéletesen fogta. Főleg a határmenti térség, a határhoz legközelebb eső részében szinte „sztereo” minőségben és erősségben jött az adás. A miniatűr táskarádió a Táskarádió műsora is fel-felhangzott. Komjáthy György műsorai megkülönböztetetten.

A tehenek őrzésével összeegyeztethető rádióhallgatásnak voltak korai „áthallásai” is. Így történt, hogy a garanicsárok által sűrűn járőrözött Nagyréten – „dozvolával” a zsebemben hallgatva a rádiót, éppen a Táncdalfesztivál-győztes Kissrácz szót. Az „elvisznek engemet, rosszarcú emberek” sor felhangzása közben a bokor fölé három marcona granicsár-arc hajlott az ott heverésző, édeni zenében hősülő, 10 éves cingár fiú fölé. – Ájda idemo! szót az egyik, s felszólított, hogy menjek velük a kb. fél óra járásra lévő őrre. A rádiómhoz kaptam, legdrágább nálam lévő értékhez, azonban elkérték, s már kísérték is fegyveresek. Út közben, bár készüléket sebtében kikapcsoltam, de az „elvisznek engemet, rosszarcú emberek” így is áthallatszott. A nyomorult kis, a cigarettásdoboznál alig nagyobb rádiót a kihallgatás alkalmával, mint „bűnjelet” emlegették, a határon túlról beáramló „ellenséges propaganda” egyik tömegkommunikáció által terjesztett vevőkészülékének, amit végül is sikerült megmentenem. A közben esteledésre forduló idő, ki tudja, milyen állati áthallás következményeként, hogyan teheneimmel együtt én is hazakerültem.

Hosszú évvel később az együttesnek a huliganizmushoz kötött „felforgató” tevékenysége, melynek következtében Koncz Zsuzsa nagylemezének betiltásával érte el tetőfokát, Boldizsár Iván római nagykövet, Erdős Péter barátja elérte, hogy a letiltást feloldják, de az „együttest”, már nem lehetett megmenteni, a Fonográfból folytatták – szárnyszegetten.

Gyilkosra várva

Hetek óta üldözési mánia környékez. A lakásban felejtett holmiért viszsztatérve, a néhány perccel korábban becsukott, esetleg csukva hagyott ajtó már gyanút kelt, vajon nem közben surrant-e be leendő gyilkosom. Félve közeledek a lakásbelső felé, egy égve felejtett villany elég a pánik-szerű reakció kialakulásához. Megdermedek, lefagyok, hallgatózom. Dús fantáziám révén hallani vélem a kések egymáshoz csattanásának, az élezéshez szükséges, nyélre szerelt, kézi köszörű zaját. S ha meggyőződtem arról, hogy minden rendben, a most különösen hosszúnak tűnő, konyhára, nappalira, gyerekszobára nyíló folyosó legvégén áll a fő megpróbáltatás: a hálószoza. Ahonnan mintha némi fény szűrődne, mivel azonban hangokat is hallok, megint lehidalogok: mi van akkor, ha az ajtónyitás pillanatában leendő gyilkosom késsel a kezében, rutinos gyilkosok mozdulatával a szívem felé bök, esetleg – amennyiben nem finom gyilkosról van szó –, megpakolt, emésztési gáztól felfúvódott hasamat metszi fel.

Mindegy, maradék vakmerőségemet is összeszedve kilincsre helyezem a kezem: S láss csodát! - az eddig állandóan nyikorgó hangot hallató zár hangtalanul megenged, némi súroló hangot hallat, ahogy párját elhagyja. A szoba felragyog az égve felejtett éjjeli lámpa és a plafonról lecsüngő párja fényözönében. Gyilkosom sehol. Még egy óvatos mozdulatot teszek a beépített balkonrész felé, hátha ott rejtőzik? De ott csak az összedobált kartonokat és néhány téliesítés alkalmával bemenekített cserje, anyósnyelv tekint rám kérdőn, ideg-őrültre.

Kifelé haladva az ágyat még bevetem, – ami biztos az biztos –, emberformát gyűrök-simítok a párnából, plédből, a fejnek viszont, szinte tökéletlen figurájú plüssállat maciból fej-alakot is formázok. Nem árt az óvatosság, nem árt...

Omiš

Az óriás platánfák alól közvetlen rálátás nyílik a sziklás hegyvonulat csúcsai alatt húzó-dó villasorra. A belátható távolságon belül mindenütt épületek sorakoznak; a magasabb részekben szétszórtabban, míg a közeli utcák házai, udvarai olyannyira egységet alkotnak, hogy szinte egymásba olvadnak. Amint a dombokról lefelé csúsztatott tekintetünk eléri a tengert, látókörünkben a kis kikötő fölött korszerű üdülő-negyed pompázik. Nagy élmény így merengeni, ringatózni a természet és ember alkotta tájban. A forró augusztusi ebédidőben sem áll meg itt az élet. A helyiek sziesztáznak, már aki megteheti, a turisták nyüzsgése azonban pótolja a városközpontra jellemző zibvásár folytonosságát.

Az üdülőváros pezsgő hangulata merőben más légkört teremt, mint a délibábos alföldi táj vagy a pannon szeres világ szélcsendtől megrekedt nyugalma. Annak ellenére a távrolól érkező számára könnyű a beilleszkedés. Európa különböző tájairól összesereglett turisták hangulatos strandokon áztatják perzselt testüket a tengeri hullámokban. Közel negyven fokban gyógyír ez a hőguta megelőzésére.

A Cetina folyó torkolatánál fekvő Omiš sajátos városkája Dalmáciának. A magas hegyek közül erős sodrással érkező, hűvös vizű folyó a városközpontban érintkezik a tengerrel. A két partját összekötő hídon júniustól szeptemberig éjjel-nappal közlekedési torlódás honol. Az Adriai tenger mentén utazók, akik letérnek a magas hegyek mögé épített autópályáról, csak nagy kitérővel tudnák elkerülni a várost. Hogy átjussanak a településen, át kell utazni a Cetina-hídon. Sokan bosszankodnak miatta, mert a lassú tempó okán elkésik valamelyik kompot vagy repülőjáratot. Mégis kár lenne a lassú araszolás élményét elmulasztani, mert Közép-Dalmácia egyik legszebb látványától fosztaná meg magát az ember. Akinek kevés az ideje, legalább a forgalmi dugóban elrabolhat néhány felejthetetlen pillanatot a meredek sziklák alatt megbúvó városkából.

A nagy kiterjedésű strandra vezető utcában terebélyes platánfák sorakoznak. A fák melletti járdáról jól lehet látni az egyik szűk, sikátoros utca régi épületeit. A méretében meglehetősen kicsi, nyáron azonban annál zajosabb, különböző nyelvektől visszhangzó települést még a velenceiek építettek. Az óváros felett az alsó vár őrködik, ahová rendkívül meredek lépcsőkön lehet feljutni. A tornyából nyíló látvány miatt megéri a fáradságot. Akinek marad még utána ereje, a mintegy háromszáz méter magas, a város feletti sziklák egyik csúcsára épített Fortica (várrom) felkeresésére vállalkozhat. Az egykori erőd bástyáiról, ahová elővigyázatosan egy óra alatt gyalog fel lehet jutni, csodálatos kilátás tárul a közép-dalmáciai szigetvilágra, a Split környéki partövezetre, a Cetina folyó torkolatára és a város-környékre. Az Adriai tenger partvidékének egyik legékezebb gyöngyszeme kacsint vissza a Forticáról szemlélő vándorra.

A városban nagy hagyománya van a dalmát zene és folklór ápolásának. A legnevesebb dalmáciai népdalcsoportok, az ún. klapák nagyszabású bemutatkozását minden esztendőben a középkori városrész egyik nevezetes terén, a Szent Mihály arkangyalról elnevezett templom melletti utcácskán szervezik meg. Minden utcácskában pizzát, ízletes halételeket és más finomságot lehet fogyasztani. A bőséges kínálatból nyaranta kényére-kedvére válogathat a város törzslakosságának legalább a tízszeresére duzzadt üdülőserég. A magyar nyelv sem idegen arrafelé, a jelentősebb turisztikai programokat a mi nyelvünkön is hirdetik.

A Cetina folyó völgyének a félelmetes sziklák közé szorult vadregényes vonulata kihatott Omiš középkori szerepére. A törökökkel és egyéb ellenséggel szemben ott találtak biztos menedéket a kalózok, akik a város egyik jelképévé váltak. A több generáció óta a városban

élő polgárok körében számtalan monda és történet kering a kalózok cselszövéseiről, amelyek közül szívesen mesélnek az oda látogató vendégeknek. A hajóskapitányok életét gyakran megkeserítő, a rendre és a hatalomra füttyöt hányó haramiacsoportokkal a környékbeli lakosság rokonszenvezett, mert a szegény ember az őt ért igazságtalanságokkal szembeszállókat ismerte fel bennük. A korabeli kalózok jóindulata esetenként megkérdőjelezhető, ami ma már senkit nem foglalkoztat. Hasonló történet ez, mint a betyárok tisztelete Kárpát-medence több vidékén, vagy a Jánošik-féle történet a szlovák és a lengyel mondavilágban, és a világhírű angol Robin Hood esetében. A kalózok emlékére kulturális-turisztikai programokat szerveznek a városban, és azzal teszik még vonzóbbá a kellemes időtöltés lehetőségeiben bővelkedő vidéket.

Amint a tengertől távolodunk a Cetina-völgyben, sajátos karsztvidéki környezettel, kopár sziklával, félelmetes bércekkel találkozunk. A Winnetou-filmek rajongói (ha vannak még ilyenek) könnyen ráismerhetnek egy-egy filmjelenet helyszínére, mert Karl May világhírűvé vált, vadnyugati témájú regényei nyomán a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben készült filmek egyik kedvenc forgatóhelye volt ez a vidék. Omištól csupán hat kilométerre, a folyó mentén, egy régi malomépületet kellemes vendéglátóközponttá rendezetek be, lenyűgöző környezetben. Radmanove Mlinice-nak hívják a hagyományos dalmát ételek készítésére, kellemes kikapcsolódásra és sportolásra alkalmas helyet, amely a raftingozóknak egyik kedvenc állomása és toborzási centruma. Útközben, amint a folyó menti útszakaszon közlekednünk, gyakran látunk hegymászókat, amint a meredek sziklafalak árnyékos oldalán szédítő magasságban kapaszkodnak a kitűzött cél felé. Akinek tériszonya van, akárcsak a magamfajta tősgyökeres síkvidékinek, már az esemény szemmel kísérése is szédítő látvány.

A Cetina folyó vizén kellemesebb közlekedni, mint a kanyargós úton. Több helyi vállalkozó a csónaktúrák szervezéséből kényelmesen megél, még ha a tengeri közlekedésre összpontosító társaikkal nem is versenghetnek. A Cetina-rajongókra nem lehet panasz, mert a szolgáltatásokat igénybe vevők száma folyamatosan növekszik. Ha a túravezető a folyó menti nádasokat és alkalmi kikötőhelyeket jól ismerő természetbarát, akkor a kirándulás sikere nem maradhat el. Tonči-tól, mert úgy hívják a mérsékelt dalmát büszkeséggel és kiváló helyismerettel megáldott cimborát, az út során a tengeri halászat fortélyairól, valamint a környék magas hegyvidékének állatvilágáról és rejtélyeiről sokat tanultunk.

A Cetina lassúbb, gyengébb sodrású szakaszai, amikor a meredek sziklák közül kiszabadulva valamennyire megnyugszik a folyó az egyenletesebb terepen, egyszeri alkalmat nyújtanak a mártózásra, a felfrissülésre. A nyári forróságban a 16-18 C fokos víz szauna utáni hidegzuhanyhoz hasonlít. Korunk emberében maradt annyi edzettség őseink vad génjeiből, hogy a mintegy huszonöt fok körüli hőmérsékletkülönbséget elbírja, és stressz-oldó kúraként vagy élvezetként éli meg azt.

Omišnak és tágabb környezetének pannóniai kötődése is akad. Nagy Lajos király sikeres dalmáciai hadjárata fontos eseményeként alsólendvai Hahold Miklós, a horvát báni tisztséget két ízben viselő főúr, 1355-ben ezt a dalmáciai várost is rövid időre elfoglalta. A középkori Zala vármegye legrangosabb, országos hírnévre szert tevő főúri családjából ő volt az, aki iránti tiszteletből utódai, a báni tisztséggel összefüggésben, felvették a Bánffy nevet. A műveltséget, valamint az esztétikai és természeti szépséget tisztelő Bánffyt lenyűgözhetette a dalmáciai táj szépsége. A középkori városrész akkor már a maihoz hasonló formában pompázott, szűk utcáiban a korabeli hódítók is gyönyörködhettek. A helyi lakosság részéről tanúsított fogadtatást homály fedi, azonban nem lepődhetünk meg azon, hogy a „vendégeknek” határtalan rokonszenvenben nem volt részük.

Számomra első ottlétem óta lenyűgöző e dalmát kisváros. Szerelem bontakozott ki első látásra, vagy inkább megérzésre köttem és Omiš között, amit kedvesemnek, Lídiának köszönhetek, mint annyi mást is az életben. Korábban nem voltam rendszeres tengerre járó

turista. Nem igazán vonzott a tengerpart, a sós víz korábban nagyon csípte a szemeimet. És félttem a mély víztől, sőt néha még az érnél alig nagyobb kispataktól is. Dolgos, a falusi környezetből alig kimozduló szüleim óvva intettek attól, hogy mély vízbe merészkedjek, ami bizonytalanságérzetet keltett bennem. A sekély víz a falusi patakban is elég veszélyesnek tűnt nekik ahhoz, hogy gondtalanul engedtek volna mártózni lusta habjaiba. Tíz éves koromig tiltva volt, hogy a többi gyerekkel a településtől néhány száz méterre folyó patakhoz merészkedjek. Később a meleg nyári napokon azért elmehettem az „ájásra”, ahogy hetési-göcseji tájnyelven neveztük egykor a Kebelei patakat. Gyermekkoromban megingott bátorságom később is gyakran visszatért; magasról a vízbe ugrani soha nem mertem. A nagy víztől való félelem évtizedeken át elkísért, még ma is érzem a hatását.

Bizonytalanságom másik oka alighanem abban rejlett, hogy első találkozásom a tengerrel nagyon mellésikeredett. Hetedikes elemistaként Isztriába kirándultunk. A múlt század hetvenes éveiben a korabeli Jugoszláviában a tanterv része volt „a tengerre” szervezett kirándulás. Számomra az volt az első alkalom, amikor saját valóságában láthattam az Adriát. Hallottam már korábban is történeteket a gyakorta oda kiránduló családok gyermekeitől, megtapasztalni a tengerparti üdülést azonban az iskolai kirándulás előtt nem volt lehetőségem.

Izgatottan vártam az első mártózást, ami aztán nagyon fájdalmasan végződött. Amikor az egyik isztriai strandon a vízbe ugrottam, mindkét talpam tengeri sünn hátán landolt. Iszonyatos fájdalmakkal vánszorogtam ki a partra, majd a következő órákban két ápolónő próbálta a szúrós tüskéket eltávolítani a talpamból. A következő reggelre mindkét lábam begyulladt, néhány napig nem bírtam járni. A szörnyű élmény nagyon hosszan félelemként élt bennem, még a medencébe lépés is néha elbizonytalanított.

Dalmácia nyaranta olyan európai milió, ahová a turistasereg magával viszi viselkedésstílusát, szokásait, sőt ételeinek ízét is. Ma már a kirándulásainkra nem szállítjuk autóink csomagterében zsákszámra a burgonyát, mint azt a múlt század hetvenes éveiben láthattuk, és az üdülés során a hagyományos dalmát ízeket is elégedetten kóstolgatjuk, de a strandokon, és még inkább a baráti társaságok esti szórakozásain, esetenként étvágygerjesztő gulyásleves- vagy sztrapacska-illat is átjárja a levegőt. Olyan ez a közeg, amit a több nyelvvel és kultúrával találkozó közép-európai ember kedvel. Ezt az életformát ismerték meg az egykori Habsburg birodalom népei egymás mellett élésük és folyamatos keveredésük során, és hasonló társadalmi környezettel találkozhatott a mediterrán világ népessége is. Ha nem is értjük pontosan egymás nyelvét, a viselkedésünk hasonló, ami egy közösséggé kovácsolt bennünket.

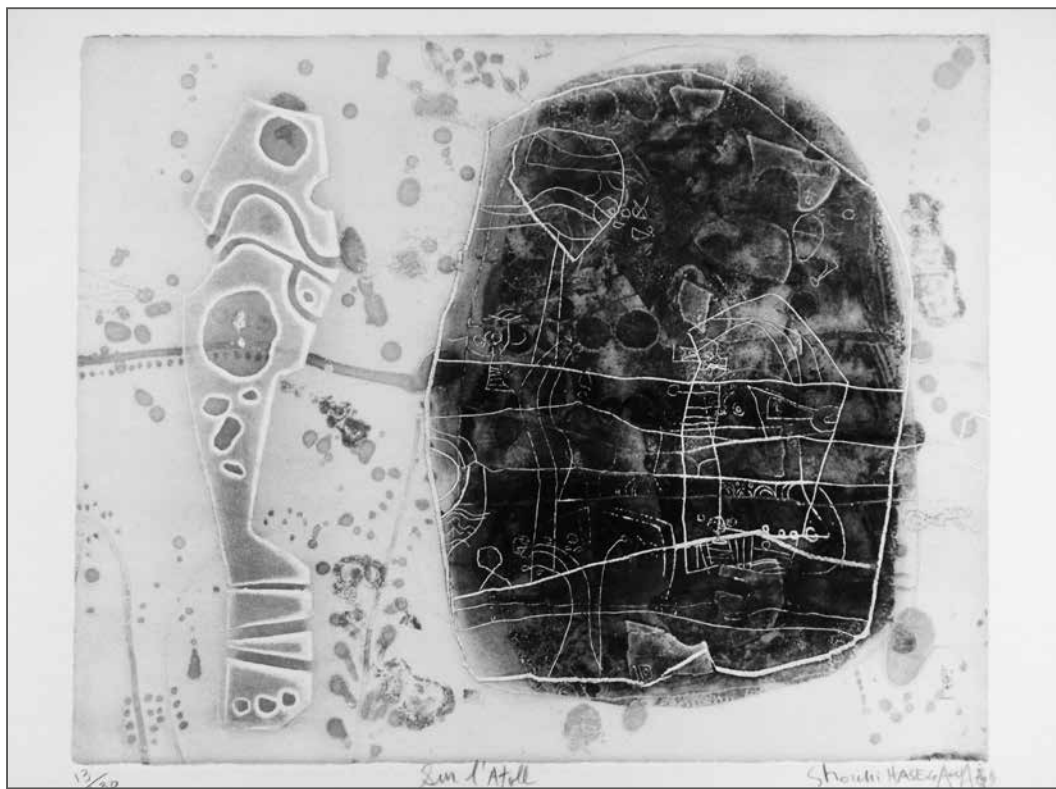
A „kalózok városában” mindig érzem ezt a léghőrt. Európa ez a javából, amelyet nyelvre és nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül mindnyájan szeretünk. Omis nyaranta egy csepp abból a néhány száz milliós közösségből, amelyben lengyelek, magyarok, szlovénok, horvátok, szlovákok, csehek, németek és mások otthonosan mozgunk, és amely számunkra a tágabb hazát testesíti meg. Az sem ingerel bennünket, ha a környezetünket szicíliai, görög vagy más kulturális értékek, ízek és szokások fűszerezik.

Kedvelem Közép-Európát, különösképpen a szülőföldemet, a dimbes-dombos, szeres lejtőkkel és aprófalvakkal bőségesen megáldott őrségi, göcseji és hetési vidéket. Azt a kistrégiót, amelyet Zala, Somogy, Vas, valamint a szomszédos szlovén, osztrák és horvát tájegységek alkotnak. A néhány tíz kilométeres átmérőjű körben fellelhető természeti szépségek, a szerény, szorgalmas emberek, a föld mélyéről feltörő gyógyforrások, a dúsan termő földön aranysárgára érő búza és a szépen művelt szőlőhegyek magukhoz ragadják, egész életre a szülőtájhoz bilincselik az embert. Adódhat olyan pillanat is életünkben, amikor indulatosan kirohannánk ebből a Mura, Zala, Rába és a Dráva közé ékelődő sarokból. Volt is arra bőségesen példa az elmúlt évtizedekben, amikor sok honfitársunkat távozásra kényszerít-

tettek, nemegyszer földönfutóvá tettek a huszadik századi hóbortjaink, a politikai önkény és a gazdasági válságok okozta kilátástalanság, illetve a fölöttünk uralkodó „központok” igazságtalan döntései. Előbb-utóbb rádöbbenünk, bárhol tengődünk is a világban, hogy a szülőföld anyai melegét, szeretetét semmi nem pótolhatja. Életem küldetésének tekintem, hogy megismerjem és másokkal is megismertessem, megszerettessem az Alpokaljától a Balatonig terjedő vidéket, és annak lakóit, beszéljenek magyarul, szlovénul, horvátul, németül vagy más nyelven. Lélekben lehetetlen elhagyni ezt a vidéket!

Azonban nem bűn, ha az ember eljátszadozik a kedvelt tájak gondolatával, ahol úgyszintén otthon érezzük magunkat. Számomra ezek közé sorolható Eger és Kassa, Budapest és Ljubljana, a gyönyörű Isonzó völgye és a Balaton mindkét partján fekvő települések, valamint Omiš a Cetinával, a Forticcával és a régmúlt idők kalózemlékeivel. Ha két eszten-deig nincs módöm néhány napra Omišba utazni, valami hiányzik az életemből, és a nyári forróság átvészélése felemásra sikeredik.

Hasegawa: Az atollon – 1996

Kiss Gábor

A határ átka

Göncz László: Ember a pannon végeken. Huszadik századi sorsok a magyar-szlovén határ mentén c. könyvéről

Ismét egy felkavaró, helyenként szív-szorító történeteket tartalmazó kötettel jelentkezett Göncz László, a Szlovéniában, Muravidéken élő történész, író, aki évtizedek óta kutatja a nyugati határszél legújabbkori történelmét. A most megjelent kiadványban, mely a Magyar Nyugat Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot, sajátos műfajú írásokat rendezett sajtó alá: az elmúlt évtizedekben számos mélyinterjút készített a magyar - szlovén határ mindkét oldalán, változatos sorsú, foglalkozású emberekkel. Az interjúk szövegét átírta egyes szám harmadik személybe, elvéve a személyes megszólalások szubjektivitását - ezzel a módszerrel ugyanakkor a különböző időben és tartalommal készült

beszélgetések egységes arculatú és hangulatú írásokká álltak össze. A szövegek egy része megjelent már kiadványokban, más részük először olvasható - ám így, egymás után sorakozva, tematikus fejezetekbe rendezve nagyon tanulságos, megrendítő képet rajzolnak ki a korábbi magyar - jugoszláv, ma magyar - szlovén határ mentén élő emberek sorsáról.

Száz év történéseit tekintik át ezek a beszélgetések, vallomások - a térségben 1918 végén jelentek meg először a délszláv csapatok, de a Murától északra fekvő vidék eredetileg nem szerepelt a párizsi békekonferencia elé kerülő területi igényekben; a Mura mente, Alsólendva és vidéke, a Hetés és északabbra az Őrség nyugati nyúlványa

még 1919 első felében is Magyarország részének számított – sajnos, a Tanácsköztársaság nem volt tárgyalópartnere az 1919-ben megnyíló békekonferenciának, sőt még az év őszén hivatalba lépő kormányok sem, így mire a magyar tárgyalóküldöttség 1920 elején kijutott Párizsba, már a lényegi kérdések, területi elrendezések nagyobb részt eldőlték. A ma Muravidéknek nevezett, több kisebb földrajzi, néprajzi tájegységből álló terület erre az időre már az alakuló Szerb-Horvát-Szlovén Királyság fennhatósága alá került, s a határkijelölést csak néhány helyen sikerült a magyar lakosság javára fordítani. A terület vegyes összetételű volt, a több mint 20 000 magyar mellett a népesség nagyobb része a szlovén (vend) nemzetiséghez tartozott; ám az országhatár a magyar nyelvhatártól keletre épült ki - ez is mutatja, hogy a sokakban nagy reményeket keltő wilsoni elveket (ti. hogy minden népnek joga van a saját hazájában élni) félresöpörték a nyers geopolitikai, honvédelmi és egyéb megfontolások.

A határvonal kiépülése és működtetése volt a térségben élők első nagy traumája, hiszen nemcsak rokonokat, barátokat vágott el egymástól, hanem termőterületeket, erdőket, szőlőhegyeket is, amelyeket ezután csak határátlépővel lehetett művelni. A határvonal Hetést, ezt a szorosan összetartozó kis tájegységet is kettévágta. Így esett meg az, hogy a magyarországi hetési katolikusok plébánia és templom nélkül maradtak, és a két világháború között Gáborjánházán templomot kellett építeni a hívek számára. Számos interjúban, visszaemlékezésben olvashatunk ezekről s aztán a többi megpróbáltatásról is: kiépült a szlovén nyelvű közigazgatás a jugoszláv oldalon fekvő településeken, egy idő után pedig megjelent a szlovén nyelvű oktatás, amelyre a magyar anyanyelvű diákok nem voltak felkészülve. Ráadásul a határ menti, magyar lakosságú falvakba megkezdődött a szláv telepések beköltöztetése, amely tovább rontotta a nemzetiségi arányokat, és újabb feszültségeket keltett az ott élő népességben. Nehezítette a térség jugoszláv oldalon élő

magyarjainak helyzetét az is, hogy miután tagoltan, egymástól távolabb eső településeken, döntően paraszti környezetben éltek, nem alakulhatott ki egy olyan értelmiségi vagy politizáló réteg, amely alkalmas lett volna a magyarság összefogására. Aki anyanyelvén tovább akart tanulni, annak el kellett menni Jugoszlávia más részébe, elsősorban a távoli Vajdaságba. Többen választották a közelebbi Zágrábot is, a horvát fővárost, mint például Pandur Lajos vagy Gábor Zoltán festőművész, aki aztán Budapesten is tanult. Mindenesetre nem volt könnyű a nemzetiséget vállalva élni, egyik oldalon sem, erre bizonyíték a nagyszerű tudós, Pável Ágoston példája, aki a magyar oldalon maradván tudatosan és méltóságteljesen élte a szlovén (vend) származású magyar állampolgár életét, vagy Salamon Árpád tanáré, aki viszont Bácskából, Szabadkáról került a Muravidékre, és a legnehezebb időkben dolgozott pedagógusként a magyar iskolákban. Őt inkább az bántotta, hogy a helyi magyarok mégis „gyűttmentként” kezelték.

Az első évtizedek a határ mentén mégis a várakozás jegyében teltek – mindenki várta, hogy véget érjen a megszállás, és újra visszatérjen a „magyar világ”. Az 1930-as évek végétől ez egyre inkább valóságnak tűnt, ahogy az ország a Felvidékből, Kárpátaljaból majd a romániai területekből is visszacapott bizonyos részeket – szinte minden visszaemlékező beszámol az 1941 tavaszán, Jugoszlávia felbomlásakor bekövetkező eseményekről, a feszült várakozásról, a németek bevonulásáról, az értetlenségről, hogy miért nem jönnek már a magyarok... végül pedig a szinte eufóriába csapó örömről, mikor az első katonák megérkeztek. Eltűnt az átkozott határ, a granicsárok, jugoszláv csendőrök – boldogan bicikliztek a gáborjánháziak Göntérházára, együtt ünnepelelt Pince és Tornyiszentmiklós lakossága, Alsólendvára látogatott a szombathelyi püspök és a zalaegerszegi plébános. Visszaállt az állami és vármegyei közigazgatás, nem sokára pedig a muravidéki fiatalok is

bevonultak a magyar hadseregbe, és hamar az orosz fronton találták magukat...

A magyar világ, mint tudjuk, nem tartott sokáig, és súlyos örökséget hagyott maga után: a szlovén rokonságot tagadó, *vend* identitás erőltetése iránti ellenérzést, a sárvári internálótáborba hurcolt horvátok, szlovénok sérelmét és az 1944 nyarán összegyűjtött és haláltáborba vitt zsidóság ügyét. A szovjet hadsereggel 1945 tavaszán visszatérő jugoszláv hatalom - bár az emberek leginkább a szovjet katonáktól rettegtek - kíméletlenül le is csapott a magyarokra: a határ visszaállítása mellett százával gyűjtötték össze a falvak, kisvárosok lakosságát és vitték a filóci, majd a hrastoveci internáló táborokba, ahol éhezésben, megaláztatásokban és kínzásokban volt részük. Az intézkedés alapja a megtorlás volt (ugyanannyi ember szenvedjen, ahányan a sárvári internálótáborba kerültek) - ám a bosszú, mely akkor már megfertőződött a bolsevik ideológiával, sokkal több emberre sújtott le. És hogy ne csak az ellenségre mutogassunk - ez több interjúból is kiviláglik - a magyarok is kezdték feljelentgetni egymást...

A határ átka a második világháborút követően teljesedett be a maga borzalmas voltában: az első években még barátságosabb volt a két állam viszonya, sőt 1946-ban az Alsólendva - Rédics közötti vasúti összeköttetésről is tárgyaltak, ám 1947-ben a Joszip Broz Tito vezette Jugoszlávia szembekerült a Szovjetunióval és az alakuló szocialista táborral. Tito ellenség lett, az „imperialisták láncos kutyája”, országát pedig igyekeztek hermetikusan elzárni. A határ mentén élőkre addig elképzelhetetlen szenvedések következtek: mindkét oldalon működött a saját bolsevik rendszerük, mely osztályalapon üldözte állampolgárait, kiszájtításokban, kitelepítésekben, megaláztatásokban bőven volt részük. A határ pedig szinte démoni erőre emelkedett, különösen a magyarországi oldalán: egy hatalmas, az Őrségtől a román határig tartó, több mint 600 kilométeres erődrendszert építettek ki, melyet aknazár tett átjárhatatlanná, meg-

közelítése három határsávon keresztül volt lehetséges. A határsávokba csak igazolvánnyal lehetett belépni (a zalai oldalon az „A” zóna már a pusztamagyaródi temetőnél kezdődött). A megbízhatatlannak tartott embereket kitelepítették az alföldi pusztákra, vagy a komlói, oroszlányi bányákba, Kazincbarcika építésére vitték, a határ pedig végleg elvágtá egymástól a két oldalon élő rokonokat, barátokat. Elvesztek a korábban a túloldalon használt földek, szőlők, de még dolgozni is csak úgy lehetett a határ közelében, hogy nem nézhetek át a szomszédba, mert már az is gyanút szült az éber határőrökben. A több mint tíz évig tartó kölcsönös elzártság - mely csak rövid időre, az 1956-os forradalom napjaiban oldódott fel - tragikus következményekkel járt: a magyarországi oldal kezdett elnéptelenedni, előregedni, gazdaságilag visszaesett, a jugoszláv oldalon maradt magyarság pedig szinte légüres térbe került, hiszen elvesztette magyarországi kapcsolatát, saját országán belül apró kisebbséggé vált - a jugoszláviai magyarság zöme a Vajdaságban, Bácskában és a Bánságban élt, sok száz kilométerre a Muravidéktől, és bár volt némi kapcsolat közöttük, az itteni lakosságon nem sokat segített. Nem volt magyar nyelvű újságjuk, világvevő rádiót csak a tehetősebbek tudtak vásárolni, a közigazgatás és az oktatás nagyobb részt szlovén nyelven folyt, a magyarul tanító pedagógusok között alig - alig volt felsőfokú képesítésű. Talán ekkor roppant meg a muravidéki magyarság: csak az ötvenes évek végén kezdett oldódni a korábbi ellenséges viszony a két ország között. Lehetett már utazni - igaz, hogy ha egy hetési faluból valaki a néhány kilométerre lévő, magyarországi oldalon élő rokonokhoz akart látogatni, akkor azt csak Csáktornyán keresztül, mintegy 120 kilométer megtétele után tudta teljesíteni. Megjelentek az első magyar nyelvű kiadványok, verseskötetek, elindult a magyar nyelvű rádióadás (a kalandos sorsú, az 1950-es években Magyarországon raboskodó Ábrahám Albert közreműködésével), és

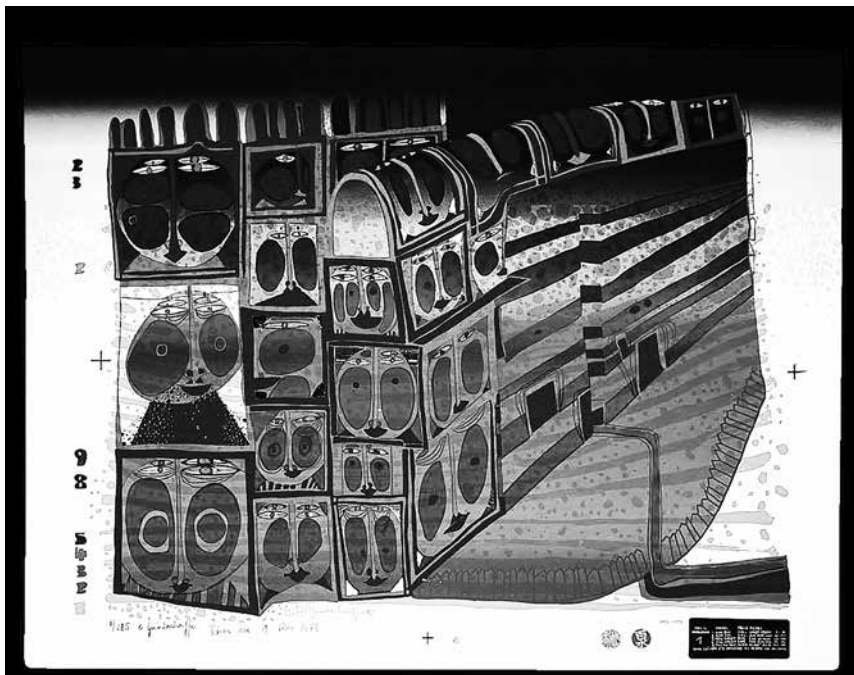
aztán bevezetésre került a kétnyelvű oktatás. Erről számos interjúban esik szó – a pedagógusok is, de más megnyilatkozók is úgy érzik, elszigetelt és előkészítetlen volt, s a demokrácia álarca alatt a magyarság lassú felszámolása, felszámolódása felé vezetett.

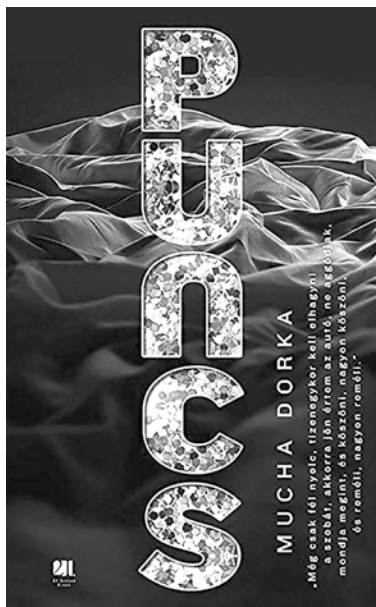
Pedig a kapcsolatok folyamatosan javultak, megnyílt a rédicsi határátkelő, Vas és Zala megye pedig külön szerződéssel számos területen támogatni kezdte a muravidéki magyarságot. Az 1990-es évek elején megszűnt Jugoszlávia, később az önálló Szlovénia is az Európai Unió tagja lett - ma már légiessé vált a határ, akárhol átjárható. Van magyar iskola, könyvtár, színház, újság, rádió, televízió, irodalmi alkotások. De a „gránic” a lelkekben örökre otthagya a nyomát: a hetési, zsitkóci gazda „Magyarba” megy át, ha bödeházi földjét művelni akarja, és nem iszik sört, nehogy a „magyarok” elkapják. Sokan már csak a nagymama nyelvét beszélik, a jellegzetes, rövid magánhangzós muravidéki tájszólást, de az újabb magyar köznyelvi kifejezéseket nem mindenki érti. A magyar oldalon a falvak - főleg a hetésiek - összementek,

legtöbbjüknek 100 fő alatti lakosa van... de mégis, a remény nem hal meg, a települések élni akarnak, közös programokat terveznek, testvérkapcsolatokat létesítenek: a Muravidéken új, fiatal tehetségek is feltűnnek, költők, előadóművészek, tudósok, aki már tudatosan helyezik bele magukat a magyar kulturális életbe, nem csak a nemzetiség, de a rátermettség jogán is. Ahhoz azonban, hogy a muravidéki magyar világ ne szűnjön meg, szükség van az összefogásra és leginkább az önismeretre, a közös múlt őszinte feltárására, bevallására és tanulságainak levonására.

Gyurácz Ferenc, a könyvet kiadó vállalkozás vezetője a művet lezáró összegzésében arról ír, hogy Göncz László nagy szolgálatot tett az összmagyar nemzeti önismeretnek az anyag összegyűjtésével és megírásával, és azt kívánta, hogy az elmúlt évszázad lezárta után a térségben a béke évtizedei következzenek, és csak igazságos fejlemények jöjjenek. Így legyen - és soha többet ne kísértsen bennünket a határ átka...

Hundertwasser:
Night Train

Kolozsi Orsolya

Cinizmus és ártatlanság (Mucha Dorka: Puncs)

„A szüleim házában üldögéltem a felső szinten. Kinyitottam az erkély ajtaját, hogy bejöjjön a hideg. Fázni akartam és remegni, igazából a sírást akartam erőltetni. Valami azt súgta belül, hogy ilyenkor a lányok sírni szoktak. Mégiscsak összetörték a szívem, vagy mi a fasz.” Mucha Dorka első, *Puncs* című kötetének elbeszélője egy szakítás kellős közepén kezdi a történetét, hogy aztán, ahogy az várható, ezt a kapcsolatot mutassa be az elejétől a végéig. A rövid regény egy banális viszony története, egy húszas évei elején járó diáklány és egy egyetemi oktató „love story”-ja, természetesen rengeteg csalódással, hazugsággal megspékelve. A kapcsolat az elejétől a végéig kiszámítható, már az induláskor borítékolható a végkifejlet, átlagos, hétköznapi, már-már közhelyes sztori. Ez a könyv azonban nem a történet váratlanságával, fordulataival, különlegességével akarja meghódítani az olvasót, hanem azzal az elbeszélői hanggal, melynek egyes szám első személyű narrációjából árad a keresetlenség, a frissesség; mely kamaszos pimaszságával, kendőzetlenségével teszi különlegessé a hétköznapit. Nem a történet itt a lényeg (bár éppen hétköznapisága miatt könnyű azonosulni vele, hiszen mindenki ismer, vagy élt meg ehhez hasonlót), hanem annak értelmezése, az, ahogyan a narrátor megéli, feldolgozza. A pár hónapon át tartó kapcsolat a néven nem nevezett elbeszélő egyeduralgó perspektíváján keresztül bontakozik ki, a kapcsolat másik tagjának, a következetesen Tanár úrnak nevezett férfinak a nézőpontja láthatatlan.

Olyan kapcsolat megszületését és megszűnését látjuk az alig százhatvan oldalon, melytől a szülők, barátok, testvérek is egyöntetűen óvni szokták az embert. Nagy korkülönbség, generációs ellentétek, szeretői státusz, tanári szerep, mind-mind hozzájárulhatnak a kapcsolat kudarcához. Ez esetben ráadásul nem csupán az ilyenkor szokásos hierarchikus viszony áll fenn, de az egyenlőtlenséget tovább erősítik a Tanár úr által bőszen „ajándékozott” pénzzel teli borítékok. Az elbeszélő előtt mindez egy pillanatig sem titok: tudja, hogy nem nyerhet, egy pillanatig sem áltatja magát, nincsenek különösebb illúziói. Mégis belevág, de hogy miért, arra nincs meg az egyértelmű válasz, talán életének céltalansága, üressége, egyfajta megfogalmazhatatlan hiányérzet miatt. Ennek a szerelmi történetnek az alakulása előre látható, de az a hang, melynek segítségével Mucha elbeszélője élénk tárja, kiszámítha-

tatlan és őszinte. A borítón található ajánlások (Totth Benedek, Péterfy Gergely és Grecsó Krisztián tollából) is valószínűleg erre a hangra gondolnak, mikor „újszerűnek”, „bátornak”, „pimasznak” nevezik ezt a prózát. A történetmesélés egy folyamatos belső monológ, melyben az elbeszélő minden apró mondatra, rezdülésre reflektál. Keveset beszél a körülötte lévőkkel, de belül rendkívül intenzív életet él, sokat vívódik, elemez, gondolkodik, mindenre váratlanul, de igen pontosan reagál. Általában egyszerű és hétköznapi mondatokat formál, nem a nyelvhasználatában, sokkal inkább meglátásainak furcsaságaiban rejlik a különlegessége: „Az ágygal szemben komód, azon tévé, mögötte nappali, elképesztő méretű kanapéval, mely felém néz. Tegnap mintha mondta volna Bálint, hogy a tévéje a komóddal együtt megfordítható. Viszont ahogy itt fekszem, kicsit olyan, mintha én lennék éppen műsoron, a közönség pedig csak kiszaladt volna egy cigire vagy popcornért, de mindjárt jönnek vissza megnézni, hogy mire jutottam.” A hétköznapi szituációkat egy hirtelen nézőpontváltással képes érdekessé tenni, kifordítani, s hozzá kiválóan adagolja a hétköznapi beszédben megszokott trágárságot, mindig csak annyira, amennyire ez a sokszor dühös, cinikus hang megköveteli: „Befejeznéd? Kurvára semmi közöd az egészhez. Majd visszahívom, ha akarom. Én se baszogatlak, hogy hívd fel az anyádat – kiáltom már a lakás másik feléből. – Hol van az a kurva töltő?” E mögött a dühödt hang mögött egy okos, kiábrándult személyiség áll, aki minden iróniája ellenére is naiv, de éppen ez a leplezni vágyott (vagy talán fel sem ismert) naivítás teszi hiteles huszonéves karakterré, aki már sokat tud az életről, de ahhoz talán még nem eleget, hogy minden naivítását, ártatlanságát elveszítse. Ha teljes kiábrándultsággal fordulna a világ felé, nem lenne szükségére az állandó számolásra, mely számára gyermekkora óta a feszültség csökkentésének módja, a kínos pillanatok felfüggesztésének lehetősége, a menekülés gesztusa, s mely (mivel ilyen pillanatokból nem kevés

van a könyvben) folyamatosan végigkíséri a narrációt.

A nagyon jól megtalált elbeszélői hang hatását fokozza a filmes alapokra épített narratíva, a hirtelen vágásokkal operáló történetmesélés, a jelenetező felépítés. A regény rövid, pár oldalas egységekből épül fel, az időrendet nagyrészt megtartva a kapcsolat történetét a fontosabb jelenetek felvázolásából építi fel. Ugyanilyen nagyvonalúsággal kezeli a karaktereket is, nem épít mögéjük hosszabb történetet (talán csak Amarilla, a lakótárs kivétel), mégis kiválóan eltalált figura a szürke egér Timike, az eszkortlány Vivien, vagy Emma, a jogastúdiós negyvenes. A főhős körül elszórt szereplőkből, egy-egy tipikus figura felvázolásából pedig töredékesen ugyan, de nagyon szépen épül fel napjaink egyetemi, városi világa, ahol például „furcsa szakállas hipszter fiúk szíveket rajzolnak a kávéra a tejhabra.” Sokat elmond a regény az ún. Y-generációról, az elbeszélő korosztályáról is. Az egyik jelenet elején az elbeszélő meg is fogalmazza azt, mi lehet az idősebbek véleménye erről a korcsoportról, illetve saját ironikus véleményét is beleszövi az összegzésbe: „Ezredfordulósok, így hívnak minket. Híresek vagyunk az önimádatról, és egyfolytában a jogainkról picsogunk. Mi vagyunk azok, akik már a részvételért is érmet kapnak, rágógumiból építünk Szabadság-szobrot, és álmunkban Havas Jonnaldugunk. Mindent megosztunk a világgal, legyen az egy fingás vagy egy gyümölcsjoghurt. De tudod, mi a baj? Az az igazi bűnünk, hogy le sem szarjuk az egészet.” A narrátor nem csak környezetére, de saját magára is képes iróniával tekinteni, szinte minden szituációban és minden emberben azonnal észreveszi a visszásságot, kritikus nézőpontja pedig kívülállóvá teszi, olyan személlyé, aki nehezen tud feloldódni, távolságtartó és kötődésre nem igazán képes. Ez utóbbi tulajdonsága azonban megváltozik, amikor egy idő után szerelmes lesz a Tanár úrba, de ezt nem tudja megmondani neki. A szöveg egyik gyengéje ennek az érzelmi változásnak a megragadása, ugyanis ez nincs kellően megalapozva, előkészítve. A

fenntartásokkal elinduló lány egy ponton, némileg meglepő módon szerelmes lesz, de hogy miért és hogyan és egyáltalán mikor történik ez meg, annak kidolgozása megért volna még pár jelenetet, főleg mert a kötet végén megjelenített összeomlás hitelességét is lehetett volna fokozni ezzel.

A *Puncs* címevel rózsaszín, ragacsos és émelyítő történetet ígér, de végül nem ezt kapja az olvasó. Helyette egy olyan kapcsolatot és világot mutat be, ahol a romantikának nem sok helye van, a szerelem

olcsó dolog, melybe naivitás belemerülni, mert csak keserűség és fájdalom marad utána. Ezt a leckét tanítja legalábbis Mucha debütáló regénye, melyben a cinizmus és a naivitás sajátos keveréke talál utat magának egy olyan hangban, mely megérdemli a figyelmet, s mely miatt a továbbiakban is kíváncsiak lehetünk a szerzőre.

(*Mucha Dorka: Puncs, 21. Század Kiadó, 2019*)

Lukáts János

Életút – jelzőkarók közt

Kaiser László új kötetéről

Kötete utószavában a költő kérdez és válaszol: „Tehát végül is: hogy vagyok? Az ember szinte pompásan, a költő kevésbé.” Az olvasó (a kritikus olvasó) azonban inkább azt gondolja: az ember dohog és háborog, a költő viszont boldog, hogy képes verssé fogalmazni a dohogást, a háborgást. Nincs ennél irigylendőbb költői sors!

Kaiser László hatvanöt éves emberi élet és mintegy negyven éves költői jelenlét birtokosaként szigorú rostálást végez egybegyűlt termésében. Újra válogatja a négy évtized verseit, kihagyja a kihagyhatókat, a kötetet megtoldja újabb művekkel, hogy az olvasó (a kritikus olvasó) érezze, csak a lélegzetvételnyi összegezést végezte el a költő, az alkotói szemlélet töretlen: „a gép forog, az alkotó” – nem pihen.

Az olvasó többnyire egy-egy verset olvas el egy verskötetből, ha az az egy tetszik, még néhányat, ritkán vállalkozik a kötet egészének a végigböngészésére. De kevés is az olyan verskötet, amely a költő életét afféle naplóként, vagy személyisége tükréként állítaná elénk. A *Vándorok, véredek, angyalok* ilyen kötet.

Kaiser László versei között sok a válasz a külvilág érdes megnyilvánulásaira vagy (bizony ritkábban) a váratlan szépségre, az emlékezés pillanataira, a felidőzés óráira. Kaiser fegyelmezett ember, miközben érzékeny költő (és író). Válaszai szólnak a pillanatnak, a közösségnek, amely mindenkor fontos számára, és annak a legbelső morális lénynek, aki mindenkor ott figyel test-(vagy inkább lélek-) közelben.

A *vándor* kedvelt (ál)öltözete Kaiser Lászlónak, vándor az életben, az időben, az emberi közösségben, de akár még a baráti poharazgatásban is. Üdvözlét a vándornak – ez az első kötet cím. A vándor nem csak a távolságot méri fel, de a múlt és a jövő egybefo-

nódását is – valójában az idő tanúságát és tanulságát. A vándor időnként résztvevő, de – kívül- és felülállóként – mindig ítéletalkotó: „a tévedés / a veszteseknek bűne lett, / a győzelemnek ára van” – egyike a költő riasztó történelmi felismeréseinek. A vándor nem marad meg vándorlása színhelyén, nem is maradhat, hiszen vándor, de a szentenciák mellett, amelyeket szétoszt, megőrzi lelke mélyén magának is magányos útvonalt: „Szívemre balzsamot / nem kérek, de adjál! / Lángok, tüzek között / nekem megmaradjál!”

A *naplóíró* önlelkében készül rendet tenni, ha lehet – harmóniát! A múltat életre kelti, pajzsként használja a jelenben, a jövő felé pedig iránytűt kíván alkotni belőle. A napló – önmagáról fogalmazott felismeréseivel – néha rémítő, éppen igazságával: „Ordasbőrben bárány voltam, / báránybőrben ordas voltam.”

A párbeszéd a személyiség megsokszorozódása, a vélemények és nézőpontok szembeállítás, ütköztetése, valójában a „lehetséges sokféleség” éreztetése. Párbeszéd nemcsak önmagával folytatható: élőkkel és voltakkal, barátokkal és ellenfelekkel, Istennel, de leginkább önmagával. A párbeszéd gyakran perbeszéd, a világgal – önmaga megismeréséért: „álmaimban láthatom csak / magasztosulásom”. Bizony párbeszéd (sőt perlekedés) a *Monológ* is, amelyet az (immár felnőtt embernyi) költő Istennel folytat. A nyolcsornyi szövegben Istent négyszer szólítja néven, édesanyját négyszer kéri számon a Mindenhatótól, majd a hit és a bizalom szélsőséges szavaival kiált fel: „anyámat ha visszaadod, Isten: / megadom neked a feloldozást!”

A formálódó-megmaradó személy és a közelálló legpontosabb megnevezése: a *család*. Kaiser László számára a költői ihletnek talán a legfőbb forrása. A gyermek felnőtt ugyan, de a gyermekkori, az első rácsodálkozás az életre maradandó (el nem múlható!) élmény: „akkor talán boldog voltam, / abban az időtlen korban... / szétzuhant az egész részre, / nincs többé abroncsolt béke”. A

jövő számára azért óvja, őrzi az élet-előtti üzenetet, majd a gyermekkori örökségét: „felejt a gyermek, / a titokból mégis őrzi valamit, / ami marad, segít elviselni / a fogyó idő furcsa kínjait”. Némelykor viszont mintha a szemrehányás hangja vegyülne az emlékebe: „valami már eldőlt akkor, / a gyermekkori ősködében”.

Az előző nemzedék idővel kisápad az életből, az édesanya alakja azonban élethosszan jelen van a gyermek (a felnőtt, a férfi) életében, érzelmvilágában, a költői artikulációban. Küzdelem, vágyakozás, alkalmanként keserű számonkérés, sőt – hallhattuk! – akár perlekedés érte Istennel – a neve valójában: a nem múló szeretet.

Aztán a gyerek ifjúvá serdül, elkövetkezik a párkeresés ideje. A vágyakozás versei jelennek meg, a családfogalom átformálódása, a társ megtalálása, a közös boldogság igénye és beteljesedése. Egy karácsonyi, szép ajándék: „Tiéd a jelen, a jövőm, / szolgáljanak múltam árnyai – / és hódoljanak büszkén neked / lelkenek három királyai”. Az ünnepek közötti hétköznapiakon is „maradjunk meg egymásnak / gyönyörű bilincsenben”. A lehiggadt, de soha ki nem hűlő érzelm hangja szól itt a megtalált-megőrzött társ felé.

Mindeközben „a gyerekszobában” teljesül ki a család, felnőtt a gyermeklány, és saját, önálló útjára lép. A szülő büszkén várja – és szorongva féli ezt a pillanatot, a gyermek kiröppenését – és a saját megöregedését. De azért bízik, kínál és kér: „játsszunk együtt csillaghullásig – / hullásomig legyél velem!”

Mindeközben „szélesebbre nyílik a fókusz”, a költő szembe találja magát a világgal, a világ tőle idegen, alkalmanként ellenséges részével. Kezdetben csak a részvétlenség nyomaszt, később a morális torzulás, az útszélsőség, az emberi színvonal ijesztő súlyyodása. Még társadalom, vagy már inkább sötét predék? Akik riasztó mértékben lesznek hangadók, akik kifogatják és bemocskolják, *amit* a költő értéknek érez. És *akiket* értéknek, sőt irányjelzőnek érez múltból és jelenből, akiknek a szavát olvasta, és akikkel

esetleg maga is kezét fogott. A költő hitet tesz e szellemi társak mellett, sőt még tévedéseiket is képes felhasználni, hogy útbaigazítson, vagy véleményét formálja maga körül, olvasói között.

A múltból a nagy árnyakat (a nagy fényeket!) idézi, az őshazát kutató Kőrösi Csomát, aki „hús nyelven kereste távol / minden magyar igazát”. Balassit istenes verssel kérleli, hogy járjon közre a Mindenki Uránál, önmagát pedig kétség helyett segítő szóval erősítse. Felidézi az Európára tekintő Kazinczyt, a világot új színekkel festő Van Gogh-ot. Márai szava „tisztító átokként” szól tengeren és korokon át, iszonyú időszerűséggel: „bárki rombol otthont, hazát, / nem lehet neki irgalom”. A kortárs Baranyi Ferencet a barát és barátság evidenciájával kínálja meg: „nincsen csillogás, aki / megtagadná a Galaktikát”. Nemcsak neki szól, de elődnek és kortársnak, s bizonyul a jövőben „a szellem napvilágát” keresőknek is az önkéntelenül kiszakadt sóhajtás egy másik versben: „Szegény értelmiségi!”

Az emberi és költői életmű folytatódik, némiképp talányos a kötet záró ciklusának címe: *A homogén vándor* (már megint vándor!). Szétteljesítés, helykeresés, a továbblépés útjának kitapintása, de elsősorban saját helyének, személyének a meghatározása. Az előző ötven évnek és a jövőnek közös folyamatba állítása, az értékek felismerése vagy egyre inkább mentése. A költői lét és a legfőbb alkotóanyag, a *magyar nyelv* néven nevezése:

„Szolgád eléggé nem lehetek – / birtokollak, így vagyok veled, / urad eléggé nem lehetek – / mindent megteszek úgyis neked.” Legényes a szó, és bátor a hivatkozás: „Nem hódolunk, száll a vers: / ha már ez a dolgunk”, akár kesztyűdobásnak is érezhetjük ezt az Adyra emlékeztetést. Rémülten döbben fel a minden költő, minden „szegény értelmiségi” torokszorító réme: „ha szó nincs, / akkor mi marad?” És a költő válaszol, ahogy csak útját tudatosan járó költő válaszolhat: „önmagad lett a végső fegyvered”, a vers címe *Depresszió*, de ez a sor (és a vers egész szemlélete) dehogy az! A költő néha kiemeli fejét a mindennapok prózaiságából, sóhajt és fogalmaz (ez a dolga!): „Álmom a csönd, az a béke előtti, a bűnre kiáltó”.

Kaiser László kereső költő, aki elébe megy korának, körének, az eseményeknek, felismeri a szépet és a szennyet, néven nevezi a megőrizni valót és az eltaszítanivalót. A felháborodás ugyanúgy sajátja, mint a finom humor, a kényszerű védekezés. Legfőbb kincse és fegyvere azonban a remény, amely nem mindig szép, és amely némelykor riaszt. De meggyőz, hogy a remény közöttünk él, bennünk él, fel kell ismerni és meg kell nevezni. Tiszta szóval, szép szóval, költői szóval...

(Kaiser László: *Vándorok, véredek, angyalok - Válogatott és új versek*, Hungarovox Kiadó, 2018)

Nagygyéci Kovács József

Száraz muskotály

Péterfy Gergely öt éve megjelent *Kitömött barbár* című regényéről

„- István grófnak volt esze, de nem sok, ambíciója is volt, de sok; szerepelni akart mindenáron, de látta, hogy mint okos ember nem szerepelhet, megpróbálta tehát mint bolond ember. Ebben igen sok ráció van. Nálunk a buták és okos emberek egyaránt akarnak szerepelni. Roppant konkurrencia van. István gróf a hálásabb térre vetette magát; beállott bolondnak. S itt gyönyörűen hagyták nagyra nőni, nem előlgetett senkinek. -„

Igazságtalanság volna, ha csak ebben az egy – és ebben az egyben is egy részben erősen sántítós – párhuzamban jelölnénk meg hasonlóságot Mikszáth Besztercájének Pongrácz Istvánja és Péterfy Kitömött barbárjának Kazinczyja között. Egyrészt, mert Pongrácz nem az egyetlen figura a magyar irodalomban, akinek élete, szerepe táj- és időidegen. A legújabb magyar irodalom különösen is sokat ad, idéz és keringtet az idegenség témakörében. Joggal és okkal. A mikszáth-i kor ma is ismerősen, hogy ne mondjuk mindennapian körülöttünk lévő jelenségei már-már közhelyesek. Kazinczy a regényben okos és szerepelni akar. A felesége is. De hát ki nem? Persze, nem mindenki-ből lesz regény-szereplő. Kazinczy Ferencből lett, hála legyen érte a szerzőnek.

Péterfy Gergely csodálatos történelmi tablóját jó olvasni. Precíz, pontos, könyvnyű, de nem könnyelmű kézzel fest fel ismert(nek tűnő)alakokat, tájakat, helyeket, időket. Szereplői Zempléntől Bécsig, fényes udvartól börtönig, ifjú kortól az utolsó pillanatokig mutatkoznak. A Kitömött barbár újraértelmezi – legalább is olvasmányként a „magyar történelmi nagyjáték-film” kifejezést. És még a tokaji bor is szerepel, óborként, nehezen nyíló hivatal-kapuk olajozójaként, barátság-szerző szerként, gyógyszerként. A regény viszont nem aszú, nem is szamorodni, hanem inkább az a bor-ritkaság, amit száraz muskotályként ismer a szerencsés fogyasztó. Édes az íz-érzet, tömény az illat, szőlőszemenként kortyolható és mégis száraz, erős, kimért. A száraz muskotályt az összetevők és a készítő tudása teszi naggyá, a regényt ugyanígy: a kivételes szereplők és a mesterkéz. (Előbbiek és utóbbi is megérdemelt volna kicsivel nagyobb kiadói törődést. Az egyébként szép könyv tele van nyomdahibákkal, bosszantó.)

Legyünk igazságosak és mondjuk azt: Kazinczy Ferenc úrnak volt esze, sok, ambíciója is volt, szintén sok. Péterfy Gergely regényíró ennek részletesen is utánajárt. A barbár vidéken, ahol ő élt, ma is élnek, van barbár vidék, barbár sors, barbársors, munka a barbárság ellen, élet a barbárok között, élet a barbárság vádjá alatt.

Péterfy regényében az eddigi életműből is ismerős „barbár” kifejezés tagolja a szövegeket, a gondolatokat, azaz könyvjelzőként, iránytűként, tőkesúlyként - attól függően, hogy romantikus regényként, tézisregényként, erkölcsi parabolaként olvassuk - működik.

Barbár a vidék, „ahol élnünk adatott”-panaszolja a feleség, Török Sophie, de Kazinczy is innen tekint az ő - az ő vidékénél is „barbárabb” helyről származó - barátjára. A jóság és szépség aranykori eszményét követő klasszikus ember sikertelenségében is győztes életfelfogását romantikus regény-olvasóként végig támogatni tudjuk. Helyeseljük kitartását, törekvéseit. Együtt legyintünk vele a reménytelenségre (amikor a megbízott mester nem hajlandó romot építeni, mert nem a görög-római hagyományt látja benne, hanem funkciótlanak, hasznot nem hozóknak, tehát értéktelennek és ezért csúnyának találja), elhúzzuk a szánkat mi is, amikor az értetlenséggel szemben feladja a mindennapi küzdelmet. Családhoz, nemzethez, tehát a közösségekhez fűződő kapcsolata hevít, igazságtalan bebörtönzése, stb. dühít. Jó olvasni róla, halad vele, mögötte az olvasó. Barbár vidék, és bár az olvasó a Kazinczy- gyerekek görög mitológiai alakoktól kölcsönzött neveit túlzásnak, a nyelvújítás hatalmas munkájában meghúzódo - feleség szerinti - magyarázatot (Ferenc úr a nyelvüket akarta elvenni az addigi uraknak, hogy akik „athéninak tudták magukat”

mostantól barbárokká legyenek) egyenesen blódségnek érezheti, egyet lehet érteni. A kis Kazinczy és apja bécsi megaláztatásának történeténél pedig komoly és sokáig tartó megrendültség az olvasói jutalom. Péterfy sűrít, a szavak ütnek, porba lehet hullani a díszes süveggel együtt (már csak a szó is elismerést érdemel, egy jó magyar regényben legyen benne a süveg, lehetne ez kánon-feltétel, ezt érdemes volna megvitatni..), a sapkáját keresgélő apával együtt az olvasó is meg van lökve, az elgörbülő fiú szájával együtt görbül a mienk. (Aki olvasta és mégsem így járt, az olvassa újra, működni kell.)

Erre újra és újra visszaemlékezik családapa-ként és mindent megtesz azért, hogy ő ne ilyen legyen. És miközben ragaszkodik ahhoz, hogy Bécsben csakazértismagyaros öltözékben jelenjen meg, a felesége narrációjában ilyennek látszik az élete: „Minden cselekedetünket ahhoz mértük, hogy milyen messzire rugaszkodunk általa a barbárságtól.”

A fenti novellányi tragédiában a végső megsemmítés mondata, a teljesen összetört, összeomlott apa-fia páros felé (nincs több közös történet, a regény apa-regény-torzó) egy csavarral a vandál mód megtámadott és megalázott emberekről mondja ki a megsemmisítő ítéletet: „barbár”. Általánosítva, ami külön is fájdalmas (erről majd később), tehát így: „barbár magyarok”.

A felvilágosodás korának csúcjáról és az onnan – ha valóban létezik - való hatalmas zuhanásról a mai, új felvilágosodásnak is nyugodt szívvel nevezhető korban megírt történetében sötét az irónia. Az ész és annak mindenre kiterjedő (elméleti) hatalma korában az ember - különösen az európai - barbár szokásait, barbarizmusát emlegetni talán több is, mint irónia. Áthallások nélkül is. Kazinczy attól retteg, hogy amin dolgozik, amit elér: „érdektelen, nem fontos, perifériális, vidéki, alacsonyrendű, barbár”. Miközben a környezete és az eszmények hiánya az. Mert feloldhatatlanok az ellentétek: szellemi munka- anyagi javak, testvéri

közösség -társadalmi egyenlőtlenségek, az eszme ragyogása – a valóság, hogy ezzel el is jussunk a legegyszerűbb ellentétpárhoz: test-lélek. (Ez utóbbinak derűsen szellemes leírása a feleség narrációjában: hiába próbálkozik a nyelvújító, a nemiség leírásához kénytelen olyan szavakat használni, mely „parasztos, ősi, barbár, műveletlen, nyers, egyszerű”.) A sor, persze, folytatható. Kazinczy maga is üres belül (lásd ehhez: Keresztesi József kritikáját) és barátjához, Angelo Solimanhoz hasonlóan mégis ragyogóan gazdag, teljes, megérthetetlenül és befogadhatatlanul sokszínű. És retteg, hogy barbár lesz.

Úgy tézisregény, hogy nincs tézis, ha csak az nem, hogy a felvilágosodás és benne az ember emberiségének eszméje eleve korszerűtlen, a hős nem elbukik, hanem szinte nevetséges módon elbotlik a körülményeken. Az aranykor még várat magára. De Péterfy ma ír, és bele is sűríti az azóta eltelt 200 év fájdalmas tapasztalatait. Nincs megváltás, csak győzelmi remények vannak. Nincs összetartás, összetartozás, csak gesztusok és a gesztusok visszavonása van. Nincs fejlődés, hanem a fejlődés mindenhatóságába vetett és ezért, ebből következően vak hit van. Angelo Soliman még vádolhatta a körülményeket (nem teszi), ő még mondhatja Kazinczyval együtt, hogy nem érett meg az idő az ember fel- és megvilágosodására, még a bőrszín, a rang, a nem, a nyelv, a vidék (és így tovább) adja az ember értékét, a huszonegyedik századi olvasó már nem. Soliman és Kazinczy (és a őket megíró Péterfy) még általánosíthat, hogy minden baj, nyomor oka a hatalom (egyházi, világi), a ma olvasójának nem adatik ez a könnyűség. (Egy interjúban azért a szerző ezt az általánosítást megpróbálta író-megmondóként azóta. Lelke rajta. Esetünkben is érvényes a „The singer not a song”-elv. Ezzel szeretnénk visszahelyezni a szerzőt a művébe, ott van a legjobb helyen.)

Az olvasó öröme, hogy erkölcsi parabola-ként is helytálló kötetet tarthat a kezében. A szereplők gondoljai az ő gondoljai is, rokon-

szenv alakul. Akár célja volt a szerzőnek ez, akár nem: sikerült. A barbárokon innen-, vagy onnan-, de semmiképp sem velük egyetértve együtt lenni: ez a tétje, súlya a regény főszereplői életének. A feleség abban a történetben ismeri majd meg végül igazán önmagát, aminek sosem volt főszereplője. Soliman, az idegen így őrzi meg emberi voltát (gyalázatos, kitömött állapotában is). A szintén folyamatosan a barbarizmus erőszakától szenvedő Kazinczy végül barbár módon hal, de ő maga csak egy valaki számára lesz barbár, mégpedig jó értelemben: Soliman számára. „Amikor a barbárt beavatta sorsába az idegen”, azaz Soliman, az idegen átadta sorsának történetét egy szintűgy kívülállónak: ez a negatív értelemben vett barbárság kicsi, de jelentőségeltjes veresége. A feleség úgy meséli, hogy „azt ami vele (Solimannal) történt.

egy barbár magyar érthette meg”. „Mert „talán csak a barbár érti meg az idegent és az idegen a barbárt.”

A barbár kifejezés huszonháromszor szerepel a könyvben. Érteni véljük miért. Kazinczyt és barátját jó ebben a remek könyvben tudni, hagyni is kell őket, örök időkhig iszogassanak. Vigyázni kell, nehogy eszébe jusson Ferenc úrnak mai szép halmainkon megjelenni és megnézni, mire jutottunk a barbársággal azóta. Ha megkérdezné, lehet, még csúfosabban végezné, mint az elején idézett hős.

(Megj.: Az olvasáshoz is jó a száraz muskotály. (A legjobb Kazinczy vidékéről a Kun Lajos-féle 2007-es, a Király-hegyről.)

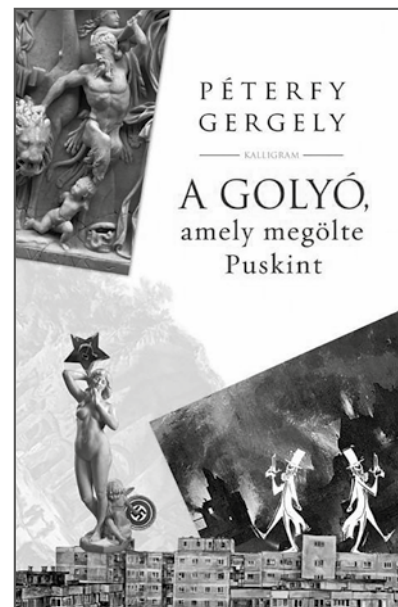
(Péterfy Gergely: *Kitömött barbár*, Kalligram, első kiadás: 2014, hatodik kiadás: 2019)

Móré Tünde

Időcsapda

Péterfy Gergely *A golyó, amely megölte Puskint* című regényéről

A nagysikerű *Kitömött barbár* után Péterfy Gergely egy elbeszélés-kötettel jelentkezett 2016-ban (*Mindentől keletre avagy román kém a Weiss-családban*), hogy ezt követően Köbli Norberttel közösen jegyezze a *Tűzben és rongyokban* című forgatókönyvet. Tavaly látott napvilágot Péterfy-Novák Évával közös kínai útinaplója (*A panda ölése: kínai útinapló*), végül a könyvhétre visszatért a regény műfajához. *A golyó, amely megölte Puskint* a múlt század 30-as éveiben kezdődő családragény, amely egészen napjainkig nyomon követi a szereplőket. A történetük a háborút követően kezdődik, amikor az egyetemi oktató Pétert elbocsátják, ekkor kerül Herkulesvárra kislányával, Olgával. Itt követhetjük nyomon Olga gyermekkorát 1956-ig, majd egyetemi éveit és házasságait, később fiának, Kristófnak az életét. Az 1945 után kiépülő pártállami diktatúra elől a Waldstein-házba visszahúzódó Péternek és lányának, valamint unokáinak történetét egy olyan narrátor közvetítésében ismerhetjük meg, aki nem családtag, hanem végig külső megfigyelő marad, nem akar és nem is tud aktív szerepet vállalni abban, amit dokumentál, annak ellenére, hogy az első fejezetben saját történeteként aposztrofálja a mondanivaló-

ját: „Velem is történt valami. Megpróbálok elmondani.”

A regény három nagyobb egységből áll, mégpedig aszerint, hogy a narrátor mire alapozza az elbeszélését. A szövegben is mitológiai részként aposztrófált előtörténet idején ugyanis nemcsak, hogy a mitikus helyként, Prospero szigetként megnevezett Herkulesváron nem tartózkodott, hanem nem is élt az elbeszélő, így ezekben a fejezetekben nem titkoltan családi mitológiát sző Péterék élete köré, amelyeknek az alapját apja és Péter történetei adják. A második esetben személyes emlékekről van szó, amikor ő maga is ott volt Herkulesváron a nyári hétvégéken, míg a harmadik szakaszban közvetve értesül eseményekről, legtöbbször a Kristófrévén. A család történet hangsúlyosan kezeli a különböző médiumok szerepét az emlékezet kialakításában és fenntartásában. A mitológiát építő, 1956-ig terjedő fejezetek később elmesélt történetekből táplálkoznak, az elbeszélő saját gyermekkorát is tárgyaló második egység fényképek alapján idézi fel az eseményeket, hogy később, távolodva Herkulesvár világától, pletykákból, táviratokból, legvégül Skype beszélgetésekből és Instagram fotókból szipkázzon információkat.

Herkulesvár, egészen pontosan a Waldstein-ház maga is szereplője a történetnek, a Senki szigetként funkcionál a 20. század szélsőséges politikai rendszereiben, ugyanis Péter számára azt a lehetőséget jelenti az egykor elkobzott és neki kiutalt ház, hogy az elfelejtett, félreeső településen újra megteremtse kassai életének mását. Péter ragaszkodása a kassai emlékekhez, tárgyakhoz, könyvekhez felidézi Márai Sándor Egy polgár vallomásait, azonban a polgári életforma emlékének életben tartása Herkulesváron egyetlen házba szorul, és az évek során az antik szobrok, a könyvek házon belüli vándorlása, helyváltoztatása is jelzi, hogyan alakul a család sorsa és mi történik azzal az életformával, amit Herkulesvárra menekítettek. Az elmúlt, vágyott politikai-kulturális értékrend

makacs megőrzését mutatják meg azok az apró szokások, mint hogy költözésük után Péter az 1920-as évek Frankfurter Zeitung-jait járhatja. Ezek a körkörös ismétlődő cselekedetek a mítoszok logikáját alakítják ki a regényben. Ennek a hatása pedig az, hogy a Waldstein-ház lakói egy párhuzamos világot hoznak létre, viszont arról semmilyen ismerettel sem rendelkeznek, mi történik az antik imitáció logikája szerint felépített életterükön kívül: „Úgy irtóztak minden újtól, mintha valami betegséget hozna a házba, és többnyire mindent el is követtek, hogy semmilyen új információ ne érjen el hozzájuk a szürke és ellenséges külvilágból. [...] Kristóf kétségbeejtően tájékozatlan volt mindenben, aminek a tudásához televízió vagy rádió, Pajtás újság vagy Ifjúsági Magazin kellett volna, nem ismerte a kedvenc együttesemet, a kedvenc színészeimet és bemondónőimet, nem lehetett megbeszélni vele a Mészga család legutóbbi epizódját, s ha ezekről a dolgokról beszéltem, úgy nézett rám, mintha a Marsról jöttem volna.”

Ez a nem tudás, „különc másság” tetten érhető abban, ahogy Kristóf kezdetben nem tud alkalmazkodni kortársaihoz, de abban is, ahogyan sem ő, sem Olga nem találja a helyét Herkulesvártól távol.

A narrátor kívülálló pozícióját a regény egyik meghatározó vonásának tartom. Az első néhány fejezet alapozza meg az elbeszélő idegenségét, elsősorban a Waldstein-házban tapasztalt családi hagyományok és a kommunikáció (mint a szülő tegezése) mutatja meg a különbségeket a narrátor és barátja, Kristóf családja között. Azt is többször hangsúlyozza, hogy a Péter, Olga és Kristóf által alkotott egység is idegenként viszonyul hozzá. A neveltetésből fakadó idegenséggel párosul a testi otrombaság, mindkét jellegzetességet hiányként regisztrálja az elbeszélő, köszönhetően annak, ahogy a külvilág reagál ezekre. Mind az a tény, hogy nem mozog otthonosan Péterék zárt világában, mind az, hogy a normától eltérő testalkattal rendelkezik szégyent vált ki

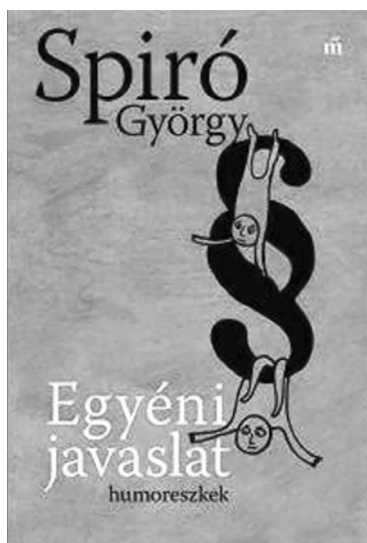
belőle: „Szégyenkezve néztem végig a testemen, amely színültig betöltötte a fotel öblét, még túl is csordult rajta.” Saját kinézetére mindössze utalásokat tesz a narrátor, de visszatérő elem, ahogy mások tekintetét megolvassa és megéri, hogy visszataszítónak tartják. Az elbeszélés másik jellegzetessége, hogy noha az elbeszélő saját történetét osztja meg, abban végig mellékszereplő marad, krónikás, a főszereplő pedig leginkább Olga, akihez monomániás érzellemmel, elnyomott szexuális vágygal ragaszkodik. A regény így leginkább a megfigyelő történeteként olvasható, ahol minden egyes esemény mások életének az aprólékos dokumentálásából fakad. Még abban az esetben is, ha a megfigyelő nem lehet ott az eseményeknél. Olyannyira meghatározó Péter, Olga és Kristóf viszonyulása a külvilághoz, hogy a mellékszereplőkről csak annyit tudunk, ameddig érintkeznek velük, mint például Stella, Olga édesanyja, vagy az emlékezetes epizód szereplő, Hermina néni, aki mindenhova Jókai-regényekkel és likőrökkel teli utazótáskájával felszerelve érkezik, és rendíthetetlenül ragaszkodik saját történetéhez („anyjára akkor jött rá a szülés, amikor meghallotta a sortüzet, amely kioltotta Batthyány Lajos miniszterelnök életét”), mindezzel felidézve a 19. századhoz kapcsolódó narratívákat.

A Waldstein-ház által képviselt szemlélethez merőben másképp viszonyul a jövőbelátás képességével rendelkező Áron. Ő úgyszintén érzékeli, hogy kívül áll a Péter által képviselt világrenden, amit megpróbál elsajátítani, azonban végül nem a nyelvi ismétlés és utánpótlás technikáját választja, hanem felülírja ezeket a saját hagyományrendjével. A regény kiválóan ábrázolja a lassú, több évtizeden keresztül húzódnó törlés és átírás folyamatát, amely megjelenik nyelvi szinten, hiszen Áron a mitológiai párhuzamokkal szemben a nyelvi agressziót érvényesíti, másrészt hatalmi (Kristóffal szemben tanúsított viselkedése), harmadrészt pedig térbeli és szimbolikus szinten: sámándobjai a padlásszintre számúzik Pétert, illetve újra és újra nekifut az udvarban található cédrusfa kivágásának.

Olga ábrázolása abból a szempontból izgalmas megoldás a regényben, hogy a narrátor tekintete a szerelmes, vagy mindenképpen vágytól fűtött rajongó hódolóé, az elbeszélő tulajdonképpen a trubadúrszerelmeszményét valósítja meg, amikor az idősebb, érett, házasszony iránti szerelme irodalmi alkotásokban – jelen esetben a saját történetének elbeszélésében lesz megörökítve. Olga története azonban nem az eszményi nőalak megrajzolását jelenti, véleményem szerint a Pygmalion történetet ismétlődik az életében, ugyanis Olga a különböző generációkhoz tartozó rokonai elvárásaihoz igazodik. Az életét érintő változtatásokat legtöbbször fásultan tűri, ez látható abban a pontos forgatókönyvben, ahogyan az apja, Péter Herkulesváron elpróbálja az előadásait és Olga a megbízható hallgatóság szerepét tölti be. Alkoholizmusának kialakulását a szövegben elszórt utalások érzékeltetik: Hermina néni likőrösüvegei, az egyetemi hazalátogatásokat kísérő kínálgatásokat követi az első alkalom, amikor Olga veszi meg a boltban a kis sütőrumot, ez a cselekedet egyben jelzi azt a szándékát is, hogy a háziasszony szerepében rejtse el függőségét. A későbbi említés a fiók mélyén rejtgetett kétdecis töményekről pedig azt leplezi le, hogy ez sikertelen törekvés volt. A már súlyosan alkoholista Olgát Áron irányítja és formálja kedvére, aki egy másik kultúramagyarázatot, és -felfogást, más hatalmi viszonyrendszert léptet életbe Olga közreműködésével Herkulesváron.

A *golyó, amely megölte Puskindban* a szereplők különböző világmagyarázatai versengenek egymással, azonban ezek érvényességét az események kívülálló szemlélője határozza meg, ezáltal hozza létre a saját narratíváját. A regény rétegzetten ábrázolja az egyéni emlékezetek és az általuk meghatározott identitások alakulását, és az idő múlásával ezek eltérő kombinációit: a Péter által féltve óvott életforma végső soron fenntarthatatlannak és ezáltal felszámolhatónak bizonyul.

(Péterfy Gergely: *A golyó, amely megölte Puskind*, Kalligram, 2019)

Haklik Norbert

Rendszert csinálni a provokációból

Spiró György Egyéni javaslatáról

Mostanság, amikor a könyvvásárló közönség egy jelentős hányada politikai alapon válogatja meg olvasmányait, és hajlamos azzal büszkélkedni, mely szerzők műveit *nem* veszi kézbe, Spiró György azon írók közé tartozik, akinek a neve hallatára sokan hajlamosak epehányás- és tűzokádás-közeli állapotba kerülni. Pedig ez nem csupán káros az egészségre, hanem eleve meglehetősen kétes érvényű reakció, lévén, hogy a Spiró-féle “ősbűnt”, ama “dúlt-keblű mélymagyarok”-ról szóló verset emeli akkora jelentőségűvé, hogy azt a szerző összes többi munkája együttvéve sem képes ellensúlyozni. Így hát nem olvasó olvasóink egy része jusz se és büszkén nem olvassa Spirót, míg az ellentábor némely tagjai alighanem az előbb említettek iránti megvetése manifesztációjaként veszi meg és teszi a polcára a könyveit – olvasatlanul porosodni.

Pedig Spirót olvasni érdemes. Nem csupán azért, mert prózaíróként is remek dramaturgiával dolgozik, és mert vérbeli közép-európai alkotó, valamint a lengyel kultúra legavatottabb ismerőinek egyike hazánkban. Spirót olvasni mindezek mellett éppen amiatt érdemes, amiért nem olvasni őt divattá és identitásmanifesztációs lehetőséggé vált – tudniillik hogy mestere a provokációnak. Legújabb, *Egyéni javaslat* című kötete, amely a Jonathan Swift-féle *Szerény javaslat* előképét hangolja újra korunk, valamint egy elképzelt közeljövő Magyarországának viszonyaira, már rögvest az első “humoreszkben” remekül példázza eme képességeit, amely többek között Thomas Alva Edison nevének (“Edi alvó fia Tamás”) etimológiájával, valamint a nyelvtanulás káros voltának bizonyításával vázolja fel egy ötödik osztályos diákoknak szánt országismeret-tankönyv tervezetét, tesztkérdésekkel kiegészítve.

Ehhez a darabhoz hasonlóan a kötetben szereplő szövegek mindegyike nem-irodalmi műfajok formáját követi. Helyet kapott a könyvben fiktív interjú Spiróval, elemző cikk a magyar patkányok Franciaországba és Belgiumba irányuló exportjáról, illetve az uniós hatóságok és az állatvédők erre érkező reakcióiról éppúgy, mint mini-hangjáték egy hajléktalan és az őt vegzáló hatósági személyek közötti párbeszédéről, vagy képzeletbeli jegyzőkönyv egy lakógyűlésről. Ezen szövegek legkiválóbbikái éppen azok, amelyek igyekeznek távolságot tartani az aktuálpolitika toposzaitól, retorikájától, és mindezekről független kor- és körünetet képesek kiállítani néhány oldalon: *A szomszéd* példá-

ul egyetlen rövid párbeszédben érzékelteti annak a tragikomikumát, amikor egy társadalomban az egyének közötti viszonyrendszer az őszintétlenség, mint általánosan elfogadott és követett norma feltételezésére alapszik.

Az új Spiró-kötetbe szerkesztett szövegek nagy többsége azonban egyéni képviselői javaslatokat imitál, amelyek előszeretettel figurázzák ki a 2010 óta meghonosodott kormányzati kommunikáció fordulatait és témáit. Ez önmagában még Spiró stílusérzékelével megspékelve sem volna képes életben tartani egy teljes kötetet. Ezek a szövegek azonban nem a stílusparódiának köszönhetően működnek – bár annak sem utolsók –, hanem azért, mert írójuk remek érzékkel játssza el azt a szerepet, amikor valaki neofita hévvel, kérlelhetetlen következetességgel, és a politikusi tettekészség paródiájának beillő reformdühvel próbálja meg az általa újtónak vélt logikát alkalmazni a társadalom minden lehetséges területén. Spiró egyéni javaslatainak tematikus merítése a nyugdíjasok évi vizsgájának rendjétől a Nemzeti Színház Magyar Nemzeti Színházzá való átnevezésének tervezetén át a sommás ítékezésnek “emberiességi és hazafias okokból” történő újbóli bevezetésének ötletéig terjed, viszont olyan is akad közöttük, amely a Karanpege fogalmának a köztudatba való bevezetésének módszertanát vázolja fel, hogy – az effajta kommunikációs kampányokban rejlő üzleti lehetőségeket sem hagyva figyelmen kívül – végül eljusson a végkifejletig: “A kampány elején, közepén, végén és utána is mindig hangsúlyozzuk, hogy márpedig Karanpegének lennie kell. Ha a hangerőnk és a hangszínünk megfelelő, a hatás nem marad el: a Karanpegéről fognak beszélni, nem egyébről, és mi tovább űzhetjük mindazt, amit addig.” A törvényalkotási árukapcsolás gyakorlatát pedig a *Medvetörvény* című darab szemlélteti egyszerre kacagtató és elborzasztó abszurditással. A szöveg egy esetleges medvevész esetén, Budapesten foganatosítandó intézkedéseket veszi lajstromba, amelyek “a

medvék fővárosi megjelenése esetén lezárandó utcák jegyzékétől” kiindulva (ez a budapesti utcanévtárral hivatott azonosnak lenni) a lakosság által megfontolandónak és követendőnek ítélt viselkedési szabályokon át (például: “Ha medvét lát, tettesse magát halottnak, ne mozduljon, és az észlelését jelentse a 112-es telefonszámon”) ívelnek a végkifejletig, amikor kibújik a szög a zsákból. A Spiró által vizionált “Medvetörvény” utolsó harmada ugyanis azt taglalja aprólékos részletekbe menően, hogyan kell bevezetni a “medvék emberjogi támogatása” mint “tiltott tevékenység” elkövetői számára az országban ismét a kaloda használatát: “A padlórácshoz medvelánccal erősített elítélt a szidalmakra halk szitkozódással válaszolhat ugyan, de a büntetése alatt az őt gúnyoló tömeggel szemben mindvégig köteles tisztelettudóan és illedelmesen viselkedni. A rabok etetése és itatása a medvékhez hasonlóan tilos. Családtagok a pellengérré állított rokont közvetlen közelből napi öt percben kísérhetik figyelemmel, a velük való szóbeli kapcsolatfelvételt, amennyiben az nem rendszerellenes tartalmú, a ketreccfigyelő szolgálat, amely az időt méri, nem akadályozhatja meg. A pellengér oktató-nevelő célzatú megszemlélésétől, miután évszázados hagyományban gyökerező büntetési eszközről van szó, életkortól függetlenül sem a magyar, sem a külföldi állampolgárokat nem lehet eltiltani. Az általános iskolás gyermekeket az osztályfőnök vezetésével az első sorba kell állítani, hogy a látványt sose felejtse. A pellengérbe bekéredzhető provokátor szimpatizánsokat haladéktalanul elmeosztályra kell szállítani.”

Aki az eddigiek alapján úgy gondolná, Spiró humorszurkái csakis a NER-retorikában és a jobboldalhoz társított toposzokban lelik meg célpontjukat, azoknak ajánlatos elolvasniuk az EU-konform regényírás követelményeit taglaló darabot, amely rekeszizomszaggató humorral figurázza ki az abszurdumig fokozott politikai korrektséget, nem csupán a regényekben szerepeltetni ajánlott, EU-n kívüli karaktereket

listázva – “pl. Kennedy elnök, Lincoln elnök, Bórharysnya, Louis Armstrong, Gorbacsov elnök, Szuovorov tábornok, Nagy Péter cár” –, hanem aprólékosan meghatározva azt is, miként tölthetőek meg a szerelmi történetek progresszív, EU-konform tartalommal: “Egymással korábban háborús vagy ellenséges viszonyban álló EU-tagállamok ifjainak szerelmét a Rómeó és Júlia-történet szerencsés kimenetele révén ajánlatos ábrázolni. Példa: német Rómeó és lengyel Júlia – cseh Rómeó és német Júlia – lengyel Rómeó és litván Júlia – szlovák Rómeó és magyar Júlia – olasz Rómeó és osztrák Júlia – francia Rómeó és német Júlia – nyugatnémet Rómeó és keletnémet Júlia – cseh Júlia és szlovák Júlia – osztrák Rómeó és német

Rómeó. A homoszexuális esetek elsősorban akkor támogathatóak, ha a párkapcsolatnak – örökbefogadás vagy génkezelés révén – gyermekáldás az eredménye.”

Spiró humoreszkjeinek mindegyikére igaz, hogy “őrült beszéd: de van benne rendszer” – megannyi remek példája annak, mennyire természetes közege a szerzőnek a kifordított logika végletekig fokozása. A gondolkodásra való restség provokációja ez, ami politikai hovatartozástól függetlenül fontos szellemi táplálékkiegészítő kellene, hogy legyen kétoldali szellemi öncsonkításba belelustult hazánkban.

(Spiró György: Egyéni javaslat, Magvető, 2019)

Csiszár Elek:
A rőzsehordó
nő elfogása,
Hommage á
Munkácsy

Tóth János - Szép András

50 éve nyílt meg a „legek” múzeuma a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeum Zalaegerszegen

A magyar olajipar tárgyi, írásos és képi emlékeinek megőrzésére az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt (OKGT) 1969. szeptember 27-én létrehozta a Dunántúli Olajipari Múzeumot Zalaegerszegen.

1971 márciusától az intézmény Magyar Olajipari Múzeum (MOIM) néven működött tovább. 1991-től a Kőolaj- és Földgázbányászati Kutató Laboratórium (OGIL), majd a Magyar Szénhidrogénipari Kutató- Fejlesztő Intézet (SZKFI) keretében tevékenykedett. Az adózási törvények, az olaj- és gázipar átalakulása miatt az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt, a Budapest Bank Rt. és a Magyar Szénhidrogénipari Kutató- Fejlesztő Intézet létrehozta a Magyar Olajipari Múzeum Alapítványt. (A múzeumnak működési engedélye, az alapítványnak alapító okirata van.)

A múzeum gyűjteményei gyarapodásának, kiállításainak, kiadványainak, szélesedő kapcsolatainak köszönhetően a 2013. március 26-án kelt Működési Engedély a Kárpát- medencére kiterjedő gyűjtőterületen már az „Országos szakmúzeum” besorolású Magyar Olaj- és Gázipari Múzeum (MOGIM) nevet rögzíti. A MOGIM Magyarország második legjelentősebb technikai múzeuma - az első a Magyar Műszaki- és Közlekedési Múzeum - és Európa második legjelentősebb szénhidrogén ipari múzeuma, a Lengyel Olajipari Múzeum mögött.

Szabadtéren elsősorban a szénhidrogének kutatásához, a kőolajkutak fúrásához szükséges, a kőolaj- és földgáztermeléssel, továbbá a szénhidrogének feldolgozásával kapcsolatos, nagyobb méretű berendezések láthatók. A kutatási munkákhoz kötődik a sekélyfúró berendezés és a geofizikai mérőkocsik. A kőolajkútfúrás fúróberendezések, fúrómotorok, csigasorok, kitorésgátlók, öblítőfejek, görgős fúrók és különböző szerszámok képviselik. Ezek közül a Rotary-1 (R-1) jelű fúróberendezés Ganz gyártmányú fúrotornya a Múzeum jelképévé vált, és a „nyugatnémet” Salzgitter „Gulliver” fúróárboc (R-40), valamint a - legújabb - az R-61 berendezés fúrotornyai már messziről látszanak. Lyukbefejező és kútjavító munkálatokat végző berendezéseket is találunk. Külön kiállítási rész a fúrás adatgyűjtő egység élethűen berendezett konténera és a hozzá tartozó eszközök.

1969.09.27. A Dunántúli Olajipari Múzeum megnyitása

1982. Az ötszázézeredik látogató köszöntése Czúgh Dezső alkotásával

1984.10.15. A Múzeum 15 éves, Csarnok-1 emléktábla

Szoborpark avató

1991.10.25. Papp Simon és felesége újratemetése

Sulzer dieselmotor és szivattyú

A kőolaj- és földgáztermelő, -szállító berendezések, az eszközök közül mélyszivattyú- himbákat, kútfej -szerelvényeket, szeparátort, gázátadó állomásokat, földgázkompresszorokat, valamint a kőolajat a finomítókba szállító távvezeték első szivattyúállomását tekinthetik meg az érdeklődők.

A Sulzer szivattyúházban az egyik kiállítás a mai magyarországi olaj- és gázszállítás kezdeteinek állít emléket, míg a másik egy turbóexpandert mutat be, ami a Fővárosi Gázművek ajándéka. Szerény kiállítás mutatja be a történelmi Magyarországon kezdődött kőolaj-finomítás történetét.

A feldolgozóipart a szabadtéri részen szűrőprések, gépszírgyártó eszközök, hőcserélők, kazánok, szivattyúk, továbbá a termékeket vagonokba, tartálykocsikba töltő, úgynevezett „töltőpipák” képviselik.

A kompresszorház mellett látható a feldolgozáshoz műszakilag is kapcsolódó „Bázakerettyei Gazolintelep” technológiai eszközsora.

Külön egységet képez a szabadtéri kiállítás délnyugati sarkában a Lajosmizséről elszállított, a vízbányászatban használt műszaki eszközökből álló kiállítás, amely 1999. szeptember 9-én nyílt meg.

Ehhez kapcsolódik a „Zsigmondy Vilmos és Zsigmondy Béla a magyar vízkutatás úttörői” című állandó kiállítás a kiállítócsarnokban, amely e két nagyszerű mérnökember életművét mutatja be. A csarnok másik állandó kiállítása a Kárpát-medence ásványait didaktikus szándékkal tárja a látogatók elé.

Ebben a csarnokban kapnak helyet a Múzeum időszaki kiállításai és a 2013. óta működő Papp Simon Népfőiskola Tagozat rendezvényei.

A másik csarnokban mutatjuk be a szénhidrogénipar sokrétűségét, munkafolyamatait, tevékenységének eredményét folyamatábrák, fotók, grafikonok, makettek, terepasztal és több jellegzetes tárgy, berendezés segítségével. A csarnok baloldali falán folyamatábra mutatja a szénhidrogének kutatását, termelését, feldolgozását a felhasználásig. Alatta a vitrinsorban kőolaj- és termékminták, fúrómagok, kisebb tárgyak teszik szemléletesebbé az ábrázoltakat. Ugyanezt a célt szolgálják a teremben elhelyezett makettek, működő modellek és a kőolajmezőt ábrázoló terepasztal is. A kiállítás meghatározó tárgyai az 1930-as évek zalai olajkutatásában is jelentős szerepet játszó Eötvös-inga és a Fauck-féle ütve működő fúróberendezés makettje.

A szoborparkban a magyar szénhidrogénipar nagyjai kaptak helyet. Megtalálhatók Alliquander Ödön, Bencze László, Born Ignác, Böckh Hugó, Buda Ernő, Falk Richárd, Gráf László, Gyulay Zoltán,

Hága László, Jesch Aladár, Kántás Károly, Kertai György, Papp Simon, Péceli Béla, Szilas A. Pál, Vajta László, Varga József, Vámos Endre szobrai.

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) 2018-ban a Nemzeti Sírkert részévé nyilvánította (HÉ 2018/49 számon) Dr. Papp Simon sírhelyét a Múzeumban, mely a geológus bronz mellszobrát tartó posztamens lábánál található.

Nagy olajipari összefogással, cégek támogatásával 2016. június

21-én Veres András szombathelyi püspök szentelte fel a csodálatos Szent Borbála szobrot, Gáspár Géza szobrászművész alkotását. Hasonló összefogással és támogatással 2016 novemberében állítottuk fel az R-61 jelű fúróberendezés fúrótornyát.

A Magyar Olaj- és Gázipari Múzeumnak három kiállítása van más helyszíneken. A legjelentősebb Bázakerettyén, a BT-2 gyűjtőállomáson található „Képek a dunántúli kőolajbányászat múltjából” címmel.

Itt látható a Buda Ernő emlékszoba is.

Az FGSZ Földgázszállító Zrt. Vecsési Területi Központjában 1995-ben nyílt meg a kőolaj- és földgázszállítás műszaki emlékeit reprezentáló kiállítás, amely épp felújítás alatt áll.

A lovászi LT-3 tankállomáson a jövőben szeretnénk kialakítani ipartörténeti bemutató helyet az eredeti objektumok restaurálása után.

A Múzeum több mint 60 db ipar- és bányásattörténeti témájú könyvet, füzetet jelentetett meg. Kiemelkedők a Horváth Róbert, majd Galánfi Csaba által készített riportkötetek, melyekben 117 vezető szakember mondta el életútját, ipari tevékenységét. Dr. Laklia Tibor öt könyv szerzője. Réthy Károly és Tóth János szerzőpáros harmadik kötete jelenik meg 2019-ben, az előbbieket a nemesércbányászat, sóbányászat, az utóbbi szénhidrogén bányászat témakörben.

A MOGIM kölcsönösen előnyös kapcsolatokat ápol nemzetközi szervezetekkel, többek között az Európai Olajipari Múzeumok Hálózatával, a Közép-Európai Ipari Örökség- és Vaskultúra Útja Egyesülettel, a Közép-Európai Műszaki Múzeumok Uniójával. (A megszűnt Ipari Örökség Egyesület munkáját lényegében a Vaskultúra Útja Egyesület folytatja).

A Múzeum tagja a Fúrás Vállalkozók Nemzetközi Szövetségének, melynek honlapján is szerepel. A dolgozók tagjai- tisztségviselői - a kapcsolódó hazai szakmai szervezeteknek is.

A gyűjtemények gazdag tárháza, esetenként egyedüli forrása a kárpát-medencei szénhidrogénipar és vízbányászat történetének.

Az Archívum, azaz ipar-, technika- és tudománytörténeti dokumentum-gyűjtemény a XIX. század végétől napjainkig terjedő időszakból őriz 1000 iratfolyóméter írásos anyagot. Az irathagyatékok és személyi irattárak mellett vállalatok, intézmények, szervezetek vegyes iratai is megtalálhatók a bővülő gyűjteményben. A legjelentősebb fondok: Papp Simon, Gyulay Zoltán, Gráf László, Varga József, Szilas A. Pál, Alliquander Ödön, Buda Ernő, Dank Viktor, HOS Ltd., Shell, MAORT, MASZOLAJ, CSKV, KFV, KVV, BDSZ.

A Múzeum és az iparág működésével, a gyűjteményekkel kapcsolatos írott - nem levéltári jellegű - dokumentumokból álló gyűjteménye az Adattár, amely 1742 tétel (40643 oldal) adattári jellegű anyagot tartalmaz.

A Történeti gyűjtemény történeti értékkel bíró tárgyakat és

1986. Készül a Kompresszorház

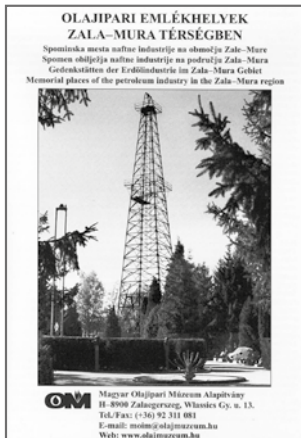

2013.11.22. A Papp Simon Népfőiskola Tagozat megnyitása

2011.09.29. Dr. Gráf László szobrát avatja

Dr. Dank Viktor

2003. Olajipari emlékhelyek Zala-Mura térségben térkép címlap

2006.09.14. MOL-INA szerződés aláírása a Múzeumban

2008.10.10-12. Európai olajipari múzeumok vezetőinek értekezlete

dokumentumokat őrző komplex anyag, amelyben többek közt igazolványok, jelvények, kitüntetések és oklevelek vannak.

A Műszaki emlékgyűjtemény a XIX. század végétől napjainkig reprezentálja a szénhidrogénipar valamennyi ágazatának berendezéseit, gépeit, eszközeit. A gyűjtemény anyagában fűróberendezések, kőolajipari gépek, szerszámok, a XIX. század gázlámpái, a századelő benzintöltő kútoszlopai, benzintároló kannái, az első gázzal üzemeltetett járművek reduktorai, laboratóriumi berendezések és számos, ma már nem használt gép, tárgy található.

A Fotó-, film- és videó-tár, közel 100 ezer darab fekete-fehér és színes negatívot, diapozitívot, továbbá archív pozitív képeket őriz. Több hagyaték alkotja a gyűjtemény törzanyagát. Közülük kiemelkedő Papp Simon fénykép-gyűjteménye, valamint Papp Károly egyetemi tanár századforduló időszakából származó üveglemez-negatívjai.

A Képző- és iparművészeti gyűjtemény a szénhidrogénipar valamely területét, munkafolyamatát ábrázoló képző- és iparművészeti alkotásokat őriz. A MOGIM őrizi az ország legjelentősebb Szent Borbála (a bányászok, kohászok, stb. védőszentje)- gyűjteményét. Itt található több ritka érem és plakett, köztük a legrégebbi alumínium-érem 1894-ből.

A mintegy 20 ezer kötetes Könyvtárban többségében a XIX. század közepétől napjainkig megjelent

- szénhidrogén-iparral, történelemmel kapcsolatos - könyvek, kiadványok és folyóiratok találhatóak.

A világ több országából származó olajipari témájú bélyegek, képeslapok, levelek és egyéb filatéliai ritkaságok gyűjteménye a Bélyeg- és parafilatéliai gyűjtemény.

A Természettudományi gyűjtemény főleg a Kárpát-medence jellegzetes kőzeteit, ásványait (köztük több ritkaságot), kőületeket, továbbá fúrások által felszínre hozott kőzeteket, ún. fúrómagokat tartalmazó gyűjtemény.

A Zsigmondy Vilmos vízbányászat-történelmi gyűjtemény a Vízkutató- és Fúró Vállalat (VIKUV)

által alapított, Zsigmondy Vilmos és unokaöccse, Zsigmondy Béla munkásságának és életművének emléket állító gyűjtemény jogutódja. 1993-ban került a Múzeumba, a gyűjtési terület kibővült a magyarországi vízbányászat és földhőbányászat történetével. A gyűjteménynek könyvtári, levéltári, fotó és műszaki tárgyú anyaga is van.

A kétfévente kiírt Történelmi Pályázat értékes ipartörténelmi, üzemtörténelmi, gazdaságtörténelmi, életrajzi anyaggal gazdagítja a gyűjteményt.

„Legek” a múzeumban:

- 3 db, közel 50 méter magas fúrótorony, illetve fúróberendezés
- A szénhidrogén-kútkitörések relikviái (10 db),
- Európa legrégebbi bányász türelem-üvege (1737),
- Magyarország legrégebbi bányász zászlója (1759) és bányász egyenruhája (XIX. sz. vége),
- Legszebb, életnagyságú Szent Borbála szobor, az ország legnagyobb Szent Borbála gyűjteménye,
- 6 példány a világ legkisebb könyvéből (2x2 mm) és a legszámosabb miniatűrkönyv gyűjtemény (közel 2000 db),
- Legrégebbi alumínium érem (1894),
- Papp Simon NÖRI által védett nemzeti sírhelye a szobortalapzat alatt,
- A MOGIM a Zala megyei Értéktár része,
- Több gép, eszköz, olajipar-történeti relikvia, amelyek Magyarországon, Európában csak a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeumban találhatóak.

Múzeumigazgatók:

- Horváth László (1969-1970)
- Tóth Ferenc (1970-1985)
- Tóth János (1985-2019)

MOGIM
szabadtéri műszaki
emlékkiállítás
részlete, előtérben a
szoborpark

Hundertwasser:

Do Not Wait Houses,

1989 - részlet

Kostyál László

Hundertwasser & Hasegawa

Kelet & Nyugat

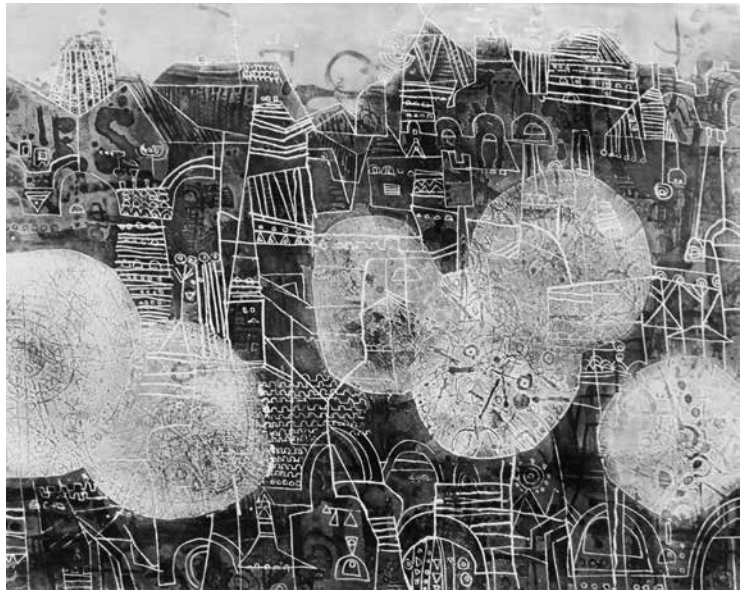
Az elmúlt években megszokhattuk, hogy a lendvai várban működő Galéria Múzeum fölöttébb rangos grafikai kiállításokkal jelentkezik, így – többek között – bemutattak egy-egy válogatást a nemzetközi avantgárd olyan nagyjáúinak alkotásaiból, mint Picasso, Miró, Dali vagy Chagall. Az idén tavasszal és nyáron (március 8-tól szeptember 1-ig) az osztrák Friedensreich Hundertwasser (1928-2000) és a japán Shoichi Hasegawa (1929) több kapcsolódási pontot is mutató munkásságából látható

keresztmetszet a kisváros középkori eredetű, egykoron a Bánffy-család fészkeként emelt várának emeleti termeiben.

A tárlat alcíme: Kelet és Nyugat. Nyilván szándékkal nem fordítva, mint ahogy a főcímben a nyugati művész neve szerepel először. Nem azt akarták kihangsúlyozni, hogy egyikük ennek, másikuk annak képviselőjeként jelenik meg, sokkal inkább azt, hogy a két hatás a kortárs művészetben belül egyre kevésbé választható el egymástól. A Kelet fogalom persze itt nem általános értelemben veendő, hanem kifejezetten a japán művészetre vonatkozik. Keleti kultúráról úgy általában nehéz is lenne beszélni, hiszen az iszlám, a kínai, a japán, vagy az indiai kultúra (a többit nem említve) mind idetartozik, és valamennyi önmagában is összetett, komplex, saját hagyományokra és vallásokra épülő világot képez. A Kelet ebben az esetben a felkelő nap országára utal, ahonnan Hasegawa érkezett. Más megközelítéssel kell ugyanakkor a párjával állított Nyugat fogalmát értelmezni. Ez egy kultúrkört, és nem valamely nemzet kultúráját takarja, hiszen a nyugati kultúra számos szempontból egységes pályán mozog.

A kelet és a nyugat ugyanakkor már nem két elkülönülő kultúrát jelent, hanem – bátran kijelenthetjük – ugyanannak a globális kultúrának eltérő hagyományokon alapuló, egyszersmind azonban egymással sokszoros kölcsönhatásban álló szeletét. A kapcsolódási pontok között hangsúlyos éppen e két művész szerepe is, hiszen a japán fametszetek tanulságainak integrációja és a természettel való szoros kapcsolatot hangsúlyozó japán életfelfogás termékenyítő hatása egyértelműen megfigyelhető Hundertwasser grafikai munkásságában, míg Hasegawa 1961-ben (abban az évben, amikor Hundertwasser először látogatott Japánba) – saját gyökereihez továbbra is ragaszkodva – Tokióból egyenesen azért költözött Párizsba, hogy a sokkal intenzívebbnek, impulzívabbnak látott nyugati kultúrköröket testközelből ismerhesse meg.

Mindketten a nagyváros művészei. Az emeletes házak buja dzsungel, az utcák

rengetege a világuk, amelyben növények csak elvétve tűnnek fel. Hundertwasser ezzel éppen ez az általa olyan fontosnak tartott ökológiai szemlélet általános hiányára mutat rá. A környezet alkotásaikon az ember által teremtett második természet, amelyből éppen a napjainkban kulcsfontosságúként felismert fenntarthatóság hiányzik a leginkább, mégpedig azért, mert elvesztette kapcsolatát az élet táptalajával szolgáló első természettel. Több szempontból hasonlóan viszonyulnak e közeghez, amely alkotásaikon egyszerre jelen van és még sincs jelen, amely konkrét és mégis megfoghatatlan, amely szürke és mégis színes, illetve fényel átítatott, amely elidegenedett és embertelen, mégis vidám és élhető. Mindketten filozofikus alkotók, akik a számos irányzat – szecesszió, szürrealizmus, konstruktivizmus, lírai absztrakció, a japán fametszetek dekorativizmusa, naivizmus, gyermekrajzok stb. – hatását tükröző felszín mögött szubjektív szimbolikájuk segítségével az élet lényegi kérdéseire keresik a választ. Egyformán fontos számukra a kolorit is. A színek nem kapcsolódnak szorosan formákhoz vagy jelenségekhez, inkább azt mondhatjuk, az élet lényegi jellemzőjeként annak lüktetését jelzik. Ami él és mozog, az szükségszerűen színes is, ami pedig színes, az egyszersmind élettel telítődött.

Hasegawa:
Mexicana
1985

Hasegawa: Japánkert – 2000

Hundertwasser egyszerre extravagáns és játékos, kreatívan eredeti és meghökkentően puritán. A szecessziós művészek szellemi utódaként irtózik az egyenes vonalaktól. „Az egyenes vonal istentelen és erkölcstelen. Az egyenes vonal nem alkotó vonal, csupán másoló, utánzó vonal. Benne Isten és az emberi szellem nem lel otthonra...” – tartotta, és e nézet ugyanúgy központi szerepet játszik grafikai világában, mint architektúrájában. Hozzátehetjük, szerinte az életnek a színekhez hasonlóan lényegi része a vonalak hullámzó, görbülő játéka, aminek talán legfontosabb megnyilvánulása, Hundertwasser képeinek egyik fő szimbóluma, a spirál. Erről ő maga így nyilatkozott: „A spirál az élet és a halál jelképe. A spirál azon a ponton áll, ahol az élettelen anyag életre kel... Meggyőződésem, hogy a teremtés mozzanata is spirálformában zajlott...”. E megközelítésben a spirál középpontja maga a megtermékenyített petesejt, egyszersmind az ősrobbanás helyszíne, a gondolatok és az eszmék születésének helye, átjáró a spirituális, isteni világba.

A spirál, a kör, a rácsszerkezet, a négyszögletes ablakok hálózata, az ezekből a legváltozatosabb módon kialakított kompozíciókban megjelenő egy-két jelképes, fölöttébb elvonatkoztatott jellegük ellenére is felismerhető motívum képezi grafikáinak építőelemeit. Ezeket erőteljes, tiszta színekkel festette ki, aminek révén a sokszínű élet kifejezőivé válnak. A végletekig leegyszerűsített motívumok egyaránt hozhatnak emberi vagy környezeti formákat. Hundertwasser végső, impozáns célja egyszerűen megfogalmazható: az egész világot át akarta formálni: elviselhetőbbé, színesebbé, vidámabbá, egy szóval élhetőbbé tenni. Elutasította a sémákat és a konvenciókat, helyettük az intuíciót és a kreativitást helyezte az előtérbe. Valamennyi művészi megnyilvánulása mögött harsogó életigenlés rejtőzött.

Hasegawa alkotásain meghatározó a japán fametszetek tradíciója, ami mindenekelőtt a fehér – néha fekete – vonalakkal készített, dekoratív jellegű rajzok kitüntetett szerepében nyilvánul meg, az egész kompozí-

ción belül. E rajzok hordozzák a lényegét, míg a színek sokszor elszakadnak a vonalak által körbezárt formáktól. Finom, aprólékos, csak részben konkretizálható motívumai között, gyökereire is utalva, fel-feltűnnek japán írásjeleket asszociáló szimbólumok is. Lapjai nehezebben áttekinthetők, jóval részletesebbek, mint művésztársáé, ezért első pillantásra olykor kaotikusabbnak tűnnek, pedig a rend valamennyin jelen van. Az aprólékosan kidolgozott vonalrajzokat gyakran erőteljesebb formai motívumok vagy színtoltok egészítik ki. A japán művész lapjainak egy részét különböző civilizációk – nyugati, japán, inka stb. – lenyomatainak érezzük. Színvilága változatos ugyan, de visszafogottabb, kevésbé élénk, viszont tónusokban gazdagabb, mint Hundertwasseré. Képi elemei, finom vonalrajzai mindenkor a síkhoz ragaszkodnak, rajzos logikájuk kizárja a perspektivikus hatásokra való törekvést, ellenében osztrák művésztársával, akinek lapjain olykor megmaradnak a harmadik dimenzió reminiscenciái is. Hasegawának még

városképeit – vagy inkább várossziluetteit – sem jellemzi a térbeliség, legalábbis annak az általunk megszokott eszközökkel felkeltett fikciója, ehelyett, amennyiben az feltétlenül szükséges, a teret a síkra vetíti ki.

A két különböző irányból érkezett, eltérő hagyományokon nevelkedett, de más civilizációk iránt nyitott művész közös lendvai kiállítása annak illusztrációja, hogy a globális kortárs művészet gyökerei ugyan eltérő kultúrákból szívják életető nedvüket, pontosabban tradícióikat, de – ha már növényi hasonlattal élünk – a lombozat összetett ágrendszerét nem egyik vagy másik gyökérág irányja, sokkal inkább a gyökérágak összességének helyzete és adottságai határozzák meg. Kelet és nyugat tradíciói nem csak Hundertwasser és Hasegawa művészetében, de az egész kortárs művészetben is mind szorosabban összefonódnak, és közössé váló kultúrkinccsünk egyaránt hangsúlyos részét képezik.

Kiállítási
interiőr

Tisztelet a szülőföldnek

Csizsár Elek

kiállítása a Balatoni Múzeumban

Csizsár Elek:

Kihalt táj

1985

A keszthelyi születésű festők doyenje, a hat évtizede Siófokon lakó Csizsár Elek (1932) egy retrospektív jellegű kiállítás erejéig 2019 tavaszán (március 9-től) visszatért szülővárosába. Éppen negyed évszázada, 1994-ben volt itt utoljára tárlata, s most ugyanoda, a Balatoni Múzeumba hozta el ismét képeit. Furcsa belegondolni abba, hogy az 1928-ban épült, patinás épület Csizsár születésekor vadonatújnak számított, bár ehhez képest a tárlat „csak” 46 évet (1972-2018) ölel át.

Amikor a Balaton festője kifejezést halljuk, Mészöly Géza, Egry József, Mikus Gyula, Halápy János, Vágfalvi Ottó neve jut eszünkbe, s talán még mások is, azonban Csizsár valahogy kevésbé illik ebbe az illusztris társaságba. Pedig az ő festészetének igazán meghatározója, narratívájának egyik

legfőbb médiuma a tó és annak környéke, mégis, többnyire valahogy másképpen, mint a felsoroltaké. Ennek a lényegét úgy lehetne megfogalmazni, hogy míg amazok (képeiken) benne élnek a balatoni tájban, és annak ezernyi arculata, hangulata képezi alapélményüket, Csizsárnál ez éppen fordítva van: *a táj él őbenne*, és annak segítségével vetíti ki szóban nehezen elmondható érzéseit, a világ jelenségeiről kialakult gondolatait. Számára nem maga a látvány, hanem az utóbbiak képezik a kiindulópontot, de az ábrázolt történések nem is játszódhatnak máshol, mint abban a környezetben, ahol a festő él, mert ennek segítségével tudja leginkább elmondani, képbe fogalmazni véleményét. Képeinek helyszíne csak igen ritkán visel topográfiai azonosítható jegyeket, ugyanakkor a „balatoniság” esetében determinálnak tűnik. Festészete tehát alapvetően belső meghatározottságú, nem külső. Ha jellemezni akarnánk, legtalálóbban talán azt mondhatjuk, hogy Csizsár az elmagányosodás festője. Képeinek koloritjában is megnyilvánuló belső világa meglehetősen komor. Narratívájának a magány, az elidegenedtség képezi a legalapvetőbb rétegét. Mindehhez egy jó adag melankólia társul, ugyanakkor mégsem nevezhetjük kifejezetten pesszimistának, hiszen az élet egy nem túl vidám, de valós területére koncentrál. Bár nagyjából másfél évtizede festői világa változni kezdett, palettája színesedett, képeinek szereplői között csökkent a súlya a múltba révedő, magukra maradt, megfáradt, idős embereknek, de a figurák alapvető magányossága megmaradt. A változás egyik leginkább szembetűnő jele, hogy festményein a fénytelen, szürke, szinte mindig téli hideget lehelő környezet színesebbé, melegbé, napfényesebbé vált, miközben maguk az ebben mozgó alakok ugyanúgy egyedül vannak, ugyanúgy befelé, s nem kifelé élnek, mint korábban. A festő persze tisztában van a zord emóciók bizonyos mértékű oldásának szükséges voltával, amit finom ironia, olykor karikatúrisztikus humor segítségével valósít meg.

A tárlat legkorábbi képe az 1972-ben, csupán a kék árnyalataival festett *Mosókonyha*, amelynek kopár helyiségében egy öregasszony áll a vaskályhára helyezett nagy mosófazék mellett. A két évvel későbbi *Karabollal* Csizsár az egész anyagban talán a legközelebb jutott a teljes absztrakcióhoz. A barnás árnyalatokkal, töredezett, izgalmas lokális részletekkel megfestett faktúrából magának az összetört autónak a részleteire inkább csak asszociálunk, minthogy a látványból szűrjük ki őket. Az 1980-as *Tékozló fiú* a festő jellegzetes életérzésének hangsúlyos megnyilvánulása. A monokróm barnával festett paraszti enteriőr-részleten csupán egy ágy széle látszik (ez jelzi, hogy belül, s nem kívül vagyunk), valamint egy ajtó, melynek üvegén didergő, magányos alak tekint be alázatosan vágyakozó pillantással.

A következő évek festői világának ugyanúgy a barna és a szürke szín a meghatározója. A *Búcsú* c. képen (1981) botra támaszkodó, elhagyatott, féllábú öregember néz utoljára körül az eddigi életének színhelyéül szolgáló kihalt, üres halmokon, és indul a távolban várakozó autó felé. Ugyanez az élmény manifesztálódott egy évvel később a *Búcsú a falutól* piszkos vonatablak mögött álló, s emlékeibe mélyedő öregasszonyában, vagy a *Búcsú a falaktól* (1983) c. képen a lebontásra ítélt régi házának ajtajában, behunyt szemmel álló öregember alakjában is. Egy-egy alkotással szülei is emlékezik a művész, különösen az *Anyám emlékére* (1984) c. kompozíció elgondolkoztató, amelyen a nyitott ablak előtti karosszékben áttetsző emlékép-alak ül.

Az éjszaka kísérteties, zöldes fényei villóznak a szintén 1984-es *Otthonban* magára roskadtan botjára támaszkodó öregembere körül ugyanúgy, mint a *Felüljáró* (1985) lépcsőjén egyedül dülöngélő figurájának hátterében. Utóbbinak voltaképpen variánsa a vele egy évben festett *Kihalt táj*, melynek a kihalt vasútállomás vágányai fölött átvezető vas gyaloghídján botorkál céltalanul egy sötét alak. Az 1988-ban készült *Táj emlé-*

Csizsár Elek:
Búcsú a falutól
1982

kekkel szinte Csizsár ars poeticája is lehetne. A szürkés-barnás, sötét, viharos tájban széles sétány vezet a képtér mélye felé, ahol egyszerűen feloldódik a ködben. Bal oldalán talán farakás, kicsiny, rúdra tűzött jelzőtáblával, a másikon hajdani pad egyik megmaradt műkö lábazata, kicsit errébb egy vasúti gyalogos átjárókban szokásos forgókerék. A sétányon ballonkabátos alak áll felhajtott gallérral, zsebre dugott kézzel, a távoli ürességbe meredve. Talán az ő emlékeit idézi fel az ugyancsak komor hangulatú *Bányató* (1989) a fodrozódó víz partján örökre otthagytott ruhája, csizmája, kalapja.

A rendszerváltásra reflektált Csizsár a szavazófülkéből éppen kilépő, az alternatívákkal szemmel láthatólag kevésbé tisztában lévő öregasszony, *Viki néni* (1980), s ugyanúgy a hivatal fekete bakelit telefonnal és naptárral „felszerelt” íróasztala előtt, az eltávolított szocialista címer a falon még látható faltja alatt, botjára támaszkodva hunyorgó, kérvényét aláztatatosan az asztalra tévő *Tiborc bácsi* (1990) alakjával. Egy, a viharos időben balul sikerült vitorlázás emlékét

idézi fel az 1991-es *Borulás*, melyen a háborgó habok és a szakadó eső közepette kétségbeesetten kapaszkodnak utasai a felfordult hajótestbe. Ezzel egykorú a *Zord tél*, ahol a havas, alkonyi táj az előtérben lévő bokrából egy földön fekvő, megfagyott ember keze s két lába lóg ki, mellette a leesett sapkájával, míg a jobb felső sarokban a látványtól megrémülve elsiető alak lábai látszanak. (Utóbbi – a kép teréből távozó figura csupán e részletének megfestése – egyébként a festő kedvelt megoldásai közé tartozik.)

Kissé talányos az 1992-ben festett *Vadászaton*, hiszen a puskáját vállához szorítva tüzelő vadász a vadnak elejtője, ugyanakkor a kép széléről feléje irányulva tüzelő másik puskacsőnek az áldozata is lehet. Magányos éjszakai séták emléket idézi fel a *Kaposvári múzeumpark éjjel* (1995) és a *Helikon park télen* (2004) misztikusan titokzatos miliője. Egyaránt a festő képeinek talán legkedveltebb környezetében, a téli, behavazott Balaton-parton játszódik a *Kékmadár* (2000), a *Vidám társaság* (2000) és a *Háromkirályok* (2001). Az elsők magányos, öreg csavargó nyúl a kapcsolat lehetőségében reménykedve a kihalt tájban rajta kívüli egyedüli élőlény, a rozszant stég korlátján ülő kék madár felé. A másodikon az előtérben kifejezéstelen arccal álló festő mögött, éles kontrasztot képezve, vidám társaság korcsolyázik a feketén kavargó felhők alatt, míg a harmadikon lepusztult, szürke tájban három alak halad a szélnek feszülve. Azaz csak kettő, a harmadik áll, és... vizez, ami ugyanakkor a környezet miatt valahogy mégis inkább természetes dolognak, mintsem blaszfémianak hat.

A kifejezetten ironikus az iménti gesztust fokozó, 2003-as *VIP* c. alkotáson az üres mezőben, az út szélén áll a védett személyt szállító, rendőrautó által felvezetett gépkocsikaraván, utasaik pedig – a testőrök által katonás rendben körülvéve a VIP személyt – éppen a dolgukat végzik. Ennél néhány évvel későbbi (2009) a *Korunk hőse*, aki nem más, mint a mikrofonerdő előtt, a nemzeti trikolor alatt álló s nyilatkozó arctalan, öltönyös figura. A kép az előzőhöz hasonlóan a politikum finom kifigurázásának eszközével nyilvánít véleményt.

Csizsár képeinek az elmúlt években külön

vonulatát képezte a művészelődökre – köztük nem csak képzőművészekre – való emlékezés. A voltaképpen már ennek részét képező, 1984-es Egry c. kompozíció a festő markáns arca s vállai mögött a feje takarásából megvilágított balatoni tájrészlet tűnik fel, magányos pecás alakjával. Csokonai Vitéz Mihály lila strandöltözékben, gondtalanul fekszik a tó partján, lábát a vízben hűsíti (*Csokonai a szántódi révnél*, 2004). A komor arcú Jókai kézben tartott kalappal sétál a holdfényes éjszakában (*Jókai esti sétája Siófokon*, 2015.). Varga Imre kitárt szárnyú szoborműszájába kapaszkodva lebeg a felhők között (*Varga Imre szobrász*, 2016). Krúdy Gyula a róla elnevezett, a vízbe nyúló mólón húzódó sétány végén álldogál a viharfelhők alatt (*Krúdy-sétány*, 2017). Goldmark Károly a szülőházának kapuja melletti emléktáblára mutat felemelt kampósbotjával (*Goldmark*, 2018). Csizsár a saját önarcképét a Helikon-kastély tornyával a háttérben festette meg, feje fölött három ruhátlan nőangyal repül (Önarckép pajzán angyalokkal, *Festetics-toronnyal*, 2018). Nem csak Munkácsyra emlékezik, de egy aktuális intézkedésre is reflektál *A rőzsehordó nő elfogása, Hommage á Munkácsy* (2015) c. alkotás, amelyen a fagyűjtögetés közben tetten ért nőalakot két rendőr kíséri ki az erdőből.

A festő életének egyik legmeghatározóbb, kitörhetetlenül tragikus élményét képezte tizenkét éves korában, 1944-ban, egy őszi vasárnapon Keszthely amerikai bombázása, melyet a véletlenek – vagy inkább a Jóistennek – köszönhetően élt csak túl. Ezt a szörnyű eseményt idézi fel az *1944 őszi vasárnap Keszthelyen, déltájt* c. kompozíció (2018), melyen a napsütötte város sziluettjébe rettenetes sebet vág egy óriási, a felül elhúzó repülőgépről ledobott bomba által keltett robbanás. A kép az itt rendezett kiállítása kapcsán egyszerismind tisztelgés is szülőváros előtt.

A fentiek is illusztrálják azt az állításunkat, hogy Csizsár Elek nem azért egy „másik” Balaton festője, mint Mészöly, Egry, Mikus, vagy Halápy, mert ő velük ellentétben a déli partról tekint a tóra, hanem sokkal inkább azért, mert a Balaton nem konkrét helyszínt, hanem inkább díszletet szolgáltat képeihez. Amolyan belső tájat jelenít

meg a segítségével, amit alátámaszt a képeinek többnyire páras, látomásszerű, a környezeti részleteket feloldó, mindenekelőtt az adott hangulatot kihangsúlyozó miliője. Ettől persze Csizsár festői világa sem képzelhető el a magyar tenger nélkül, hiszen képeinek szinte minden történése ennek környezetében játszódik, de az ő számára ezek a – többnyire belső – történések az igazán fontosak. Képi szereplőinek elsősorban múltja van, nem jelene, s ez a múlt megélt és elmulasztott lehetőségeket egyaránt hordoz. Az alakok jelentős része karkai magányban élő, amolyan út szélén hagyott, légüres térben mozgó figura, akikkel rendszeresen találkozunk a hétköznapokban. De a festő víziói azért is találnak kérlelhetetlen pontossággal utat lelkünk mélyébe, mert a magány érzete és a múlt felidézésének, értelmezésének szükség-szerűsége valamilyen mértékig mindnyájunk lelki mélyrétegeiben jelen van. Csizsár Elek művészete mindezt úgy hozza a felszínre és önti vizuális formába, hogy ennek során a legbelül magányos, mindenkitől elidegenedett, szorongó ember egyéni pszichéjéből a nézők közösségi élményének erőterébe emeli át.

Csizsár Elek: Tékozló fiú – 1980

Turbuly Lilla

Egy önjáró színésznő multis kalandjai

A ZA-KO fesztivál Call Girl előadásáról

Fotó:
Kállai-Tóth Anett

A hetedik évébe lépett kortárs színházi fesztivál, a ZA-KO idén három előadásra szűkített kínálattal jelentkezett a korábbi évek egyhetes programsorozatához képest. Gyaníthatóan a pénzügyi támogatás csappanhatott meg, a közönségérdeklődés ugyanis nem indokolja a szűkítést. A fesztivál megálmodói (a Kvártélyház és a Manna Produkció) éppen mostanra értek el oda, hogy a nézők megismerték a rendezvényt, tudták, milyen előadásokra számíthatnak július első hetében, és az esetek túlnyomó részében meg is töltötték a nézőteret. A csökkentett üzemmód remélhetőleg csak átmeneti állapot, a szervezők pedig figyeltek rá, hogy erre az egy hétvégére színvonalas, húzónevekkel is bíró előadásokat sűrítsenek. Ilyen volt az Udvaros Dorottya és Földes Eszter szereplésével fémjelzett *Az utolsó tűzijáték*, valamint Miklósa Erika és Fekete-Kovács Kornél koncertje is.

A harmadik előadás, a *Call Girl* nem csak a ZA-KO, hanem az elmúlt színházi évad legvagányabb előadása címre is bátran pályázhatna. Mészáros Piroska a saját életét, pontosabban annak egy időszakát állította színpadra. Mégpedig úgy, hogy ellenébe ment a megszokott leosztásnak, nem várt arra, hogy megcsörrenjen a telefon és hívják, kitalálta, (társszerzővel) megírta, pályázott, alkotótársakat hívott, és velük együtt csinált egy előadást saját magáról. Ami persze nem csak róla szól.

A színésznők élete mindig is érdekelte a közönséget, önmagában ebben még nem lenne semmi különös. Általában azonban nagy elődök életútját fogalmazzák színpadra az utódok. Láthattunk már monodramát Karády Katalinról, Fedák Sáriról vagy Edith Piaf-ról. Nem példa nélküli az sem, hogy fiatal színészek mutatják meg önmagukat egy-egy előadásban, a legismertebb ezek közül a Máté Gábor és Horvai István osztályában 2003-ban végzett színészcsapat sorozata, akik minden nyáron előadást készítenek egyik osztálytársuk életéből, pályájából. Ott az osztály nagy része játszik az előadásban, Mészáros Piroska viszont egyedül mutatja meg magát. Bár ez nem teljesen igaz, mert a másfél órás előadásban látunk néhány bejátszást is, pontosabban ezekben a részekben a színésznő a csak videón, többnyire fej nélkül látható színésztársaival játszik együtt.

A fejnélküliséget a téma indokolja. Mészáros Piroska ugyanis, aki Alföldi Róbert igazgatója idején a Nemzeti Színházban játszott, az igazgatóváltás után munka nélkül találta magát, és miután elkezdte élni a szabadúszó színészek anyagilag kiszámíthatatlan életét, azzal szembesült, hogy valami más munkát is kénytelen lesz vállalni, hogy a számláit fizetni tudja. Több nyelven beszél, így egy idegen nyelvű call centerben helyezkedett el, így csöppent bele a multinacionális cégek saját arc és egyéniség helyett csak a céges arculatot díjazó világába. Az ott töltött fél évből aztán nem csak a lakásrezi telt ki, hanem ez a bátor előadás is, amelynek szövegét a színésznő mellett dramaturg barátja, a zalaegerszegi származású Boronkay Soma írta.

Nemrégiben vendégünk volt a Színházi Kritikusok Céhében Pogány Judit, aki ezen a (nyilvános) beszélgetésen elmondta, hogy az idősödő színészek bizony sokszor napi kenyérgondokkal küzdenek. Olyan nagy neveket is említett, akiknél még a villanyt is kikapcsolták, hogy le sem merem írni. Mészáros Piroska viszont nyíltan és a színpadon mondja ki, hogy mennyi az annyi, mennyit kapott például a két éve a Kvártélyházban bemutatott Két Verona Kft-ért (a próbákra semmit, a négy előadásra 50 ezer forintot), és ehhez képest mennyit keresett havonta napi négy óra munkával a multinál (117 ezret). Akik látták annak idején az előadást, most kicsit a kulisszák mögé is pillanthattak: hogy zajlott a próbafolyamat, hol laknak a színészek, ha Egerszegen lépnek fel (egy kollégiumban, ahol a színészek és a színésznők a kollégiumi szabályok szerint nem tartózkodhattak egy emeleten, és ahonnan hősnőnk egy pókcsípés maradandó emlékével távozott). Fel meri vállalni, hogy küzd a súlyával, azzal, hogy sosem tartozott a kifejezetten szép színésznők közé, hogy nehéz az alkatára szerepet osztani, hogy nehéz volt a bombázó osztálytársak mellett „a kedves lánynak” lenni. Meg meri mutatni, hogy nem vették emberszámba az ügyfelek, és hogy milyen szerelmi csalódás érte.

Kérdezhetnénk, persze, hogy mi közünk mindenhez, és hogy lesz-e színház a szemé-

lyességnek ebből a szintjéből, vagy megmarad a bulvárlapok szintjén. Lesz, mégpedig azért, mert ezeken a személyes mozzanatokon keresztül képes megmutatni az emberi és művészi kiszolgáltatottságot, és ehhez a művészi eszközök széles arzenálját vetik be az alkotók. Úgy képzelem, hogy ebben az esetben sokkal inkább közös munkáról, intenzívebb együtt gondolkodásról lehetett szó, mint a hagyományos felállásban, ahol a rendező elképzeli, a színész pedig megvalósítja. A Mészáros Piroska által felkért rendezőnek (már ez is szokatlan, hogy a színész kéri fel a rendezőt), Spáh Dávidnak egyébként ez az első színházi rendezése, filmes munkáinak hatása jótékonyan érződik az előadáson. Vannak dokumentarista részletességűnek ható részek, angol szakszavak sorát hallhatjuk, az ügyfelekkel folytatott beszélgetések egy része is erősen valóságalapúnak érződik. Az előadás aztán egy ponton elemelkedik a realitástól, átcsap egy filmes leszámolás-jelenetbe idéző örületbe. Mészáros Piroska használja a hangszeres- és énektudását, még citerázik is. Zanzásítva felidézti színészi szerepeit, hallhatunk róla írt kritikarészleteket, és megjeleníti a (hamar füstbe menő) álmait is egy hollywoodira hajazó díjátadásos jelenetben. Ezt a sokféleséget hiteles jelenléte, őszintesége, önazonossága habarcsolja össze koherens előadássá. Büszke lehet magára: ez a szokatlan színészi névjegy fontos állomása lett (most már multitanított) színészi pályafutásának.

Call Girl / Manna Produkció és Mozsár Műhely

Írták: Mészáros Piroska és Boronkay Soma

Játssza: Mészáros Piroska

Dramaturg: Boronkay Soma.

Zene: Szöllősi János.

Dalszöveg: Mészáros Piroska.

Technikus: Balázs Krisztián. Jelmez: Butor

Kriszta. **Videó:** Nemes Oresztész, Spáh

Károly és Nemes Fruzsina.

Rendezőasszisztens: Kovács Zsuzsanna.

Produkciós vezető: Gáspár Anna.

Rendezte: Spáh Dávid.

Kvártélyház, 2019. június 30.

Péter Zsombor

Velvet buzzsaw

Dan Gilroy éa Jake Gyllenhaal filmjéről

A filmrajongók okkal várhatták Dan Gilroy rendező és Jake Gyllenhaal második koprodukciónak, elvégre első közös munkájuk, az Éjjeli féreg, rögtön kultstátuszba emelkedett. A Velvet buzzsaw más stílust képvisel, amivel nem is lenne gond, ha a film el tudná dönteni, mi szeretne lenni.

Josephina (Zawe Ashton) egy felkapott galéria alkalmazottja. Egy nap szomszédját holtan találják, a fiatal lány pedig bemerészkedik a lakásba, ahol rengeteg festmény hever szerteszét. Összefog a neves kritikussal, Morf Vanderwalttal (Jake Gyllenhaal), aki hatalmas anyagi potenciált lát a képekben, illetve könyvet akar írni a rejtélyesen elhunyt, ismeretlen művészről. Céljukat azonban megnehezíti, hogy egyre több furcsaság történik a festmények körül.

Az első harmad lassabb, ismerkedéssel zajló felvezetés, melyben betekintést nyerünk a galéria működésébe, valamint művészvilág arroganciája is megmutatkozik. Itt mindenki képes egy kupac szemeteszsákba valami felfoghatatlan értéket belezni, és természetesen az összes szereplőnek klasszikus zene a csengőhangja, hirdetővén kifinomultságukat. Nagyon tetszett ez a fajta ábrázolásmód, ahogy a karakterekből süt a fennkölt sznobizmus. Gilroy nézőpontja talán egyoldalú lehet,

de remek érzékkel állít görbe tükröt a kortást művészvilág egy rétegének. Aztán megjelennek a rejtélyes képek és elkezdünk ingázni a műfajok közt. Morf pénzzé akarja tenni a festményeket, ez azonban mintha nem tetszene a műalkotásoknak. Kvázi életre kelnek, megmozdulnak, majd egyre durvább dolgokra vetemednek. A direktor nem ad konkrét választ a miértekre, de a bújtatott fricska megadja azt a mögöttes tartalmat, ami logikát lehel a látszólag értelmetlen konfliktusba. Az ijesztőnek szánt jelenetek szintén működőképeseek, megvan bennük a feszültség és a misztikum. A Velvet buzzsaw tehát egy érdekes hibrid, ami keveri a horrort a szatírával. Külön-külön működik ez a két tényező, de Gilroy sajnos nem tudta összegyúrni őket koherens egészé. Társadalomkritikus látéletnek nem elég harsány, a zsigeri horrorhoz pedig ennél több nyomasztást és félelmet várna az ember. Kétségtelenül megvannak benne ezek az elemek, de nem sikerült úgy összehangolni a két műfajt, hogy igazán hatásos elegyet kapjunk végeredményként. Lehetséges, hogy sokkal jobb film születhetett volna, ha a rendező egy zsánerre koncentrálna, és készít egy teljesen elborult hor-

rort, vagy egy ízig-vérig szatírárt. A másik probléma a karaktervezetés. Nincs konkrét főszereplő, illetve mindenki borzasztó antipatikus. Egyedül Morf válik valamelyest szimpatikussá a végére, de ez is inkább Jake Gyllenhaal karizmájának tudható be, mintsem a tényleges karakternek. A színészgárdát nem érheti panasz, Rene Russo, Toni Colette, John Malkovich mind lubickolnak a szerepeikben.

Aki egy új Éjjeli férget vár a Gilroy, Gyllenhaal duótól, az csalódni fog, a Velvet Buzzsaw nagyon más, sokkal inkább egy kísérletező filmnek tekinthető. Rossznak meggondolatlanság lenne nevezni, mert a koncepció egyedi, kifejezetten szórakoztató és könnyen el tud kapni a hangulata. Más kérdés, hogy túlon túl csapongó, és sokkal hatásosabb lehetne, ha Gilroy jobb arányérzékkel nyúlt volna az alapanyaghoz. Kár, mert megvolt benne a potenciál, de így a Mona Lisa helyett egy igényesen bekeretezett bizsura futotta, ami szép-szép, kedvünket lelhetjük benne, de sosem lesz klasszikus.

A levelesládából most egy barát, Pintér Lajos levelét vettük elő 1998-ból. Pintér Lajos József Attila-díjas költő 1953-ban született Szegeden, a Forrás című irodalmi lap szerkesztője 1976-tól. A levél egyfelől szól a prózaversről, amit a szerző képversnek is tekint egyben, és szól a méltatlanul eltemetett, de halála után újra felfedezett Tóth Menyhérről is.

A vers Tóth Menyhérről meg is jelent a költő kívánsága szerint a Pannon Tükör 1998- évi 6. számában.

Pék Pál Urnak
Nagykanizsa

Kedves Barátom!

Régi fölkérésedre most tudok kéziratot küldeni, Forrás-béli fiókomban lapoztam, s lám megtaláltam egy 1981-ben írott prózaversemet. Mivel mostanában eféléket publikálok, fontos elővenni.

Ez prózavers, tehát nem kellene vele a teljes hasábszélességet kitölteni, ami úgy látom, Nálatok 16,5 cm. Hanem vékonyabb szedést, mondjuk 14 cm hasábszélességet kérek, és esetleg kurziv szedést, és az új számot látom, pl. a Váczi Tamás betűméret szép.

Ne haragudj, a prózavers is valamiképp "képvers", igyekszem megkomponálni többé. Korrekturát szívesen nézek, ha nincs rá mód, vigyázzatok a szöveg épségére.

Bánszky Pál muzeumigazgató, Naiv Muzeum, Kecskemét tud adni Tóth Menyhért képanyagot, ha kértek Tőle, s T.M.-ről még annyit, bár eltemették méltatlanul, mint Mozartot, de azóta mozarti tehetsége is fölfénylik, pl. posztumusz Kossuth-díjat kapott. Szeretettel üdvözlök valamennyiőtöket,
1998.április 23-án

/Pintér Lajos/

A Pannon Tükör Pódium könyvheti rendezvényei Budapest

Idén már a kilencedik nyári **Margó fesztivál** zajlott a **Petőfi Irodalmi Múzeumban** és egyéb helyszíneken 2019. június 12-e és 16-a között. Legfrissebb lapszámunk budapesti bemutatója és egy kötetbemutató is a programok között volt, ahol legújabb, idei harmadik számunkat **Gál Soma** szerkesztő mutatta be. **Nagygéci Kovács József** főszerkesztő-helyettes a kaposvári születésű **Vass Norbert** íróval beszélgetett a szerző nemrég megjelent, *Indiáncseresznye* című kötetéről. Egy mini-koncert erejéig fellépett **Kollár-Klemencz László** (Kistehén, Rájátszás, Budapest Bár).

Zalaegerszeg

Lapunk legújabb, idei harmadik számát mutattuk be a **Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár** és a **Pannon Írók Társaságának** közös könyvheti rendezvényén **2019. június 13-án**. A lapot **Bubits Tünde** főszerkesztő és **Gál Soma**, a versrovat szerkesztője mutatta be, majd **Göncz László** új könyvéről (**Emberek a pannon végeken**) beszélgetett a szerzővel **Kiss Gábor**, a könyvtár igazgatója. A műből részleteket hallhattunk **Szeglet Lajosné Dömötör Annamária** tolmácsolásában. Ünnepi köszöntőt mondott **Makovecz Tamás**, Zalaegerszeg Megyei Jogú Város önkormányzata kulturális bizottságának elnöke.

Pannon Tükör Pódium az Ördögkatlan fesztiválon

Lapunk idén is részt vett az ország egyik legizgalmasabb kulturális fesztiválján, az **Ördögkatlan fesztiválon**. Az irodalmi beszélgetések és a zenés irodalmi program vendégei voltak: a lapunkhoz régóta közel álló író, költő, drámaíró **Szálinger Balázs**, a szintén zalai, immár a második kötetére váró költő, **Dezső Kata**, és bemutattunk egy első kötetes költőt, **Regős Mátyást** és egy első kötetére váró író, **Izer Jankát** is. A Szálinger Balázs és **Szűcs Krisztián** (ex-Heaven Street Seven, Rájátszás, Budapest Bár) **Szűcsinger** néven futó közös produkciója pedig az eddigi legnépszerűbb Pannon Tükör-program volt a rendezvényeink sorában. A vendégekkel **Bubits Tünde** főszerkesztő és **Nagygéci Kovács József** főszerkesztő-helyettes beszélgetett.

Mindhárom rendezvény az NKA és az MMA támogatásával valósult meg.

PANNON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Császár Elek: Korunk Hőse – 2009

Szerzőink

- Ábrahám Erika** (1967, Gyula) könyvtáros, drámatanár
Bánkői Dorottya (1994, Budapest) író, költő
Bence Lajos (1956, Lendva) költő, szerkesztő
Bödöcs Tibor (1982, Budapest) humorista, író
Csikós Szilvia (1980, Kiskunfélegyháza) költő
Drávucz Zsolt (1997, Budapest) költő, zenész
Erdős Kristóf (2001, Kecskemét) költő
Fehér Renátó (1989, Szombathely) költő, szerkesztő
Göncz László (1960, Lendva) író, történész
Haklik Norbert (1976, Brno) író, műfordító
Halász Albert (1969, Lendva) költő, műfordító
Izer Janka (1996, Pannonhalma) író
Janáky Marianna (1955, Makó) költő, író
Kaiser László (1953, Budapest) költő, író, szerkesztő
Karáth Anita (1978, Zalaegerszeg) költő
Kertes Gábor (1974, Budapest) műfordító
Kiss Gábor (1957, Zalaegerszeg) történész, könyvtáros
Kolozsi Orsolya (1980, Budapest) kritikus
Kostyál László (1962, Zalaegerszeg) művészettörténész
Kraljić, Zlatko (1962, Sveti Martin na Muri [Muraszenthmárton]) költő, képzőművész
Lukáts János (1943, Budapest) író, kritikus
Mizsur Dániel (1991, Budapest) az ELTE doktorandusza, költő, szerkesztő
Móré Tünde (1987, Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Nagy Gábor (1972, Körmend) költő, író, irodalomtörténész
Nagyéci Kovács József (1977, Erdőkertes) kritikus
Nyerges Gábor Ádám (1989, Budapest) író, költő, szerkesztő
Oláh András (1959, Mátészalka) költő
Pap Éva (1969, Szeged) író
Pap Kristóf (1992, Pécs) költő, író
Pál Ferenc (1949, Budapest) tanár, egyetemi docens, műfordító
Pál Péter (1998, Kaposvár) költő, színész
Péter Zsombor (1989, Budapest) filmkritikus
Skobrák Máté (1990, Budapest) költő, műfordító
Szálinger Balázs (1978, Keszthely) költő
Szép András (1956, Zalaegerszeg) geodéta, muzeológus
Szilasi László (1964, Szeged) író, irodalomtörténész
Tóth János (1948, Zalacsány) technikatörténész
Turbuly Lilla (1965, Budapest) író, kritikus
Valverde, Fernando (1980, Granada) költő, filológus, szociálintropológus
Vörös István (1964, Budapest) költő, író, műfordító
Zakály Viktória (1985, Budapest) író